

WESTLANDUTRECHT BANK

Beslissers & Beïnvloeders over de Hypotheekrenteaf trek

Een analyse naar de besluitvorming

Maud Bloemberg

Master Vraagstukken van Beleid en Organisatie

Universiteit Utrecht

Begeleider: prof. dr. ir. Buskens

Voorwoord

De hypotheekrenteaftrek is een veelvuldig bediscussieerd onderwerp. Verschillende politieke partijen, organisaties en belangengroepen hebben een specifieke voorkeur in de discussie over een beperking van de hypotheekrenteaftrek. Dit zorgt voor een complexe besluitvorming. Het is interessant om deze besluitvorming in kaart te brengen en te bepalen hoe de belangen, macht en invloed van de betrokken actoren met een specifieke voorkeur tot een politiek besluit leidt. Een wetenschappelijke analyse zal deze besluitvorming over de hypotheekrenteaftrek inzichtelijk maken.

Dit onderzoek heb ik uitgevoerd bij WestlandUtrecht Bank. Dit zorgde voor veel leuke en leerzame momenten en de mogelijkheid tot het ontwikkelen van waardevolle contacten. De val van het kabinet, het ontwikkelen van beleidsplannen door ING en belangengroep Vereniging Eigen Huis zijn enkele voorbeelden die ervoor gezorgd hebben dat deze masterthesis een dynamisch proces is geworden. Er is een extra accent gelegd op de maatschappelijke context en ik werd uitgedaagd in te spelen op deze veranderende omgeving. Dit zorgde voor een interessant en bovenal leuk afstudeermoment voor een actueel onderwerp als de hypotheekrenteaftrek. Bij WestlandUtrecht Bank was er altijd ruimte voor overleg, feedback of vragen binnen het team Product Management Hypotheken. Hiernaast ben ik bij het proces op een positieve manier begeleid door Vincent Buskens. Het was altijd mogelijk op korte termijn een afspraak in te plannen en ik kon snel antwoord verwachten op vragen per mail.

Deze masterthesis is de afronding van de master Vraagstukken van Beleid en Organisatie aan Utrecht Universiteit en tevens mijn tijd als student. Dit heb ik met erg veel plezier doorlopen en ik heb zin in de volgende uitdaging.

Utrecht, 29 juni 2012

Maud Bloemberg

Inhoud

1. Inleiding	8
1.1 Probleemstelling.....	8
1.1.1 Praktische relevantie.....	12
1.1.2 Wetenschappelijke relevantie.....	12
1.2 Doelstelling.....	13
1.3 Leeswijzer.....	13
2. Het besluit: De hypotheekrenteaftrek	14
2.1 Betrokken actoren.....	14
2.1.1 Politieke beslissers.....	16
2.1.2 Informele beïnvloeders.....	16
2.2 Deelbesluiten.....	19
2.2.1 In hoeverre zal de hypotheekrenteaftrek structureel hervormd worden?.....	20
2.2.2 Hoe zal een beperking ingevuld worden?.....	21
2.2.3 In hoeverre zal een beperking voor zowel bestaande als nieuwe klanten ingaan?	22
3. Besluitvormingsmodellen	23
3.1 Rationaliteit als vertrekpunt.....	23
3.1.1 Assumpties.....	25
3.2 Politieke beslissers.....	26
3.2.1 Een meerderheidsbesluit.....	27
3.2.2 Een compromis.....	27
3.3 De rol van beïnvloeders.....	29
3.3.1 Lobbyspel.....	29
4. Dataverzameling & Operationalisatie	34
4.1 Dataverzameling.....	34
4.1.1 Documentanalyse.....	34
4.1.2 Expert onderzoek.....	36
4.1.3 Ondervragen van betrokken actoren.....	37
4.1.4 Validiteit en betrouwbaarheid.....	37
4.2 Selecteren en benaderen.....	38
4.2.1 Selecteren van experts.....	38
4.2.2 Selecteren van betrokken actoren.....	40
4.2.3 Benaderen van experts en betrokken actoren.....	41
4.3 Operationalisatie.....	41
5. Resultaten	45
5.1 Beschrijvende resultaten.....	45

5.1.1 Data.....	45
5.1.2 Afweging tussen numerieke waarden.....	46
5.1.3 Kernelementen.....	47
5.2 Toepassing modellen.....	59
5.2.1 Basismodellen.....	59
5.2.2 Tweefasenmodel.....	61
5.3 Robuustheidsanalyses.....	65
5.3.1 Politieke hulpbronnen.....	66
5.3.2 Nieuwe zetelverdeling.....	67
6.1 Conclusie.....	69
6.2 Discussie.....	72
6.3. Aanbevelingen.....	75
6.3.1 Beleidsaanbevelingen.....	75
6.3.2 Strategische aanbevelingen.....	76
Referenties.....	80
Bijlage.....	82

1. Inleiding

Het op orde brengen van het huishoudboekje van de staat is volgens de vorige regeringspartijen VVD en CDA de belangrijkste doelstelling in de huidige crisis. Om dit te bereiken moet er in totaal 18 miljard bezuinigd worden (Regeerakkoord VVD-CDA). De hypotheekrenteaftrek zou echter volledig in tact blijven. Inmiddels zijn er verschillende andere maatregelen genomen zoals een hervorming met betrekking tot de financiering van het hoger onderwijs, wijzigingen in de pensioengerechtigde leeftijd, het verhogen van de premies van zorgverzekeringen en het verminderen van subsidies in de culturele sector. De recessie blijft echter aanhouden. Gecombineerd met de druk vanuit Europa om het begrotingstekort te beperken tot 3%, zorgt dit voor een noodzaak tot meer bezuinigingen en een opleving van de discussie over structurele hervormingen van de hypotheekrenteaftrek. Deze regeling zou de overheid namelijk 12 miljard kosten.

1.1 Probleemstelling

In de actuele discussie worden door bepaalde politieke partijen, (belangen)groepen en organisaties nog andere ondoelmatigheden en problemen aangewezen met betrekking tot de hypotheekrenteaftrek. Tegelijkertijd benadrukken andere actoren dat de renteaftrek een goede regeling is of wijzen zij problemen aan die zullen ontstaan door het afschaffen of beperken van de renteaftrek. Deze interessante discussie met tegenstrijdige standpunten zal hier verder uiteengezet worden. In de eerste plaats is het belangrijk kort stil te staan bij de regelgeving en de oorspronkelijke doelstelling. De beschrijving van de discussie in deze paragraaf is mede gebaseerd op persoonlijke gesprekken met Wijffels, Schoenmaker, Boelhouwer en Maas. Verdere toelichting van deze en andere vraaggesprekken die plaatsgevonden hebben voor dit onderzoek zijn te vinden in hoofdstuk 5 over de dataverzameling.

De hypotheekrenteaftrek is in 1893 ingevoerd door minister Pierson (Grob, 2005). Deze regeling zorgt ervoor dat de rente van de schuld met betrekking tot de aankoop van een eigen woning (de hypotheek) kan worden afgetrokken van de inkomstenbelasting (www.EigenHuis.nl). Er wordt hierdoor dus minder belasting betaald. Wanneer eigenwoningbezitters in een hoger belastingtarief vallen, zal de renteaftrek meer voordelen opleveren. In Europa is Nederland momenteel nog het enige land dat een dergelijke uitgebreide regelgeving handhaaft (www.EigenHuis.nl). Deze regeling is in het verleden echter wel verscheidene keren aangepast. Sinds 1997 is de hypotheekrente slechts nog aftrekbaar wanneer het bestemd is voor aankoop, onderhoud of verbetering van woningen. Vervolgens is sinds 2001 hieraan toegevoegd dat dit slechts het geval is voor het eerste huis en de duur van de renteaftrek is maximaal 30 jaar geworden. In 2004 is een bijleenregeling ingevoerd. Deze regeling houdt in dat wanneer een eigenwoningbezitter zijn huis verkoopt en binnen 5 jaar een nieuwe woning aanschaft, de overwaarde in het nieuwe huis gestopt moet worden. Wanneer dit niet wordt gedaan, is er geen

renteaf trek mogelijk over het deel van de hypotheek ter hoogte van deze overwaarde (www.EigenHuis.nl). In 2009 is daar nog een extra aanpassing bijgekomen, met betrekking tot de verhoging van de bijtelling van het eigenwoningforfait. Het eigenwoningforfait is de waarde die de belastingdienst toekent aan het feit dat er een woning bezit wordt, dit wordt dan bij de inkomsten opgeteld. Deze bijtelling wordt verhoogd voor woningen vanaf ruim 1,06 miljoen. Deze woningbezitters hebben dan relatief meer inkomsten uit de eigen woning en betalen hierdoor uiteindelijk meer belasting (www.EigenHuis.nl).

Het oorspronkelijke doel van het invoeren van deze renteaftrek was het stimuleren van het eigenwoning bezit in Nederland. Eigenwoningbezitters worden door deze regeling financieel ondersteund zodat er meer mogelijkheden ontstaan om een eigen woning te kunnen bezitten. Er wordt ook gesteld dat het bezitten van een eigen huis een recht is van alle inwoners. Het zou bijdragen aan het basisgevoel van veiligheid. Hiernaast zou het bezitten van een eigen huis zorgen voor een gevoel van onafhankelijkheid en emancipatie. Dit zou vervolgens een positief effect hebben op het functioneren van individuen in de samenleving. De woonomgeving zou bovendien positief beïnvloed worden door meer eigenwoningbezitters. Zij zouden beter zorgen voor het huis en de omgeving dan huurders. Een laatste aanleiding heeft volgens Wijffels te maken met het feit dat inwoners die een huis lieten bouwen al eerder een bepaalde subsidie ontvingen. Een aanleiding van de invoering van de hypotheekrenteaf trek was het gelijktrekken van deze voordelen met eigenwoningbezitters in het algemeen.

Er zijn echter verschillende ondoelmatigheden en neveneffecten aan te wijzen met betrekking tot de hypotheekrenteaf trek. In de eerste plaats de hoge kosten voor de overheid, die zeker in tijden waarin bezuinigingen centraal staan een belangrijke discussiepunt zijn. Hiernaast wordt, door onder andere Wijffels, gesteld dat deze fiscale regeling met als doel het stimuleren van eigenwoningbezit niet gewerkt heeft. Het heeft een klein effect op een toename in eigenwoningbezit en dit effect zou vervolgens vooral betrekking hebben op de duurdere huizen van de hogere inkomens. Hiermee ondersteunt het dus niet de lagere inkomens die moeite hebben met de financiering van een eigen huis. De invoering van de hypotheekrenteaf trek heeft vervolgens wel geleid tot een stijging van de huizenprijzen. Door de fiscale voordelen was het mogelijk de huizen duurder te verkopen (Grob, 2005). Hieraan kunnen verschillende partijen en organisaties gekoppeld worden die in de discussie pleiten voor een volledige afschaffing van de hypotheekrenteaf trek. GroenLinks stelt dat een volledige afschaffing in 30 jaar de beste oplossing is. Hiernaast stelt ook de Sociaal Economische Raad (SER) dat ingebed in een algehele hervorming van de woningmarkt, de renteaftrek uiteindelijk volledig afgeschaft zal moeten worden.

Links georiënteerde politieke partijen stellen expliciet dat de voordelen van de hogere inkomens niet in lijn zijn met de oorspronkelijke doelstelling van de regelgeving om het juist de inwoners die een

woning zelf niet kunnen financieren te ondersteunen. Dit zou dan de focus van een beperking moeten zijn. De PvdA en SP stellen dat de hogere inkomens de regelgeving niet nodig hebben om een eigen huis te bezitten en hierdoor meer in moeten leveren dan de lagere inkomens. Er zou dan bijvoorbeeld maximaal maar 42% van de hypotheekrente afgetrokken kunnen worden. De hypotheekrenteaftrek wordt hiermee afgetopt en hogere inkomens kunnen dan een gedeelte niet aftrekken van de inkomstenbelasting. Een variant hierop is het verschuiven van de woning als inkomstenbelasting naar box 3. In box 3 wordt maar 30% belasting betaald en dit betekent dat de aftrek gemaximaliseerd wordt op 30%. Hiernaast kan er ook een maximum hypotheekbedrag ingevoerd worden om de hogere inkomens meer te benadelen dan de lagere inkomens. Er kan dan bijvoorbeeld tot een bedrag van 500.000 euro afgetrokken worden. Rente over een hypotheek boven dit bedrag zal dan niet in mindering kunnen worden gebracht. Een andere manier om de lagere inkomens niet te benadelen is een volledige afschaffing van de renteaftrek te combineren met een bepaalde subsidie voor inwoners die dit nodig hebben. In Duitsland krijgen lage inkomens subsidie uit de opbrengsten van de beperking van de hypotheekrenteaftrek (www.EigenHuis.nl).

Met een hogere hypotheekschuld is de rente hoger en kan er meer afgetrokken worden van de inkomstenbelasting. Hierdoor zullen gezinnen een hoge hypotheekschuld aanhouden, waardoor vervolgens de staat gemiddeld ook op hoge (hypotheek)schuld uitkomt. Dit zou negatieve effecten hebben op de financiële stabiliteit van Nederland. Met name de Europese Commissie en internationale toezichthouders benadrukken de problematiek van deze hoge schulden. Klaas Knot als de president van De Nederlandsche Bank (DNB) heeft in lijn hiermee voorgesteld een fictief aflossingsschema in te voeren, waarop de renteaftrek bepaald zal worden. Deze renteaftrek zal steeds minder worden en hierdoor heeft het geen financiële voordelen om niet af te lossen. De Rabobank doet een soortgelijk voorstel om de hypotheekrenteaftrek slechts te behouden voor hypotheeken waar daadwerkelijk over afgelost wordt, hierbij zou geen renteaftrek mogelijk zijn wanneer een spaar – of aflossingsvrije hypotheek afgesloten wordt. De bouwsector stelt echter dat de hoge (hypotheek)schulden in Nederland wegvallen als ook het spaargeld en geld in bijvoorbeeld belegging – of spaarhypotheeken meegenomen wordt.

Toch stellen verschillende andere partijen, organisaties en groepen dat een afschaffing of beperking geen optie is. Het zou volgens de VVD wel een goed instrument zijn om het eigenwoningbezit te stimuleren en volgens de PVV een recht die de inwoners niet ontnomen mag worden. Hiernaast moet de overheid zich volgens de PVV juist in deze tijden als betrouwbare partner opstellen en dus niet afwijken van de kiezersbelofte. Vervolgens zou een afschaffing ook nog leiden tot een stijging van de maandelijkse lasten van eigenhuizenbezitters en dalende huizenprijzen, hierdoor zullen veel gezinnen in de problemen raken. Vereniging Eigen Huis onderkent dit probleem en stelt hierbij dat de woningmarkt dan alleen maar verder op slot zal gaan. De bouwsector en banken vrezen voor problemen en vermindering van de inkomsten door een beperking van de renteaftrek. Banken zijn

bijvoorbeeld bang voor een verdere daling van de huizenprijzen, het onderpand van de bank zal dan in waarde afnemen. De bouwsector verwijst naar de situatie in Zweden, waar het 15 jaar heeft geduurd voordat de woningmarkt weer hersteld was. De Minister van Financiën De Jager stelt hiernaast dat de aanpak van de hypotheekrenteaftrek niet direct veel op zal leveren in termen van bezuinigingen, aangezien een afschaffing in één keer niet waarschijnlijk is. Bezuinigen was tegelijkertijd wel de aanleiding van een opleving van de discussie over een beperking van de hypotheekrenteaftrek.

De tegenstrijdige standpunten van verschillende actoren met betrekking tot een afschaffing of beperking van de hypotheekrenteaftrek zorgt voor een complexe besluitvorming. Deze complexe besluitvorming zal in dit onderzoek centraal staan en op een wetenschappelijke manier geanalyseerd worden. Er is gekozen voor een cijfermatige analyse van de besluitvorming. Volgens Bueno de Mesquita (2011: 20) zijn woorden en zinnen vaak vaag en ambigu en geven deze niet duidelijk weer wat er daadwerkelijk bedoeld wordt. Wanneer veel tegengestelde belangen en voorkeuren een rol spelen met betrekking tot meer en minder machtige actoren is het zonder een dergelijke formalisering lastig de standpunten van verschillende actoren te wegen en de doorslag gevende factor aan te wijzen. Het doen van precieze voorspellingen en het aangeven waarom deze waarschijnlijker zijn dan andere besluiten is juist interessant in deze complexe besluitvorming. In dit onderzoek zullen drie verschillende besluitvormingsmodellen toegepast worden op deze besluitvorming over de hypotheekrenteaftrek, deze zullen in hoofdstuk 3 belicht worden. Een verdere afbakening en specificatie van het besluit over de hypotheekrenteaftrek zal in hoofdstuk 2 centraal staan. Dit zal een meer concrete en gestructureerde beschrijving van het besluit zijn. Het is belangrijk om voor de toepassing van de besluitvormingsmodellen een duidelijke beschrijving te hebben van het besluit en daarom is gekozen dit in een apart hoofdstuk te belichten.

De bovenstaande probleemstelling leidt tot de volgende onderzoeksvraag: *Wat zijn de meest waarschijnlijke politieke besluiten omtrent een beperking van de hypotheekrenteaftrek en waarom zijn deze waarschijnlijker dan andere besluiten?*

Er zijn verschillende deelvragen opgesteld om uiteindelijk een volledig antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvraag. In de eerste plaats zijn er twee beschrijvende deelvragen opgesteld om op deze manier een duidelijker overzicht te krijgen van de besluitvorming voordat deze daadwerkelijk geanalyseerd zal worden met behulp van de besluitvormingsmodellen. Ten eerste zal deze beschrijving betrekking hebben op het in kaart brengen van de betrokken actoren. De verschillende betrokken partijen, organisaties en belangengroepen met bepaalde belangen en een specifieke voorkeur zullen invloed hebben op de besluitvorming (Torenvlied, 1996). Het is daarom belangrijk om een duidelijk overzicht te hebben van de actoren in deze specifieke besluitvorming over de hypotheekrenteaftrek. Ten tweede stelt Bueno de Mesquita (2011) dat het bij het analyseren en voorspellen van besluitvorming belangrijk is om specifieke deelbesluiten op te stellen, om vervolgens antwoord te

kunnen geven op een meer algemene vraag. Door het opstellen van deze specifieke deelbesluiten zal de algemene besluitvorming over de hypotheekrenteaftrek verder gespecificeerd en afgebakend worden.

1. Wie zijn de belangrijkste actoren in de besluitvorming?
2. Welke deelbesluiten staan centraal in de besluitvorming?

Wanneer er een overzicht is weergegeven door beantwoording van deze eerste twee deelvragen, zullen twee deelvragen specifiek gericht zijn op het analyseren van de specifieke deelbesluiten waar verschillende actoren bij betrokken zijn. Als eerste een voorspelling van de meest waarschijnlijke politieke besluiten met betrekking tot de eerder opgestelde deelbesluiten. Hierna is het interessant te bepalen waarom deze specifieke besluiten waarschijnlijker zijn dan andere besluiten. Door de formalisering van de wetenschappelijke besluitvormingsmodellen kunnen bepaalde elementen aangewezen worden die als doorslaggevende factor gezien kunnen worden.

3. Wat zijn de meest waarschijnlijke uitkomsten zijn van de deelbesluiten?
4. Waarom zijn deze uitkomsten waarschijnlijker dan andere uitkomsten?

1.1.1 Praktische relevantie

De bouwsector, financiële instellingen zoals banken en verzekeraars en ook consumenten hebben belang bij een dergelijk inzicht in de besluitvorming. Banken en verzekeraars kunnen mogelijk actief inspelen op de politieke besluiten doordat zij een rol als hypotheekverstrekker hebben en zullen hierdoor mogelijk meer gebaat zijn bij een dergelijk inzicht. Zij zullen mogelijk aanpassingen aan kunnen brengen met betrekking tot de producten die zij leveren of de manier waarop zij deze aanbieden. Dit onderzoek is uitgevoerd bij WestlandUtrecht Bank. De afdeling Product Management Hypotheken is geïnteresseerd in de meest waarschijnlijke politieke besluiten om bepaalde producten aan te passen en mogelijk te investeren in het ontwikkelen van nieuwe soorten hypotheeken die aansluiten op de waarschijnlijke besluiten. In de tweede plaats zal door de actualiteit van de huidige discussie nog mogelijkheden liggen voor banken om invloed uit te oefenen in de besluitvorming over de hypotheekrenteaftrek. Door het inzichtelijk maken van de besluitvorming, kunnen bijvoorbeeld bepaalde actoren of andere aspecten aangewezen worden die veel invloed hebben in de besluitvorming. Een bank als WestlandUtrecht Bank kan hier mogelijk op inspelen met een bepaalde public affaire strategie, waardoor zij de besluiten mogelijk meer naar hun eigen hand kunnen zetten.

1.1.2 Wetenschappelijke relevantie

Het is wetenschappelijk interessant om de besluitvormingmodellen toe te passen en het praktische nut van deze wetenschappelijke modellen te toetsen. Er kan bepaald worden in hoeverre deze

wetenschappelijke modellen tot toegevoegde inzichten en voorspellingen zullen leiden met betrekking tot de concrete en actuele besluitvorming over de hypotheekrenteaftrek.

1.2 Doelstelling

De doelstelling van dit onderzoek is in de eerste plaats het vergroten van het inzicht in de bovengeschetste besluitvorming omtrent een mogelijke beperking van de hypotheekrenteaftrek, waarbij veel verschillende actoren met tegengestelde voorkeuren en belangen betrokken zijn. Meest waarschijnlijke besluiten zullen dan belicht worden en er zal aangegeven worden waarom deze waarschijnlijk zijn. De doelstelling is dus *niet* om het beste besluit te bepalen. Een tweede praktische doelstelling is om belangrijke speerpunten van een public affaire strategie van een bank te kunnen bepalen na meer inzicht in de besluitvorming. De derde doelstelling is om wetenschappelijke besluitvormingsmodellen op een concrete en actuele besluitvorming toe te passen zodat het praktisch nut van deze wetenschappelijke analyse bepaald kan worden.

1.3 Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk zal het besluit over de hypotheekrenteaftrek nader belicht worden. Hier zullen de betrokken actoren en specifieke deelbesluiten centraal staan. In hoofdstuk 3 zullen de besluitvormingsmodellen belicht worden die als theorie gebruikt wordt om de besluitvorming te kunnen analyseren. In hoofdstuk 4 zal dan methode van dataverzameling en operationalisatie van de elementen van de besluitvormingmodellen volgen. De resultaten zullen in hoofdstuk 5 belicht worden. In de eerste plaats zal een beschrijving volgen van de verschillende kernelementen van de besluitvormingsmodellen en hierna zullen de uitkomsten na de toepassing van de modellen besproken worden. Als laatste zullen enkele robuustheidsanalyses uitgevoerd worden. In hoofdstuk 6 zullen conclusies van het onderzoek volgen, de discussie met eventuele beperkingen van het onderzoek en suggesties voor verder onderzoek en als laatste zal aandacht zijn voor aanbevelingen die afgeleid kunnen worden uit de belangrijkste resultaten van het onderzoek.

2. Het besluit: De hypotheekrenteaftrek

In dit hoofdstuk zal een nadere beschrijving volgen van verschillende aspecten van het besluit over de hypotheekrenteaftrek. In de eerste plaats zullen de betrokken actoren en hun rol in de besluitvorming in paragraaf 2.1 belicht worden. In paragraaf 2.2 zullen vervolgens specifieke deelbesluiten afgeleid worden uit de voorkeuren en standpunten van de betrokken actoren. Deze specifieke deelbesluiten zullen zorgen voor een verdere afbakening van de besluitvorming in dit onderzoek en zullen in de besluitvormingmodellen centraal staan en geanalyseerd worden. Om antwoord te geven op deze eerste twee deelvragen over de betrokken actoren en de deelbesluiten is gebruik gemaakt van verschillende documenten zoals beleidsdocumenten, krantenartikelen of publicaties over de actoren of van de betrokken actoren zelf. Hiernaast is gebruik gemaakt van de kennis van een aantal experts en een selectie actoren die vanuit verschillende invalshoeken op de hoogte zijn van de besluitvorming omtrent de hypotheekrenteaftrek (o.a. Wijffels; Bovenberg; Schoenmaker; Boelhouwer; Snels; Ronzato; Maas; Crul; Van Dijk; Kerste; Hof; Flikweert). Een verdere uitlichting van deze dataverzameling zal in hoofdstuk 5 aan de orde komen.

2.1 Betrokken actoren

In de inleiding zijn verschillende actoren al naar voren gekomen. In deze paragraaf zal een volledig beeld van de bij de discussie betrokken actoren weergegeven worden. Deze actoren kunnen politieke partijen, bedrijven of landen zijn (Bueno de Mesquita, 1994), maar ook burgers georganiseerd in belangengroepen, de massamedia of externe adviseurs (Bovens et al, 2007; Koppenjan & Klijn, 2004). Deze verschillende actoren zullen een eigen visie hebben op de hypotheekrenteaftrek en mogelijk voor bepaalde oplossingen pleiten. Dit is deels in hoofdstuk 1 al naar voren is gekomen. Deze actoren kunnen met een bepaalde manier van handelen invloed uit oefenen op de besluitvorming (Torenvlied, 1996). Het is daarom belangrijk om een duidelijk beeld te hebben van de betrokken actoren bij de besluitvorming. In hoofdstuk 3 over de besluitvormingsmodellen zal de manier waarop actoren invloed uit kunnen oefenen in de besluitvorming verder belicht worden.

Er kan onderscheid gemaakt worden tussen beslissers en beïnvloeders. De beslissers zijn politieke partijen die met een aantal zetels in de Tweede Kamer uiteindelijk het besluit nemen. De beïnvloeders zijn de overige actoren die een voorkeur hebben in de besluitvorming en hiermee invloed uit proberen te oefenen op de beslissers. Beïnvloeders kunnen hierdoor de “stempel op de besluitvorming drukken” (Berveling, 1994). Dit zijn bijvoorbeeld de ministeries, toezichthouders en adviseurs. Maar ook verschillende belanghebbenden zoals de banken en verzekeraars, de bouwsector en consumenten. Internationale partijen zullen met overkoepelende richtlijnen en beleid, ook invloed uitoefenen op de besluitvorming. Als laatste wordt De Telegraaf als belangrijke beïnvloeder genoemd door de

verschillende experts. Zij stellen dat De Telegraaf bij uitstek een krant is die inspeelt op de publieke opinie met de artikelen die zij publiceren. Dit heeft vervolgens invloed op de voorkeur van de politieke beslissers. Met name de VVD en PVV achterban lezen deze krant en deze politieke beslissers willen niet in kwaad daglicht komen te staan en negatief beoordeeld worden door de krant en vervolgens de achterban. De Telegraaf zal hierdoor indirect invloed uit kunnen oefenen op de VVD en PVV. Verschillende andere kranten en media schrijven ook over het onderwerp en zullen hiermee ook een stem in de besluitvorming hebben, toch blijkt uit de vraaggesprekken dat met name De Telegraaf een rol speelt in deze besluitvorming over de hypotheekrenteaftrek. In combinatie met het afbakenen van het onderzoek is gekozen enkel De Telegraaf mee te nemen.

Tabel 1. *Betrokken actoren.*

Subgroep	Actoren
<u>Beslissers</u>	
Politieke partijen	VVD, PVV, CDA, SGP, PvdA, SP, GroenLinks, D66, CU
<u>Beïnvloeders</u>	
Ministeries	Ministerie van Financiën, Ministerie Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties: beleidsterrein Wonen, Bouwen en Integratie
Toezichthouders	DNB, AFM
Adviseurs	CPB, SER/CSED, onafhankelijke wetenschappers (economen)
Sector 1: Banken en Verzekeraars	Rabobank, ING, ABN AMRO, Nederlandse Vereniging van Banken (NVB), Verbond van Verzekeraars
Sector 2: Bouwsector	EIB, Vereniging voor Ontwikkelaars en Bouwondernemingen (NVB-Bouw)
Sector 3: Consumenten	Vereniging Eigen Huis, VNO NCW
Internationale actoren	Europese Commissie, IMF/OESO, Ratingbureau's
Media	De Telegraaf

2.1.1 Politieke beslissers

In deze subparagraaf zullen kort de politieke partijen als beslissers in deze besluitvorming belicht worden.

Politieke partijen

De verschillende politieke partijen zullen uiteindelijk het besluit nemen over de hypotheekrenteaftrek en vervullen een centrale rol in de besluitvorming. Hierbij zijn de zetels van de politieke partijen in de Tweede Kamer van belang. Op het moment van dataverzameling is het kabinet nog niet gevallen en in eerste instantie is de huidige zetelverdeling meegenomen in de analyse. De VVD, PvdA, CDA, PVV zijn de grootste vier, waarna SP, D66 en GroenLinks volgen en de kleinere vertegenwoordigde partijen zijn de CU, SGP en Partij voor de Dieren. Hierbij zal de Partij voor de Dieren niet meegenomen worden omdat zij een dermate klein aantal zetels heeft (2) en geen specifiek standpunt hanteert vanuit de partijideologie. Andere kleine partijen zoals Brinkman en 50Plus zijn om het onderzoek in te perken eveneens niet meegenomen. Aangezien zij niet een duidelijk standpunt en belang hebben wordt verondersteld dat de voorkeur van deze kleinere partijen niet veel invloed zal hebben in de uitkomsten. SGP blijkt in de huidige zetelverdeling wel een cruciale rol in te kunnen nemen met slechts 2 zetels. Deze wordt daarom wel meegenomen. De VVD, PVV en CDA zijn in principe vooralsnog tegen een aanpassing, de linksgeoriënteerde partijen stellen dat de voordelen van de hogere inkomens aangepakt dienen te worden. De overige partijen nemen een meer gematigd standpunt in.

2.1.2 Informele beïnvloeders

In deze subparagraaf zullen de verschillende beïnvloeders belicht worden aan de hand van de eerder gemaakte subgroepen.

Ministeries

Er zijn bepaalde ministeries verbonden aan het vraagstuk over een mogelijke beperking van de hypotheekrenteaftrek. Deze ministeries zullen vanuit een bepaald beleidsterrein een visie hebben op de problematiek en bepaalde oplossingsrichtingen als wenselijk zien. In de eerste plaats zal het ministerie van Financiën betrokken zijn bij de vormgeving van de structurele hervormingen en bezuinigingen, waar de hypotheekrenteaftrek mogelijk onderdeel van zal zijn. Hiernaast is het beleidsterrein Wonen, Bouwen en Integratie van het ministerie Binnenlandse Zaken en Koningsrelaties (BZK) betrokken bij de besluitvorming. Dit beleidsterrein zal het vraagstuk met betrekking tot de hypotheekrenteaftrek eerder bezien als onderdeel van de slecht functionerende woningmarkt.

Toeziethouders

De Nederlandsche Bank (DNB) en de Autoriteit Financiële Markten (AFM) houden toezicht op de financiële situatie van Nederland en zullen hiermee ook betrokken zijn bij de discussie over de hypotheekrenteaftrek. DNB richt zicht vooral op de algemene financiële stabiliteit, terwijl de AFM

controleert of de consumenten eerlijke en duidelijke informatie krijgen. In het belang van de consumenten zal AFM zich meer richten op de financiële situatie van consumenten, bijvoorbeeld de mogelijke problemen met de betaalbaarheid van de maandelijkse lasten en dalende huizenprijzen. DNB zal dan meer belang hechten aan de algehele financiële stabiliteit van Nederland en richt zich bijvoorbeeld op de hoge hypotheekschulden. DNB en de AFM zullen handelen vanuit maatschappelijke belangen. In deze crisis zullen zij een grotere maatschappelijke rol vervullen. Zij zijn bang dat er verwijten gemaakt worden wanneer de situatie uit de hand loopt en de toezichthouders niet aan de bel getrokken hebben. Zij zullen in de huidige context dan sneller een alarm afgeven.

Adviseurs

Verschillende onderzoeksbureaus, maar ook onafhankelijke wetenschappers zoals economen, zullen adviesrapporten schrijven over een mogelijke beperking van de hypotheekrenteaftrek. Dit kan specifiek betrekking hebben op de hypotheekrenteaftrek, maar kan bijvoorbeeld ook ingebed zijn in een advies over de algehele economie en financiële stabiliteit of de woningmarkt. Het Centraal Planbureau (CPB) voert in opdracht van de overheid economische analyses uit om bepaalde beleidsplannen door te rekenen (www.CPB.nl). De Sociaal Economische Raad (SER) geeft meer algemeen gevraagd of ongevraagd inhoudelijk advies over bepaalde vraagstukken. In 2010 heeft de SER het rapport 'Integrale Hervorming Woningmarkt' uitgebracht waarin, als onderdeel van een complete hervorming van de woningmarkt, aandacht geschonken wordt aan de hypotheekrenteaftrek. Het Sociaal Economisch Onderzoeksbureau (SEO) geeft ook onafhankelijk advies. Zij hebben bijvoorbeeld het rapport 'Publiek belang bij de hypotheekregulering' uitgebracht. Verschillende onafhankelijke economen buigen zich hiernaast over de hypotheekrenteaftrek. Zij geven vanuit hun expertise en kennis de beste optie. Een groot aantal (22) vooraanstaande economen is het recentelijk eens geworden over een zesstappenplan voor de hervorming van de woningmarkt.

Sector 1: Banken en verzekeraars

Banken en verzekeraars als hypotheekverstrekkers zullen met bepaalde belangen ook betrokken zijn bij de besluitvorming over de hypotheekrenteaftrek. De Rabobank, ING en ANB AMRO kunnen als grootbanken genoemd worden. Hiernaast zet de Nederlandse Vereniging van Banken (NVB) zich in voor de belangen die de individuele banken in Nederland overstijgen. De NVB streeft naar effectieve marktwerking en is lid van de European Banking Federation, voor de belangenbehartiging op Europees niveau. Hiernaast kan het Verbond van verzekeraars (VV) nog genoemd worden als belangenvereniging voor particuliere verzekeraars in Nederland. Deze belangengroep voor verzekeraars blijken ook betrokken te zijn bij de besluitvorming. Het heeft echter niet specifiek te maken met verzekeren, daardoor zullen specifieke verzekeraars zich niet bemoeien met de discussie over de hypotheekrenteaftrek. Deze sector hecht in de eerste plaats belang aan het verstrekken van veel en hoge hypotheekleningen. Zij zijn bang voor inkomensverlies als er iets aan de hypotheekrenteaftrek

gedaan zal worden. Deze sector zal tegelijkertijd belang hechten aan een goed functionerende woningmarkt.

Sector 2: Bouwsector

De bouwsector heeft belangen bij een beperking van de hypotheekrenteaftrek. Het Economisch Instituut voor de Bouw (EIB) doet onderzoek naar economische en sociale vraagstukken die gerelateerd zijn aan het bevorderen van de bouw – en woningmarkt. De Vereniging voor Ontwikkelaar en Bouwondernemingen (NVB-Bouw) behartigen hiernaast de belangen van bouwondernemingen in Nederland. De bouwsector is, net als banken en verzekeraars, bang voor inkomensverlies door aanpassing van de regelgeving. Tegelijkertijd zal de stagnatie van de woningmarkt ook tot inkomensverlies leiden voor de bouwsector.

Sector 3: Consumenten

Consumenten die een eigen huis bezitten of zouden willen kopen zullen ook een belangrijke beïnvloeder willen zijn in de besluitvorming. De hypotheekrenteaftrek gaat ten slotte over hun hypotheek. Er wordt gesteld dat zij als individuen in de besluitvorming niet gehoord worden en hiermee geen invloed hebben (Bueno de Mesquita, 1994). Wanneer individuen zich organiseren in belangengroepen kunnen zij wel als actor in besluitvorming genoemd worden. De Vereniging Eigen Huis is de grootste consumentenorganisatie die de belangen van alle eigenwoningbezitters in Nederland behartigt (www.EigenHuis.nl). Een andere georganiseerde groep consumenten zijn de werkgevers. Zij zijn georganiseerd in de belangengroep VNO NCW.

Internationale actoren

Op internationaal niveau zijn ook verschillende actoren die met overkoepelend beleid en richtlijnen invloed uitoefenen op de besluitvorming. De Europese Commissie heeft gesteld dat het begrotingstekort beperkt moet worden tot 3% en stelt hiernaast dat de bijzondere regeling in Nederland met betrekking tot de renteaftrek tot financiële instabiliteit zorgt in Nederland en Europa. Hiernaast zijn twee internationale toezichthouders te noemen; het Internationaal Monetair Fonds (IMF) en de Organisation for Economic Cooperation and Development (OESO). OESO is een samenwerkingsverband tussen 34 landen waarin internationale regels en richtlijnen opgesteld zijn, maar zij bieden bijvoorbeeld ook tijdelijke financiële hulp aan landen met problemen op de betalingsbalans. In de huidige discussie zijn zij vooral gericht op de financiële stabiliteit van individuele landen in relatie met de stabiliteit van Europa. Deze twee toezichthouders geven een meer gezamenlijk geluid af aan Nederland. Hierdoor heb ik gekozen deze als één actor mee te nemen in deze besluitvormingsanalyse. Europese ratingbureau's die de AAA rating van Nederland zouden kunnen wijzigen spelen hierbij ook een prominente rol. Bij het geven van deze rating zullen de schulden van Nederland meegenomen worden als criteria en hiernaast expliciet de realisatie van een begrotingstekort van maximaal 3%.

De Telegraaf

Uit de vraaggesprekken met experts bleek dat De Telegraaf een belangrijke beïnvloeder is in de besluitvorming. Dit is in de inleiding van deze paragraaf al kort toegelicht. Deze krant wordt met name gelezen door de achterban van de VVD en PVV en zal daardoor de voorkeur van deze achterban kunnen beïnvloeden. Vervolgens zal een negatief beeld bij de achterban invloed hebben op de politieke partijen. Deze politieke beslissers zullen dan via deze weg beïnvloed worden door De Telegraaf en meer specifiek de manier waarop De Telegraaf over hen schrijft met betrekking tot de hypotheekrenteaftrek. De Telegraaf is kritisch ten opzichte van een aanpassing van de hypotheekrenteaftrek, vanuit de belofte niks aan de hypotheekrenteaftrek te doen, die zowel VVD als PVV naar de eigen kiezers gedaan hebben.

2.2 Deelbesluiten

De bovenbeschreven actoren zullen met een voorkeur sturing geven aan de discussie over de hypotheekrenteaftrek. In hoofdstuk 1 worden al verschillende ondoelmatigheden en neveneffecten genoemd. Onder andere de hoge kosten voor de overheid, de ondoelmatige voordelen voor hogere inkomens en het stimuleren van het aanhouden van hoge hypotheekschulden. Uit deze algemene discussiepunten kunnen specifieke deelbesluiten afgeleid worden. Hierbij worden ook de verschillende adviesrapporten van bijvoorbeeld de vooraanstaande economen of onderzoeksbureaus meegenomen en worden deze plannen vertaald naar specifieke inhoudelijke discussiepunten over de hypotheekrenteaftrek. Het opstellen van deze deelbesluiten is belangrijk voor de afbakening en specificatie van de besluitvorming en zullen vervolgens centraal staan in de besluitvormingsmodellen (Bueno de Mesquita, 2011). Binnen bepaalde deelbesluiten kunnen een of meerdere strijdpunten vallen. Vervolgens kunnen binnen deze strijdpunten hele specifieke beleidsissues opgesteld worden die een specifieke vraag betreffen (Torenvlied, 1996). De besluitvorming over de hypotheekrenteaftrek zal hiermee verder gespecificeerd en afgebakend worden. In deze paragraaf zullen deze deelbesluiten, strijdpunten en issues besproken worden. Dit is eveneens mede bepaald aan de hand van vraaggesprekken met experts en geselecteerde actoren.

In de eerste plaats is door de hoge kosten en de noodzaak tot bezuinigingen de discussie over de hypotheekrenteaftrek meer prominent op de agenda geplaatst. Er zal hierdoor eerst bepaald moeten worden of er iets aan de hypotheekrenteaftrek gedaan zal moeten worden in de vorm van een structurele hervorming. Wanneer besloten zal worden iets aan de hypotheekrenteaftrek te doen, moet bepaald worden op wat voor manier dit vormgegeven zal worden. Dit tweede deelbesluit is dermate complex dat hierbinnen twee strijdpunten en uiteindelijk vijf issues zijn opgesteld. In de eerste plaats zal er strijd zijn over de mogelijkheid een beperking en hervorming te richten op de voordelen van de hogere inkomens. In de tweede plaats zal er strijd zijn over een hervorming gericht op het beperken van de hypotheekschuld in Nederland. Het derde deelbesluit heeft betrekking op in hoeverre de

gekozen beperking uiteindelijk voor bestaande of alleen voor nieuwe klanten ingevoerd zal worden. In hoeverre zullen ook bestaande klanten die in het verleden al een huis gekocht hebben, toch onder de bepaalde structurele hervorming van de renteaftrek vallen. Deze deelbesluiten, strijdpunten en issues zijn in de onderstaande tabel weergegeven. Deze uiteindelijke issues gaan voorbij aan eventuele complete hervormingsplannen van beïnvloeders of beslissers, maar met deze deelbesluiten worden de kernpunten van al deze plannen gezocht en verder geanalyseerd in de besluitvormingsmodellen. Op deze verschillende specifieke issues kan dan een uitkomst gepresenteerd worden. Het is dus mogelijk dat de waarschijnlijke uitkomsten een combinatie is van een aantal van de onderstaande issues.

Tabel 3. *Deelbesluiten, strijdpunten en issues.*

Deelbesluit 1	In hoeverre zal de hypotheekrenteaftrek structureel hervormd worden?
Issue 1	In hoeverre zal de hypotheekrenteaftrek structurele hervormingen door maken?
Deelbesluit 2	Hoe zal een beperking ingevuld worden?
<i>Strijdpunt 1</i>	<i>Beperking voordelen hogere inkomens</i>
Issue 2	Hoe hoog zal het maximum percentage zijn dat via de belasting van de betaalde hypotheekrente kan worden teruggekregen?
Issue 3	Hoe hoog zal de hypotheek maximaal zijn die je mag aftrekken?
<i>Strijdpunt 2</i>	<i>Verminderen hypotheekschuld</i>
Issue 4	In welke mate zal er aangespoord worden tot een daadwerkelijke aflossing van de hypotheek door fiscale aanpassingen?
Issue 5	Welke hypotheeken zullen nog in aanmerking komen voor een belastingaftrek?
Issue 6	Hoe hoog zal de maximale verstrekking zijn?
Deelbesluit 3	In hoeverre zal een beperking voor zowel bestaande als nieuwe klanten ingaan?
Issue 7	In hoeverre zal een beperking voor zowel bestaande als nieuwe klanten ingaan?

2.2.1 In hoeverre zal de hypotheekrenteaftrek structureel hervormd worden?

Zoals hierboven al kort toegelicht is, zal er eerst een besluit genomen moeten worden structurele hervormingen in het algemeen. De overheid moet miljarden bezuinigen en de hypotheekrenteaftrek kost de overheid 12 miljard. Ondanks dat er duidelijke doelen en redenen zijn om dit te investeren, zoals in hoofdstuk 1 uiteengezet, is dit een groot bedrag. Minister de Jager van het Ministerie van Financiën stelt dat het aanpassen van deze regeling mogelijk niet in één keer zal gaan en het daardoor voor de staatskas niet per direct veel oplevert, toch zal een hervorming op langer termijn wel geld

opleveren. Hiernaast zal het mogelijk aan Europa tonen dat Nederland bereid is daadwerkelijk structurele maatregelen door te voeren. Er zullen naast de hypotheekrenteaftrek verschillende andere beleidsterreinen genoemd en bediscussieerd worden als mogelijkheden voor het doorvoeren van structurele hervormingen en het realiseren van bezuinigingen. Om de focus beperkt te houden is dit onderzoek enkel op de hypotheekrenteaftrek gericht en zullen de andere beleidsterreinen buiten beschouwing gelaten worden. De vraag die centraal staat binnen dit deelbesluit is de volgende: *In hoeverre zal de hypotheekrenteaftrek structurele hervormingen doormaken?*

2.2.2 Hoe zal een beperking ingevuld worden?

Wanneer besloten zal worden iets aan de hypotheekrenteaftrek te doen, zal er bepaald moeten worden op wat voor manier deze beperking of hervorming gerealiseerd zal worden. Hier spelen twee ondoelmatigheden en neveneffecten een rol. In de eerste plaats de ondoelmatige voordelen voor hogere inkomens. In de tweede plaats de huidige fiscale voordelen om niet af te lossen. Hierdoor heeft Nederland per saldo een hoge (hypotheek)schuld. Deze twee aspecten zullen als twee strijdpunten centraal staan in dit deelbesluit. Dit zal hieronder per strijdpunt verder belicht worden.

Strijdpunt 1: Beperken voordelen hogere inkomens

Het is mogelijk een structurele hervorming en beperking te realiseren aan de hand van het beperken van de fiscale voordelen voor de hogere inkomens. In hoofdstuk 1 zijn al verschillende opties beschreven die genoemd worden door linkse politieke partijen. Het beperken van de voordelen kan gerealiseerd worden in de vorm van een aftopping van het percentage van de hypotheekrenteaftrek of het opstellen van een maximale hypotheek waarover de renteaftrek mogelijk blijft. Deze twee mogelijke opties zullen als twee issues centraal staan binnen dit strijdpunt. In de eerste plaats kan bijvoorbeeld op een maximaal percentage van 42% bepaald worden. De hogere inkomens die een hoger percentage hypotheekrenteaftrek krijgen zullen hierbij ook slechts tot 42% kunnen aftrekken. De kosten daarboven zijn dan voor eigen rekening. Op de lagere inkomens zal deze beperking geen effect hebben. De vraag die hierbij centraal staat is de volgende: *Hoe hoog zal het maximum percentage zijn dat via de belasting van de betaalde hypotheekrente kan worden teruggekregen?*

Hiernaast is het mogelijk om niet het percentage af te toppen, maar het bedrag waarover hypotheekrenteaftrek verkregen kan worden. Er kan bijvoorbeeld gesteld worden dat het maximum bedrag 500.000 euro is. Wanneer het huis duurder is dan deze 500.000 euro zal de hypotheekrente die boven dit bedrag betaald wordt niet aftrekbaar zijn van de belasting. De vraag die hierbij centraal staat is de volgende: *Hoe hoog zal de hypotheek maximaal zijn die je mag aftrekken?*

Strijdpunt 2: Het verminderen van de hypotheekschuld

Het tweede strijdpunt heeft betrekking op de onwenselijk hoge hypotheekschuld van de gezinnen en de staat die een negatief effect heeft op de financiële stabiliteit van Nederland. Deze argumentatie is in hoofdstuk 1 al verder uitgewerkt. Met name internationale partijen en toezichhouders aan sturen op

een vermindering van de schulden in het algemeen, waar de hypotheekschulden onderdeel van zijn. Hierbinnen kunnen echter verschillende issues genoemd worden. In de eerste plaats heeft het verminderen van de hypotheekschuld te maken met het aflossen van de hypotheek. Dit kan een fiscale aanpassing zijn, het invoeren van een fictief aflossingsschema is een duidelijk voorbeeld, maar kan ook slechts een vrijblijvende aansporing betreffen. Dit leidt tot het volgende specifieke vraag: *In welke mate zal er aangespoord worden tot een daadwerkelijke aflossing van de hypotheek door fiscale aanpassingen?*

Meer specifiek kan nog bepaald worden welke soorten hypotheek nog in aanmerking zullen komen voor belastingaftrek. Bepaalde hypotheek waarbij gespaard of belegd wordt en de aflossingsvrije hypotheek zullen een groter effect hebben op de aanhoudende hypotheekschuld dan de annuïtaire hypotheek. Het verminderen van de hypotheekschuld kan dan mogelijk gerealiseerd worden door een regelgeving gebaseerd op een onderscheid tussen verschillende soorten hypotheek. De vraag die hierbij gesteld kan worden is de volgende: *Welke hypotheek zullen nog in aanmerking komen voor een belastingaftrek?*

Als laatste blijkt dat de maximale verstrekking een belangrijk issue is met betrekking tot de hoge hypotheekschuld in Nederland. Wanneer er minder hypotheek verstrekt mag worden en meer eigen vermogen ingelegd zal moeten worden, zal de hypotheekschuld verminderen. De maximale verstrekking is nu 106% van de marktwaarde van de woning. De vraag die hierbij centraal staat is de volgende: *Hoe hoog zal de maximale verstrekking zijn?*

2.2.3 In hoeverre zal een beperking voor zowel bestaande als nieuwe klanten ingaan?

Wanneer besloten is wat de invulling van een beperking en hervorming zal zijn, moet bepaald worden op wat voor manier dit geïmplementeerd zal worden. Dit heeft in deze besluitvorming met name te maken met de vraag of de gekozen hervorming slechts ingaat voor nieuwe klanten of ook voor bestaande klanten. De vraag die hierbij gesteld kan worden is de volgende: *In hoeverre zal een beperking voor zowel bestaande als nieuwe klanten ingaan?*

3. Besluitvormingsmodellen

In dit hoofdstuk zullen de besluitvormingsmodellen centraal staan die gebruikt worden om de besluitvorming verder te analyseren. In deze besluitvormingsmodellen wordt gebruik gemaakt van een minimaal aantal elementen die noodzakelijk zijn om de besluitvorming te kunnen begrijpen en analyseren (o.a. Bueno de Mesquita, 1984; Berveling, 1994; Stokman & Van Oosten, 1994; Stokman en Van den Bos, 1992; Stokman, 1999; Torenvlied, 1994). Deze kernelementen zullen hier kort samengevat worden en zullen tijdens de bespreking van de modellen en de operationalisatie uitgebreid aan de orde komen. Ten eerste is het belangrijk de verschillende beslissers en beïnvloeders die naar voren zijn gekomen in hoofdstuk 2 (wiskundige weergegeven als: i, j, k) en hun voorkeur: de *beleidspositie* (X_i, X_j, X_k) met betrekking tot een bepaald deelbesluit (d, e, f) in kaart te brengen. Hiernaast zal de *stemmacht* (v) van de politieke beslissers meegenomen worden. Het is echter afhankelijk van het *belang* (s) van de politieke beslissers in hoeverre zij deze stemmacht in zullen zetten of overtuigd kunnen worden door andere beslissers. Vervolgens kunnen er bepaalde elementen toegevoegd worden die toegespitst zijn op de beïnvloeders in de besluitvorming. Zij kunnen bepaalde informele *hulpbronnen* (r) bezitten en afhankelijk van hun *belang* (s) bij dit specifieke besluit deze hulpbronnen inzetten om de besluitvorming te beïnvloeden. Hiernaast zorgt de *toegang* (t) die de beïnvloeders tot belangrijke beslissers hebben ervoor in hoeverre zij de hulpbronnen daadwerkelijk in kunnen zetten om de besluitvorming te beïnvloeden.

In dit hoofdstuk zal eerst het rationaliteitsprincipe belicht worden. Dit is de basis veronderstelling met betrekking tot het gedrag van actoren in de besluitvorming. Vervolgens kunnen hier concretere assumpties uit afgeleid worden, die van belang zijn voor de toepassing van de besluitvormingsmodellen met de bovenbeschreven kernelementen. In paragraaf 3.2 zullen daarna basismodellen belicht worden die enkel gericht zijn op de besluitvorming in de Tweede Kamer. Vervolgens zal in paragraaf 3.3 de rol van beïnvloeders toegevoegd worden in het tweefasenmodel. De theorie van deze besluitvormingsmodellen zal specifiek toegelicht worden aan de hand van een voorbeeld met betrekking tot de hypotheekrenteaftrek. Er is gekozen de termijn waarop een afschaffing of beperking ingevoerd zou kunnen worden als specifiek voorbeeld besluit te nemen. Ik heb gekozen niet een van de eerder beschreven deelbesluiten als voorbeeld te nemen, zodat er geen onduidelijkheden ontstaan met betrekking tot de voorbeeld uitkomst en de daadwerkelijke uitkomst van het besluit.

3.1 Rationaliteit als vertrekpunt

De modellen die in dit onderzoek centraal staan om de besluitvorming te analyseren nemen aan dat actoren rationeel zijn. Individuen zouden namelijk ook rationeel zijn. Individuen hebben voorkeuren

en overtuigingen en handelen in overeenstemming met deze voorkeuren en overtuigingen (Shepsle, 1997; Bueno de Mesquita, 2011; Torenvlied, 1996: 15). De voorkeuren van een individu zijn niet per se rationele (goede of logische) voorkeuren, het gaat erom dat zij de voorkeuren op een rationele manier nastreven (Bueno de Mesquita, 2011). Bueno de Mesquita (2011) stelt dat individuen in staat zijn geprefereerde voorkeuren te hebben. Ze weten wat ze willen. Deze voorkeuren zijn vervolgens transitief (A boven B en B boven C, betekent ook A boven C) (Bueno de Mesquita, 2011). Een individu met een voorkeur en doel zal hier vervolgens naar handelen. Er wordt aangenomen dat zij een overzicht hebben van de keuzemogelijkheden om de doeleinden te bereiken, alle positieve dan wel negatieve consequenties van deze keuzemogelijkheden en als laatste een overzicht van de kans van het optreden van deze consequenties (Torenvlied, 1996). Rationele individuen zullen vervolgens een keuze maken en het handelen baseren op het principe van nutsmaximalisatie: de optie met de grootste mogelijke positieve consequentie in relatie tot het behalen van de doeleinden tegen een geaccepteerd niveau van kosten en risico (Torenvlied, 1996: 18; Bueno de Mesquita, 2011). “Calculate before you act” aldus Bueno de Mesquita (2011).

In de besluitvorming kunnen de bovengenoemde individuen vertaald worden naar actoren in de besluitvorming (Bueno de Mesquita, 1994). Dit betreffen de in hoofdstuk 2 genoemde beslissers en beïnvloeders. We nemen aan dat deze actoren op dezelfde manier zullen handelen als de boven beschreven individuen (Bueno de Mesquita, 1994). Zij hebben voorkeuren en overtuigingen en zullen rationeel handelen met oog op nutsmaximalisatie. Actoren in besluitvorming zullen een voorkeur hebben met betrekking tot een beste besluit. Vervolgens zullen zij de doelstelling hebben een uitkomst van de besluitvorming te genereren dat zo dicht mogelijk bij de eigen voorkeur ligt (Bueno de Mesquita, 2011). Op basis van nutsmaximalisatie maken de actoren een afweging met betrekking tot het eigen gedrag in de besluitvorming (Bueno de Mesquita, 2011). Rationele actoren hebben dan een voorkeur en een belang bij een bepaald (deel)besluit waardoor zij op een bepaalde manier handelen in de besluitvorming. Deze belangen spelen bijvoorbeeld een rol bij een kosten – batenanalyse die de actoren maken, voordat zij tot handelen overgaan.

Torenvlied (1996: 18) geeft aan dat sommige wetenschappers beargumenteren dat individuen geen kosten – batenanalyse kunnen maken met betrekking tot de eigen doeleinden. (cf. Kreps, 1990: 4-5 in Torenvlied: 18). Individuen ervaren mogelijk een *bounded rationality*: zij kunnen dan niet alle informatie en de gevolgen van handelen overzien. Hiernaast zullen er andere complexe variabelen meespelen in de afweging die individuen maken (cf. Wippler & Lindenberg, 1987 In Torenvlied, 1996: 18). Dit kunnen bijvoorbeeld verschillende omgevingsfactoren zijn (Bovens, et al., 2007). Toch is het rationaliteitsprincipe wel degelijk een handig hulpmiddel om bepaalde handelingen van individuen in de samenleving te kunnen verklaren (Torenvlied, 1996: 18) en in lijn hiermee ook het gedrag van actoren in besluitvorming. Lauman en Knoke (1987) stellen bovendien dat actoren in besluitvorming minder last hebben van de *boundend rationality* die individuen wel zouden kunnen

ervaren. Deze actoren bestaan uit meerdere individuen. Hierdoor heeft een actor in de besluitvorming meer informatie tot zijn beschikking, die zij beter kan behappen en duidelijker een causale relatie tussen de handelingen en mogelijke consequenties in kaart kan brengen (Laumann & Knoke, 1987: 208-209). De verschillende betrokken actoren die in hoofdstuk 2 belicht zijn, zullen hierdoor beter in staat zijn te handelen naar het principe van nutsmaximalisatie. Een kanttekening is echter dat wanneer één actor uit meerder individuen bestaat, deze individuen binnen een actor mogelijk wisselende voorkeuren en doelen hanteren en hierdoor mogelijk niet op een eenduidige manier rationeel handelen. Er kan echter verondersteld worden dat dit een bepaalde interne discussie betreft die gevoerd zal worden voordat een actor expliciet een standpunt inneemt in de besluitvorming.

3.1.1 Assumpties

Uit het bovenbeschreven rationele gedrag van actoren in de besluitvorming, kunnen nog een aantal specifieke assumpties afgeleid worden voor de toepassing van de besluitvormingsmodellen. De eerste assumptie veronderstelt dat de mogelijke beslissingen en voorkeuren in één dimensie kunnen worden gepresenteerd (Bueno de Mesquita, 1994). De eerder besproken issues kunnen weergegeven worden als een één dimensionale schaal. Deze een dimensionale schaal heeft een logische schaalverdeling, die van een minimum tot een maximum loopt (Bueno de Mesquita, 1994). Om dit verder toe te lichten zal hier het voorbeeld over de termijn van het invoeren van een afschaffing gebruikt worden. Een afschaffing kan mogelijk gerealiseerd worden tussen 0 en maximaal 30 jaar. Dit minimum en maximum is dan gebaseerd op documenten of vraagg gesprekken, waaruit geconcludeerd kan worden dat de meest extreme standpunten 0 en 30 jaar zullen zijn. De schaal is hieronder weergegeven en loopt dan van 0 tot 30 jaar. Hiertussen kunnen dan verschillende andere termijnen gepositioneerd worden, bijvoorbeeld een termijn van 15 jaar precies in het midden van de schaal.

0 jaar

30 jaar

De tweede assumptie veronderstelt dat alle actoren in een besluitvorming ééntoppige voorkeursfuncties hebben (Bueno de Mesquita, 1994). Rationele actoren in de besluitvorming hebben een meest geprefereerde voorkeur en wanneer een besluit verder afwijkt van deze voorkeur, neemt de waarde monotoon dalend af (Shepsle, 1997). Op de beleidsschalen die bepaalde specifieke beleidsissues weergeven, kan dan bepaald worden wat de meest geprefereerde voorkeur van een rationele actor is en vervolgens zal de waarde die deze actor hecht aan een besluit afnemen wanneer het verder van de eigen voorkeur af ligt. Met betrekking tot de voorbeeldsituatie over de termijn waarop een beperking van de renteaftrek gerealiseerd zal worden, kan een bepaalde actor (k) bijvoorbeeld de beleidspositie (X_k) hanteren van een termijn van 30 jaar. Hoe verder een besluit af ligt van een directe invoering en hoe dichter bij een beperking in 30 jaar, hoe groter de waarde is die deze

actor hecht aan dit voorstel. Op deze beleidsschaal kan dan dus een bepaalde ‘nut’ berekend worden voor elke actor. Dit is het verschil tussen het politieke besluit (O) en de beleidspositie van een bepaalde actor (Stokman, 1994). Hoe groter het verschil, hoe minder geprefereerd dit besluit is en zal de waarde die aan dit besluit gehecht wordt afnemen (Stokman, 1994). In de onderstaande beleidsschalen is het verschil in nut weergegeven met de onderstaande stippellijn, waarbij X_k de voorkeur is van actor k en O het besluit. In de eerste situatie is het verschil groter en is de waarde die aan dit besluit gehecht wordt kleiner. Het nut van actor k is op de eerste schaal kleiner, dan op de tweede schaal.

0 jaar	30 jaar
	X_k

0 jaar	30 jaar
	X_k

3.2 Politieke beslissers

In de vorige paragraaf is aandacht besteed aan het rationaliteitsprincipe en concrete assumpties die hieruit afgeleid zijn en de basis vormen voor het toepassen van de besluitvormingsmodellen. Twee basismodellen hebben betrekking op de besluitvorming in de Tweede Kamer, waarbij politieke beslissers zonder beïnvloedende actoren een besluit nemen. In de westerse democratie kan het parlement een bindend besluit nemen, zonder daarbij andere actoren te betrekken (Stokman, 2005). Het is daarom interessant besluitvormingsmodellen toe te passen die analyseren wat er in een dergelijk geval waarschijnlijk besloten zal worden. Het eerste model is het median voters theorema die een meerderheidsbesluit tussen politieke beslissers analyseert (Shepsle, 1997). In de tweede plaats wordt het compromismodel gebruikt om het sluiten van een compromis tussen politieke beslissers inzichtelijk te maken (Shepsle, 1997). Deze modellen zullen toegelicht worden aan de hand van de voorbeeldsituatie met betrekking tot de termijn waarop een beperking van de hypotheekrenteaftrek ingevoerd zou kunnen worden.

3.2.1 Een meerderheidsbesluit

De verschillende politieke partijen in de Tweede Kamer kunnen een besluit nemen door de meerderheid van de stemmen te tellen (Shepsle, 1997). Wanneer een meerderheid van de stemmen gehaald wordt met betrekking tot een bepaald beleidsvoorstel zal dit aangenomen worden. In het median voters theorema wordt een dergelijk meerderheidsbesluit geanalyseerd. In dit model staan de beleidsposities (X_i , X_j , X_k) van de uiteindelijke beslissers: de politieke partijen (i , j , k) centraal. Deze verschillende voorkeuren kunnen ten opzichte van elkaar per beleidsissue op een beleidsschaal gepresenteerd worden (Shepsle, 1997). Vervolgens zal er in de Tweede Kamer een besluit genomen worden door een meerderheid van de stemmen te tellen. De middelste voorkeur op de beleidsschaal kan dan voor een meerderheid van de stemmen zorgen. De uitkomst (O) van de besluitvorming zal dan de mediane beleidspositie op de beleidsschaal zijn (Shepsle, 1997).

Stemmacht

Het meerderheidsbesluit wordt genomen aan de hand van een telling in de Tweede Kamer, hierbij spelen het aantal zetels die een partij met een specifieke beleidspositie heeft een grote rol. Om de uitkomst van het besluit te bepalen wordt dat niet enkel de mediane beleidspositie van de beslissers bepaald, maar de mediane beleidspositie van de zetels in de Tweede kamer (Shepsle, 1997). Wanneer drie politieke beslissers in totaal 150 zetels hebben, zal de 75ste zetel dus de mediaan zijn. In de voorbeeldsituatie over de termijn waarop de hypotheekrenteaftrek afgeschaft zal worden, zijn drie politieke beslissers verbonden. Beslissers X_i heeft bijvoorbeeld 50 zetels, X_j heeft 45 zetels en X_k heeft 55 zetels. Beslissers X_j heeft dan de 75ste zetel en de uitkomst zal daarom overeenkomen met de voorkeur van deze beslisser (Shepsle, 1997). In de onderstaande beleidsschaal is duidelijk dat dit dan overeenkomt met het realiseren van een beperking in 15 jaar.

0 jaar		30 jaar
X_i	X_j	X_k
	O	

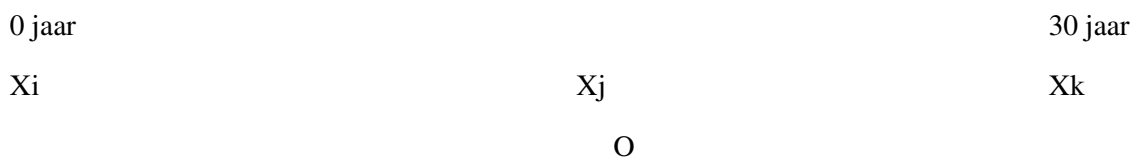
3.2.2 Een compromis

Een alternatief basismodel is het compromismodel (Shepsle, 1997). De politieke beslissers met een beleidspositie zullen wederom afgebeeld worden op een beleidsschaal. Vervolgens zullen deze actoren net zo lang overleggen en beïnvloeden totdat er een besluit op tafel ligt waar iedereen het mee eens is (Shepsle, 1997). Er wordt een compromis gesloten. De politieke beslissers in de Tweede Kamer beïnvloeden elkaar terwijl zij een compromis sluiten, terwijl in median voters theorema geen beïnvloeding tussen de politieke beslissers plaats vindt en enkel de meerderheid van de stemmen

geteld wordt (Arregui, et al., 2004). Het compromis is het gemiddelde van de beleidsposities op de beleidsschaal.

Stemmacht

Verschillende politieke beslissers zullen niet allemaal dezelfde stemmacht hebben in de besluitvorming, sommige beslissers hebben meer stemmacht dan andere beslissers (Berveling, 1994). Er wordt aangenomen dat een partij met meer zetels meer invloed uit kan oefenen als er een compromis gesloten moet worden (Berveling, 1994). De stem van deze partij zal ‘meer meetellen’ (Bueno de Mesquita, 1994). Het gemiddelde van het compromismodel moet dan ook gewogen worden naar de zetels die politieke beslissers in de Tweede Kamer hebben. In de voorbeeldsituatie kan een gemiddelde van de drie voorkeuren met een bepaald aantal zetels bepaald worden. Wanneer dezelfde zetelverdeling aangehouden wordt en actor i dus 50 zetels, actor j 45 zetels en actor k 55 zetels heeft, zal het gewogen gemiddelde een uitkomst op de schaal geven die correspondeert hogere termijn dan 15 jaar. Actor k heeft meer zetels dan de andere actoren en hierdoor kan hij het besluit iets meer in de richting van zijn beleidspositie trekken.

Belang

Bij het sluiten van een compromis zullen sommige politieke partijen sneller geneigd zijn water bij de wijn te doen dan andere partijen. Dit heeft te maken met de hoeveelheid belang dat zij hechten aan het besluit en de eigen beleidspositie (Bueno de Mesquita, 1994; Stokman, 1992; Stokman; 2005; Berveling, 1994; Torenvlied, 1996; Shepsle, 1997). In de literatuur wordt gesteld dat de belangen van een actor groter zijn, wanneer een (deelbesluit) meer betrekking heeft op het uiteindelijke doel van de actor (Stokman, 1992). Wanneer dit belang groter is, zal een actor zich meer inzetten om de beleidspositie van andere te beïnvloeden en tegelijkertijd zullen zij dan minder gemakkelijk door andere actoren te beïnvloeden zijn omdat zij meer vast houden aan de eigen beleidspositie (Berveling, 1994, 65). In het compromismodel II wordt dit belang meegenomen. Het gemiddelde kan gewogen worden naar de combinatie van belang en stemmacht van de actoren. Enkel wegen naar belang zal geen realistische voorspelling geven. Een groot belang maar geen enkele zetel in de Tweede Kamer zal namelijk geen invloed hebben als er een besluit genomen wordt in de Tweede Kamer (Shepsle, 1997). Als in de voorbeeldsituatie partij k meer belang hecht aan het issue dan de andere beslissers i en j, zal k met een voorkeur voor 30 jaar zich meer inzetten anderen te overtuigen en zal tegelijkertijd

minder gemakkelijk te beïnvloeden zijn door andere beslissers. Het gemiddelde zal dan meer in de richting van de voorkeur van actor k liggen. De uitkomst van het besluit over de termijn waarop een beperking van de renteaftrek gerealiseerd zal worden, zal dan nog meer in de richting van 30 jaar liggen.

3.3 De rol van beïnvloeders

In de bovenstaande modellen wordt rekening gehouden met de politieke beslissers die met een bepaalde stemmacht en belangen een besluit nemen. In hoofdstuk 2 is echter al naar voren gekomen dat er verschillende informele beïnvloeders betrokken zijn bij de discussie. Dit betreffen ministeries, toezichthouders, adviseurs, maar ook de internationale actoren en verschillende belanghebbende uit de sectoren. Deze actoren proberen invloed uit te oefenen op de besluitvorming (Berveling, 1994). Zij kunnen echter niet deelnemen aan het besluit in de Tweede Kamer (Stokman, 2005), maar kunnen wel proberen de politieke beslissers te overtuigen van een bepaalde beleidspositie (Stokman, 2005). Zij zullen zich inzetten om de beslissers te overtuigen, wanneer verwacht wordt dat dit tot de realisatie van de eigen doelen leidt (Koppenjan & Klijn, 2004; Torenvlied, 1996: 106; Stokman & Zeggelink, 1996). Na een kosten – batenanalyse zullen beïnvloeders zich dan alleen actief inzetten wanneer verwacht wordt dat er tegen een geaccepteerd niveau van risico en kosten, door politieke beslissers vervolgens een besluit genomen wordt dat dichterbij de eigen beleidspositie ligt. De baten zijn bijvoorbeeld hoger als er meer belang wordt gehecht aan een (deel)besluit. Een uitkomst betreffende een (deel)besluit zal dan waarschijnlijk meer tot de realisatie van de doelen van een bepaalde beïnvloeder leiden (Berveling, 1994).

3.3.1 Lobbyspel

Het tweefasenmodel (Stokman & Van den Bos, 1992) houdt in tegenstelling tot de basismodellen expliciet rekening met deze beïnvloeders in de besluitvorming. De rol van beïnvloeders zal geanalyseerd worden aan de hand van twee verschillende fasen in de besluitvorming. In de eerste fase zullen de beïnvloeders de politieke beslissers proberen te overtuigen van de eigen beleidspositie. Afhankelijk van het belang dat de politieke beslissers hechten aan een (deel)besluit en afhankelijk van de hulpbronnen en het belang van de beïnvloedende actoren (Stokman, 1994) zal deze beïnvloeding al dan niet succesvol zijn. De beïnvloeders zullen bepaalde hulpbronnen bezitten die zij in kunnen zetten om beslissers te overtuigen. Hoe meer hulpbronnen, hoe meer macht een beïnvloeder heeft (Stokman, 2005). Wanneer de beïnvloedende actoren meer belang hebben bij een (deel)besluit, zullen zij de hulpbronnen meet inzetten. Echter wanneer de politieke beslissers ook veel belang hechten aan het besluit, zullen zij minder snel beïnvloed kunnen worden (Berveling, 1994: 71). Wanneer de beïnvloeding succesvol is geweest, zullen de beslissers de beleidspositie wijzigen in de richting van de voorkeur van de actoren de beïnvloedende actor. In deze fase van het model kan dan bepaald worden in hoeverre de beslissers nieuwe beleidsposities hebben aangenomen en welke beleidsposities dit zijn

(Berveling, 1994: 69). Beïnvloeding kan echter alleen plaats vinden wanneer de actoren een bepaalde relatie hebben met de politieke beslissers. Wanneer er geen relatie met de beslissers is, zal deze niet luisteren naar de desbetreffende beïnvloedende actor en heeft het bezitten van hulpbronnen en veel belang geen effect op een verschuiving van de beleidspositie van de beslisser. De hulpbronnen, toegang en belang als elementen van de eerste fase van het tweefasenmodel zullen in deze paragraaf verder toegelicht worden.

De tweede fase van dit model betreft de uiteindelijke beslissing. De politieke beslissers zullen met verschoven beleidsposities door de beïnvloeding in fase één, een beslissing nemen (Stokman, 1992). Deze fase komt overeen met het median voters theorema of het compromismodel en er kan respectievelijk een meerderheid van de stemmen geteld worden of een compromis gesloten worden in de Tweede Kamer. De mediaan van de zetels van politieke beslissers of een gemiddelde gewogen naar zetelverdeling en belang van politieke beslissers zal dan corresponderen met de waarschijnlijke uitkomsten, wanneer de rol van de beïnvloeders meegenomen wordt.

Hulpbronnen

In de eerste plaats zullen de verschillende beïnvloeders een bepaalde hoeveelheid macht hebben in de eerste fase van de besluitvorming. Deze macht wordt bepaald door de hulpbronnen die een beïnvloeder bezit. Wanneer een actor meer hulpbronnen in kan zetten zal deze beïnvloeder meer mogelijkheden hebben om de besluitvorming te beïnvloeden. Er kunnen verschillende hulpbronnen genoemd worden die bepalen in hoeverre een beïnvloeder de mogelijkheden heeft om invloed uit te oefenen op de beleidspositie van een politieke beslisser. Er wordt in de literatuur onderscheid gemaakt tussen de volgende acht hulpbronnen; de bevoegdheid tot het nemen van bindende besluiten, expertise of specialistische kennis op een bepaald beleidsterrein, reputatie als onpartijdige bemiddelaar, financiële middelen, het vermogen om medewerkers of leden te mobiliseren, het vermogen om de publieke opinie te mobiliseren, faciliteiten waaronder huisvesting en de beschikking over werkgelegenheid, (Torenvlied, 1996: 70). Deze verschillende hulpbronnen zijn hieronder in een schema weer gegeven en zullen hieronder verder toegelicht worden.

Tabel 4. *Hulpbronnen.*

Hulpbronnen	Definitie
Bindende besluiten	In staat zijn een besluit te nemen waar partijen met stemmacht zich aan zullen moeten houden.
Expertise of specialistische kennis	Expertise en kennis bezitten die andere actoren niet hebben.
Reputatie als onpartijdige bemiddelaar	Een reputatie hebben als onpartijdige bemiddelaar/ adviseur in de besluitvorming
Financiële middelen	Het in kunnen zetten van financiële middelen (het toevoegen, dan wel stopzetten van deze middelen)
Het vermogen om medewerkers of leden te mobiliseren	In staat zijn als actor jou leden of medewerkers te beïnvloeden en mobiliseren
Het vermogen om de publieke opinie te mobiliseren	In staat zijn als actor de publieke opinie te beïnvloeden en mobiliseren
Faciliteiten waaronder huisvesting	Eigenaar en aanbieder zijn van bepaalde faciliteiten voor de samenleving
Beschikken over werkgelegenheid	Het aanbieden van werkgelegenheid

In de eerste plaats is de mogelijkheid om bindende besluiten te kunnen nemen een belangrijke hulpbron. In de huidige discussie heeft de Europese Commissie bijvoorbeeld deze mogelijkheid door te stellen dat het begrotingstekort beperkt moet worden tot maximaal 3%. Hiernaast kunnen bijvoorbeeld ook de ratingbureaus het besluit nemen Nederland wel of geen AAA rating te geven. In bepaalde mate zullen deze beslissingen bindend zijn en de besluitvorming kunnen beïnvloeden. In de tweede plaats is het bezitten van een bepaalde expertise of specialistische kennis een interessante hulpbron bij het overtuigen van de politieke beslissers. Toezichhouders zoals de AFM en DNB die meer veel kennis hebben over de financiële stabiliteit en economie van Nederland zullen deze hulpbronnen mogelijk kunnen bezitten. Hiernaast zullen bijvoorbeeld de onderzoeksbureaus, zoals de SER en DNB, of wetenschappers deze kennis bezitten en omzetten in adviesrapporten. In de derde plaats is een reputatie als onpartijdige bemiddelaar een belangrijke hulpbron. Dit zorgt ervoor dat de informatie die deze actoren verstrekken meer waard zal zijn in de ogen van derden. Er wordt verwacht dat korte termijn eigenbelang geen rol speelt bij de informatie die deze actor verstrekt. DNB en de AFM handelen bijvoorbeeld uit het maatschappelijke belang. Onderzoeksbureaus en wetenschappers zullen ook een reputatie als onpartijdige bemiddelaar hebben. Vervolgens kunnen financiële middelen als hulpbron genoemd worden. Dit kan in de eerste plaats vooral tijdens de uitvoering een belangrijke hulpbron zijn. Actoren die financiële middelen zouden moeten verstrekken om de uitvoering te ondersteunen kunnen besluiten deze middelen niet te verstrekken als ze het er niet mee eens zijn.

Tijdens de besluitvorming kunnen actoren echter al dreigen met deze financiële middelen. De hypotheekverstrekkers en partijen verbonden aan de woningmarkt kunnen mogelijk het verlies aan financiële middelen aankaarten en het nadeel hiervan voor de algehele economie inzetten als financiële hulpbron. Als vijfde en zesde wordt het vermogen om medewerkers, leden of de publieke opinie te mobiliseren belangrijke hulpbronnen genoemd. Dit zorgt ervoor dat een beïnvloeder in staat is andere (betrokken) actoren te beïnvloeden of via de publieke opinie de politieke beslissers. In deze discussie kan gesteld worden dat het kunnen mobiliseren van de publieke opinie een belangrijke hulpbron kan zijn van bijvoorbeeld De Telegraaf. Via deze weg zullen zij mogelijk weer de politieke beslissers beïnvloeden. Hiernaast zal mogelijk Vereniging Eigen Huis als vertegenwoordiger van de consumenten in staat zijn de publieke opinie te beïnvloeden. Als laatste kan het aanbieden van bepaalde faciliteiten, zoals huisvesting en het aanbieden van werkgelegenheid genoemd worden. De bouwsector kan bijvoorbeeld stellen dat deze sector het moeilijk krijgt en minder werkgelegenheid kan bieden als de hypotheekrenteaftrek beperkt zal worden. Deze hulpbron zal echter is de algehele financiële crisis niet specifiek een rol spelen.

Toegang

Een tweede aspect dat van belang is bij de invloed van beïnvloeders in de besluitvorming is de *toegang* die beïnvloeders hebben tot beslissers (Berveling, 1994: 66). Wanneer een actor verschillende hulpbronnen bezit, maar er geen relatie bestaat met de beslisser die hij zou willen beïnvloeden zal hij alsnog geen invloed hebben. Hierbij wordt het verschil tussen invloed en macht duidelijk. Sommige actoren zullen veel hulpbronnen hebben, maar geen relatie met de beslissers. Aan de andere kant kunnen beïnvloeders wel een relatie hebben, maar geen hulpbronnen. De combinatie van hulpbronnen en een relatie bepaald de invloed die een beïnvloeder heeft (Stokman, 2005). Niet iedereen die dit wenst en een aantal hulpbronnen bezit zal daadwerkelijk een relatie hebben met politieke beslissers (Berveling, 1994: 66).

Controle

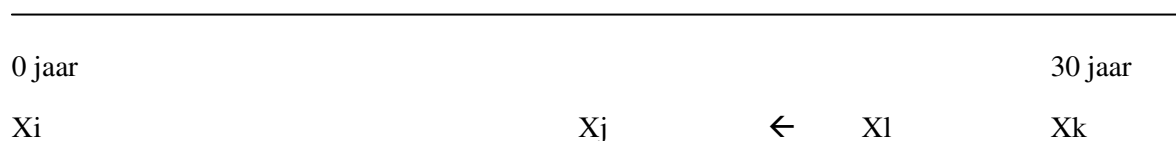
De hierboven beschreven invloed wordt in de besluitvormingsmodellen ook wel de *controle* genoemd (Berveling, 1994: 70). De controle wordt berekend aan de hand van de hulpbronnen en toegang van beïnvloedende actoren. De waarde van deze controle bepaald dan uiteindelijk de mogelijkheden die zij hebben om politieke beslissers te beïnvloeden (Berveling, 1994).

Belang

Hoeveel belang een beïnvloeder heeft bij een bepaald (deel)besluit zal bepalen in hoeverre zij deze controle daadwerkelijk inzet. Beïnvloeders met veel belang zullen hun controle meer uitoefenen dan de actoren met minder belang. Het belang van de politieke beslisser in deze eerste fase bepaalt hiernaast hoe gemakkelijk zij de beleidspositie wel of niet zullen wijzigen door beïnvloeding van beïnvloeders.

In de voorbeeldsituatie zal beïnvloedende actor l een relatie hebben met beslisser j. De standpunten van de beslissers kunnen op een beleidsschaal weergegeven worden, net zoals in de basismodellen in paragraaf 3.2. Een beïnvloedende actor l met toegang tot beslisser j zal zijn hulpbronnen inzetten om de beleidspositie van j te beïnvloeden. Het is afhankelijk van de hulpbronnen van beïnvloeder l en het belang dat beslisser en beïnvloeder l en j hechten aan het issue in hoeverre de beïnvloeding succesvol zijn voor actor l. Wanneer de beïnvloeding succesvol is, zal de voorkeur van j na fase één verschoven zijn. Hieronder is dit in twee tijdsmomenten weergegeven op beleidsschalen.

Tijdsmoment 1

Tijdsmoment 2

Het uiteindelijke besluit kan dan met deze nieuwe beleidsposities van de drie beslissers bepaald worden aan de hand van het median voters theorema of het compromismodel die in paragraaf 3.2 belicht zijn. Wanneer een meerderheidsbesluit genomen worden, en slechts de meerderheid van de stemmen geteld worden, zal actor j bijvoorbeeld nog steeds de 75ste zetel hebben en zal het besluit over de termijn van afschaffing van de hypotheekrenteaftrek nu niet 15 maar ongeveer 20 jaar zijn. Wanneer een compromis gesloten wordt, en politieke beslissers elkaar ook nog beïnvloeden in fase twee, zal het waarschijnlijke besluit ook iets in deze richting verschoven zijn en zal het waarschijnlijk langer dan 15 jaar duren voordat het volledig afgeschaft zal worden.

4. Dataverzameling & Operationalisatie

In dit hoofdstuk staat de dataverzameling en operationalisatie centraal. In de eerste plaats zullen drie verschillende methoden van dataverzameling besproken worden die in dit onderzoek gehanteerd worden. Er is vervolgens expliciet aandacht voor de validiteit en betrouwbaarheid van deze methoden. In paragraaf 4.2 zal het selecteren en vervolgens benaderen van respondenten belicht worden. Als laatste zal in paragraaf 4.3 de operationalisatie van de specifieke benodigde kernelementen besproken worden: de beleidspositie, stemmacht, belang, hulpbronnen en toegangsrelaties.

4.1 Dataverzameling

Om de besluitvormingsmodellen toe te kunnen passen moeten de verschillende elementen die centraal staan in deze modellen een numerieke waarde toegekend krijgen. Het is belangrijk dat deze waarde precies ingevuld worden (Torenvlied, 1996: 95). Aan de hand van deze numerieke waarden zal het waarschijnlijke besluit voorspeld en verklaard worden. Om de nauwkeurigheid van de numerieke waarden te waarborgen en een goed overzicht te krijgen van de beleidspositie, belang, hulpbronnen en toegangsrelaties heb ik gekozen om drie verschillende methoden van dataverzameling toe te passen. In de eerste plaats zorgt een brede documentanalyse voor een duidelijk overzicht. Ten tweede zullen er vraaggesprekken plaatsvinden met experts die kennis en inzichten hebben over de actoren en beleidsplannen in de besluitvorming. Vervolgens zal dit verder aangevuld worden met vraaggesprekken met betrokken actoren zelf. De informatie uit deze drie verschillende bronnen zal gecombineerd worden om de numerieke waarde van de kernelementen in de besluitvormingsmodellen te bepalen. Deze drie methoden zullen hier verder toegelicht worden.

4.1.1 Documentanalyse

In de eerste plaats zal een brede documentanalyse gedaan worden. Dit zullen in de eerste plaats beleidsdocumenten en onderzoeksrapporten zijn om te bepalen wat de verschillende probleempercepties en oplossingsrichtingen zijn. Verschillende onafhankelijke onderzoeksbureaus, zoals de SER, het SEO of het CPB hebben onderzoeken of beleidsrapporten geschreven. Dit kunnen zij gedaan hebben als ongevraagd advies of bijvoorbeeld in opdracht van de overheid. Hiernaast zullen ook ministeries of onafhankelijke economen zich bemoeien met de besluitvorming over de hypotheekrenteaftrek door bepaalde beleidsplannen te presenteren. Deze verschillende beleidsdocumenten zullen bestudeerd worden om een algemeen beeld te krijgen van de standpunten en oplossingsrichtingen in de discussie. Vervolgens zullen ook beïnvloeders uit de verschillende sectoren bepaalde beleidsplannen schrijven vanuit een bepaald belang in de besluitvorming, zoals de bouwsector of Vereniging Eigen Huis als vertegenwoordiger van de consumenten. Deze zullen ook bestudeerd worden. De partijprogramma's van politieke beslissers zullen bestudeerd worden om een

globaal overzicht te krijgen van de verschillende standpunten in de politiek. Hiernaast zullen ook opiniestukken van betrokken actoren een waardevol inzicht kunnen geven in de voorkeur en belangen van deze actoren. Als laatste zullen bepaalde publicaties van journalisten of bloggers een kritisch overzicht geven van de besluitvorming over de hypotheekrenteaftrek en de belangen van de verschillende actoren. Uit deze verschillende soorten documenten zal een globaal inzicht ontstaan van de besluitvorming over de hypotheekrenteaftrek. Hierdoor kan al een inschatting gemaakt worden van de verschillende kernelementen die centraal staan in de besluitvormingsmodellen: de beleidspositie, belang, stemmacht, hulpbronnen en toegangsrelaties van beïnvloeders. De informatie zal in de eerste plaats meegenomen worden in de vraagesprekken met experts en betrokken actoren als achtergrond. Hiernaast zal wanneer bijvoorbeeld onverwachte waarden gegeven worden, die niet stroken met de informatie uit de documenten, naar verdere uitleg gevraagd worden. De informatie zal meegenomen worden in de bepaling van de definitieve numerieke waarden van de kernelementen. De documenten die in deze analyse zijn bestudeerd, zijn gebruikt bij de bepaling van de waarde van de kernelementen. Hierdoor worden deze documenten niet expliciet genoemd in dit onderzoek en zijn ze ook niet terug te vinden in de referentielijst. Om toch een overzicht te geven van de bestudeerde documenten, heb ik deze in de onderstaande tabel weergegeven. Ik heb gekozen niet alle opiniestukken en krantenartikelen weer te geven, dit zou een onoverzichtelijk geheel worden. Wel zijn de algemene websites en kranten weergegeven waar deze stukken gelezen heb, niet op één tijdsmoment, maar gedurende dit onderzoek heb ik dit veelvuldig geraadpleegd. Hiernaast zijn nog presentatie in de vorm van sheets bestudeerd, die aangereikt werden via WestlandUtrecht Bank.

Tabel 5. *Documentanalyse.*

Geraadpleegde artikelen

Roodenburg-Husmann, A. & Hoekema, R. (2010). *Afschaffen/ beperken van de hypotheekrenteaftrek.* Amsterdam: MT WestlandUtrecht, pp. 1 – 6.

Hoekema, R. (2010). *Rente vooruitbetalen WU.* Amsterdam: MT WestlandUtrecht, pp 1 – 7.

Snels, B. (2000). De politiek van de hypotheekrenteaftrek. *Economisch Statistische Berichten*, pp. 31-33.

Geraadpleegde beleidsrapporten

Regerakkoord VVD – CDA. *Vrijheid en Verantwoordelijkheid.*

Bovenberg, et al. (2012). *Zesstappenplan. Naar een duurzame financiering van de woningmarkt.*

SER. (2010). *Naar een integrale hervorming van de woningmarkt.* Den Haag: SER.

Kerste, M., Risseeuw, P., Baarsma, B. & N. Rosenboom. (2011). *Publieke belangen en hypotheekregulering.* Amsterdam: SEO.

Boelhouwer, L. & Lamain, C. (2012). *De woningmakteffecten van het plan voor een integrale hervorming van de woningmarkt: Wonen 4.0.* Delft: TU Delft.

MEMO. (2011). *EU Economic governance “Six-Pack” enters into force.* Brussel, pp. 1 – 5.

Geraadpleegde presentaties

WestlandUtrecht Bank. (2010). *Denktank Hypotheekrenteaftrek*

Hypsotech Management Consultancy. (2012). *Themadag Reductie Hypotheekschulden. Aflossen.*

Geraadpleegde websites

www.VVD.nl, www.PVV.nl, www.CDA.nl, www.SGP.nl, www.PvdA.nl, www.SP.nl,
www.GroenLinks.nl, www.D66.nl, www.CU.nl

www.VerenigingEigenHuis.nl, www.DNB.nl, www.AFM.nl, www.EIB.nl, www.NVB-Bouw.nl,
www.vno-ncw.nl, www.oesorichtlijnen.nl, www.imf.org

www.NRC.nl, www.DeTelegraaf.nl, www.FinancieelDagblad.nl, www.DeTrouw.nl

www.hypotheken.blog.nl

www.hypotheek-weetjes.nl

www.MeJudice.nl

4.1.2 Expert onderzoek

Een aanvullende methode is het ondervragen van experts (Torenvlied, 1996: 94 uit Seidler, 1974). Experts in dit onderzoek naar de besluitvorming over de hypotheekrenteaftrek zullen in de eerste plaats veel kennis en inzicht hebben in de verschillende beleidsprogramma's en het verloop van de

huidige besluitvorming (Torenvlied, 1996: 97-98). Ten tweede zou een expert deze inzichten moeten vertalen naar kwantitatieve inschattingen met betrekking tot de kernelementen van de besluitvormingsmodellen (Torenvlied, 1996: 97-98). Experts moeten dan ook in bepaalde mate onafhankelijk zijn, zodat zij een objectieve inschatting kunnen maken van deze elementen voor alle betrokken actoren (Torenvlied, 1996: 96). Sociaal wenselijke en strategische overtuigingen spelen minder een rol dan wanneer de actoren over zichzelf een inschatting zullen maken (Torenvlied, 1996: 96). Mogelijk kunnen de betrokken actoren ook de eigen invloed overschatten. In de tweede plaats is het belangrijk dat de relatieve verschillen in de waarden duidelijk worden. Wanneer een expert voor alle betrokken actoren een inschatting maakt, zullen de relatieve verschillen betrouwbaarder zijn dan wanneer elke actor dit voor zichzelf bepaalt. Verschillende actoren zullen dan mogelijk andere criteria hanteren. Als laatste kan een expert mogelijk beter de overkoepelende beleidspositie, belangen, hulpbronnen en toegang van een actor in de besluitvorming geven dan een individu als vertegenwoordiger van deze actor. Wanneer de betrokken actoren over zichzelf gevraagd wordt, hangt het mogelijk af van met welke vertegenwoordiger gesproken wordt. Zij zullen dan mogelijk niet het standpunt of belang van de organisatie of partij vertegenwoordigen, maar die van een deel van de organisatie of van zichzelf (Torenvlied, 1996: 96).

4.1.3 Ondervragen van betrokken actoren

Experts hebben veel kennis van de besluitvorming en de beleidsplannen, maar er kan niet uitgesloten worden dat zij op een bepaalde manier gebrek aan informatie en kennis hebben of toch bewust informatie achterhouden of verkeerde informatie geven (Torenvlied, 1996: 97). Door het zorgvuldig selecteren van experts, controleren op hun onderbouwingen en het controleren van de door hun verkregen gegevens met verschillende documenten, wordt de kans op vertekening vermindert (Torenvlied, 1997:97). Er is echter gekozen om als toevoeging vraaggesprekken af te nemen met de verschillende betrokken actoren zelf. In deze vraaggesprekken zal dan enkel informatie gevraagd worden over deze specifieke actor in de besluitvorming.

4.1.4 Validiteit en betrouwbaarheid

In wetenschappelijk onderzoek is het belangrijk de kans op toevallige en structurele fouten te beperken, zodat de betrouwbaarheid en validiteit van de resultaten van het onderzoek gewaarborgd worden. In deze besluitvormingsanalyse heeft dit te maken met de betrouwbaarheid en validiteit van de numerieke waarden van de kernelementen die centraal staan in de modellen. Het is belangrijk dat deze waarden nauwkeurig bepaald worden. De betrouwbaarheid hangt samen met de kans op toevallige fouten ('t Hart, 2005). Deze toevallige fouten kunnen mogelijk de uitkomsten van het onderzoek beïnvloeden. Toevallige fouten kunnen ontstaan wanneer een van de experts en betrokken actoren per ongeluk de verkeerde waarde invult bij een van de kernelementen. De validiteit hangt samen met de structurele fouten ('t Hart, 2005). Deze structurele fouten kunnen ontstaan wanneer een

van de vragen structureel verkeerd begrepen wordt, waardoor deze door alle experts en betrokken actoren verkeerd ingevuld wordt.

De betrouwbaarheid en validiteit van het onderzoek zal gewaarborgd worden door datatriangulatie. Zoals boven beschreven zullen drie verschillende methoden van dataverzameling gebruikt worden. Wanneer toevallig een verkeerde waarde ingevuld wordt door een betrokken actor of expert, zal dit opvallen wanneer dit met de data uit andere bronnen wordt. Evenals wanneer er structureel verkeerde waarden gegeven worden, zal dit opvallen door controle met informatie uit de documentanalyse. Hiernaast is er door de datatriangulatie meer inzicht en informatie over onzekerheid bij de meting van bepaalde aspecten. Er kan gekozen worden om dan met sommige informatie voorzichtiger om te gaan. Het als laatste interessant te benadrukken dat er door vraaggelassen met expert en betrokken actoren informatie verzameld is *over* de betrokken actoren en in gesprekken *met* de betrokken actoren.

4.2 Selecteren en benaderen

Voor het expert onderzoek zullen de experts zorgvuldig geselecteerd moeten worden aan de hand van de eerder beschreven kenmerken; kennis van de besluitvorming en beleidsplannen en deze kennis om kunnen zetten in kwantitatieve gegevens. Hiernaast zullen er een aantal betrokken actoren geselecteerd worden uit de eerder beschreven subgroepen. Het selecteren en benaderen van deze experts en betrokken actoren zal in deze paragraaf belicht worden.

4.2.1 Selecteren van experts

In het bovenstaande stuk werd al duidelijk dat experts veel kennis en inzicht moeten hebben in de huidige besluitvorming en de beleidsplannen. Hiernaast zouden de experts dit om moeten kunnen zetten in een kwantitatieve inschatting. Dit tweede criterium is van te voren moeilijk vast te stellen. De experts zullen daarom in eerste instantie vooral geselecteerd worden op basis van het eerste criteria. Tijdens het interview kan duidelijk worden of een expert moeite heeft met het omzetten van de informatie in kwantitatieve gegevens, hierna kan bijvoorbeeld besloten worden om de informatie van deze experts minder zwaar mee te laten wegen als de uiteindelijke numerieke waarde bepaald wordt. Dit kan bijvoorbeeld belangrijk zijn wanneer er tegenstrijdigheden ontstaan tussen de inschattingen door de verschillende experts en er een keuze gemaakt moet worden.

De expert zou dus moeten beschikken over de benodigde informatie en kennis over de beleidsplannen en de besluitvorming. Deze kennis zal groter zijn wanneer de experts meer betrokken zijn bij de besluitvorming of het ontwikkelen van beleidsplannen. De objectiviteit van de inschatting zal echter aangetast worden wanneer experts te nauw betrokken zijn bij de besluitvorming. Er vindt hier dan een *trade off* plaats tussen de gewenste onafhankelijkheid en de gewenste betrokkenheid bij de besluitvorming (Torenvlied, 1996). Ik heb gekozen voor experts die nauw verbonden zijn aan de besluitvorming, maar vanuit hun functie onafhankelijk zouden moeten zijn. In de huidige

besluitvorming over de hypotheekrenteaftrek zijn dit bijvoorbeeld economen als onafhankelijke wetenschappers. Deze wetenschappers zijn betrokken bij het vraagstuk, maar geven vanuit hun expertise een beleidsmatige beste optie en er wordt aangenomen dat zij minder geleid worden door een specifiek eigenbelang. Voor het analyseren van deze besluitvorming heb ik gekozen voor economen die specifiek een standpunt hanteren of betrokken zijn bij een specifiek beleidsplan met betrekking tot (onder andere) de hypotheekrenteaftrek. Recentelijk zijn verschillende topeconomen het eens geworden over een beleidsplan voor de algehele hervorming van de woningmarkt: het zesstappenplan. Een geleidelijke beperking van de hypotheekrenteaftrek is daar onderdeel van. Deze economen zijn goed geïnformeerd en tot bepaalde mate vanuit hun rol als wetenschapper onafhankelijk en hierdoor waardevolle experts voor dit onderzoek. De volgende vier wetenschappers zijn bereid mee te werken aan dit onderzoek; Wijffels, Bovenberg, Schoenmaker en Boelhouwer. Deze wetenschappers zijn gezamenlijk onder andere betrokken geweest bij het ontwikkelen van het boven genoemde zesstappenplan. Deze topeconomen zullen echter vanuit een zelfde soort invalshoek de besluitvorming bezien en zijn daarnaast zelf expliciet een actor in de besluitvorming doordat ze zelf een plan gepresenteerd hebben. Ik heb daarom gekozen voor een aanvulling van andere onafhankelijke experts die niet daadwerkelijk een rol vervullen als één van de betrokken actoren. Na het lezen van een artikel van Snels over de politiek van de hypotheekrenteaftrek, lijkt het een toegevoegde waarde om zijn expertise en kennis vanuit de bestuurskundige en politicologische hoek te gebruiken voor het bepalen van de waarden van de kernelementen van de besluitvormingsmodellen. De bloggen geschreven door Ronzato over de ontwikkelingen in de politiek en in de rol van belanghebbende over de hypotheekrenteaftrek zijn waardevolle documenten en opinie stukken gebleken in de documentanalyse, daarom heb ik gekozen haar als expert te selecteren voor dit onderzoek. In de onderstaande tabel is een overzicht van deze experts en een toelichting weergegeven. Deze zullen dan gegeven invullen over de betrokken beslissers en beïnvloeders bij de besluitvorming over de hypotheekrenteaftrek. Het is belangrijk te benadrukken dat de economen als adviseurs ook zelf een van de beïnvloedende actoren zijn en hierdoor dus ook informatie over zichzelf in zullen vullen.

Tabel 6. *Overzicht van de experts.*

Expert	Toelichting
Wijffels	Professor Utrecht Universiteit. Medeonderzoeker van het rapport <i>Integrale Hervorming Woningmarkt</i> (SER, 2010). Betrokken bij het <i>zesstappenplan</i> .
Bovenberg	Professor Universiteit van Tilburg. Initiatiefnemer van het <i>zesstappenplan</i> .
Schoenmaker	Decaan en professor aan het Duisenberg School of Finance. Initiatiefnemer van het <i>zesstappenplan</i> .
Boelhouwer	Professor TU Delft. Betrokken bij het <i>zesstappenplan</i> . Betrokken bij beleidsplan <i>De woningmakteffecten van het plan voor een integrale hervorming van de woningmarkt: Wonen 4.0</i> .
Snels	Bestuurskundige. Schrijver van <i>De politiek van de hypotheekrenteaftrek</i> .
Ronzato	Blogger op www.hypotheken.blog.nl en www.hypotheek-weetjes.nl

4.2.2 Selecteren van betrokken actoren

Er zullen als aanvulling vraaggerekken plaatsvinden met een aantal betrokken actoren. Er is gekozen een beperkt aantal betrokken actoren te ondervragen, deze zijn geselecteerd op basis van de verschillende subgroepen die in hoofdstuk 2 belicht zijn. Hierbij zijn, wanneer dat mogelijk was, actoren benaderd waarvan in de documentanalyse al een artikel of onderzoek is bestudeerd. Met betrekking tot SEO is daarvoor gesproken met Dhr. Kerste. De voorkeuren van de politieke beslissers zijn uit de eigen publicaties en andere opinie stukken al eenduidig naar voren gekomen. De informatie uit de gesprekken met de experts komt overeen met dit beeld uit de documenten. Er is gekozen deze niet te benaderen voor dit onderzoek. De actoren uit de bouwsector waren door de actualiteit van de huidige discussie niet bereid mee te werken aan dit onderzoek. De gegevens uit de documenten en de experts zullen echter tot voldoende inzichten leiden over de actoren in deze sector. Uit alle andere subgroepen is een actor bereid gevonden mee te werken aan dit onderzoek. In de onderstaande tabel zijn verschillende ondervraagde actoren weergegeven met een toelichting.

Tabel 7. *Overzicht van geïnterviewde actoren.*

Subgroep	Ondervraagde	Toelichting
Ministerie van Financiën	Hof	Onderzoeker bij het Sociaal Economisch Onderzoek (SEO) en werkzaam geweest bij het ministerie van Financiën
Toezichthouders (AFM)	Van Dijk	Hoofd afdeling communicatie AFM
Adviseurs (SEO)	Kerste	Onderzoeker bij het Sociaal Economisch Onderzoek (SEO) en projectleider rapport <i>Publieke belangen en de hypotheekregulering</i>
Banken (ING)	Crul	Directeur General en Public Affairs ING
Banken (ING & NVB)	Flikweert	Lid van het Contactorgaan Hypothecair Financiers van de Nederlandse Vereniging van Banken (NVB) en manager marketing hypotheke, strategie en innovatie bij ING
Consumenten (Vereniging Eigen Huis)	Maas	Senior Beleidsmedewerker

4.2.3 Benaderen van experts en betrokken actoren

In dit onderzoek zijn de respondenten op twee manieren benaderd. In de eerste plaats zijn een aantal van de respondenten via een directe benadering geworven. Via e-mail contact en eventueel telefonische toelichting zijn een groot deel van de afspraken voor de vraaggesprekken gemaakt. Met name de experts zijn op deze manier benaderd. Hiernaast zijn Maas, Kerste en Crul op deze manier benaderd. Waarna vervolgens de overige betrokken actoren via een “sneeuwbal-methode” zijn geworven. Via vraaggesprekken met bepaalde respondenten ben ik in contact gekomen met andere experts of betrokken actoren. Met name via Crul zijn interessante contacten gelegd binnen de NVB en de AFM. Hiernaast is via Kerste contact gelegd met Hof die ook werkzaam is bij SEO, maar door een verleden bij het Ministerie van Financiën vragen kon beantwoorden over het Ministerie. Als laatste is via Maas contact gelegd met Boelhouwer. Deze sneeuwbal-methode bleek waardevol voor de openheid van de respondenten in de gesprekken over de besluitvorming.

4.3 Operationalisatie

In deze paragraaf zullen de verschillende kernelementen die centraal staan in dit de besluitvormingsmodellen verder belicht en geoperationaliseerd worden: de beleidspositie, belang, stemmacht, hulpbronnen, toegangsrelaties en ook de controle van de beïnvloeders zal verder geoperationaliseerd worden. Een toelichting van de verschillende elementen is in hoofdstuk 3 al uitvoerig aan de orde gekomen. Hier zal slechts een korte definitie herhaald worden, maar zal met name aandacht zijn voor de manier waarop deze elementen in dit onderzoek gemeten worden.

Beleidspositie

De beleidsposities van de verschillende betrokken actoren zal bepaald worden per specifiek issue. In hoofdstuk 2 zijn de verschillende deelbesluiten, strijdpunten en issues die in deze besluitvorming geanalyseerd worden al besproken. Per specifiek issue zal een beleidsschaal opgesteld worden, zoals in hoofdstuk 3 in de voorbeeldsituatie al is toegepast. Met betrekking tot deze specifieke issues zullen de actoren een specifieke waarde krijgen voor de beleidspositie die weergegeven kan worden op deze schalen (Torenvlied, 1996: 100-102). Deze beleidsschalen lopen per issue van 0 tot 100. Hieronder zijn de verschillende issues met de schaalverdeling van de beleidsschaal weergegeven. Er is hier niet gekozen om alle beleidsschalen op te stellen. Dit zou verschillende pagina's in beslag nemen waardoor het tot een onoverzichtelijke weergave zou leiden. De beleidsschalen zijn wel terug te vinden in de bijlage. Hier heb ik gekozen om de specifieke vraag gecombineerd met de schaalverdeling weer te geven door het minimum (0) en maximum (100) van de schaal te benoemen. In alle beleidsschalen is 0 de meest extreme manier om een hervorming in te voeren met betrekking tot dit specifieke issue, terwijl 100 correspondeert met de huidige volledige renteaftrek. De beleidspositie van de actoren zal dan ook een waarde van 0 tot 100 krijgen die correspondeert met een voorkeur op deze schalen. De beleidsposities van de actoren kunnen dan relatief ten opzichte van elkaar op de beleidsschaal gepositioneerd worden (Torenvlied, 1996: 100-102). Hoe groter de verschillen tussen twee beleidsposities op een schaal zijn, hoe groter de ervaren verschillen tussen deze twee beleidsposities (Stokman, 1994).

Tabel 8. *Beleidschalen.*

Issue	Vraag	Schaalverdeling (0 – 100)
1	In hoeverre zal de hypotheekrenteaftrek structurele hervormingen door maken?	hervormingen noodzakelijk – hervormingen absoluut geen optie
2	Hoe hoog zal het maximum percentage zijn dat via de belasting van de betaalde hypotheekrente kan worden teruggekregen?	0% – 52%
3	Hoe hoog zal de hypotheek maximaal zijn die je mag aftrekken?	0 – geen boven grens
4	In welke mate zal er aangespoord worden tot een daadwerkelijke aflossing van de hypotheek door fiscale aanpassingen?	HRA volledig afschaffen – dit is niet nodig, aftrek volledig behouden.
5	Welke hypotheek zullen nog in aanmerking komen voor een belastingaftrek?	Geen enkele hypotheek – alle soorten hypotheek
6	Hoe hoog zal de maximale verstrekking zijn?	90% – 106%
7	In hoeverre zal een beperking voor zowel bestaande als nieuwe klanten ingaan?	Voor iedereen in een keer – niemand

Belang

Het belang heeft betrekking op de inzet van politieke beslissers en beïnvloeders in de besluitvorming en op de mate waarin beslissers toegeven aan beïnvloeding van anderen, zoals in hoofdstuk 3 over de besluitvormingsmodellen al is toegelicht. De betrokken beslissers en beïnvloeders zullen aan de verschillende issues een specifiek belang hechten. Dit belang zal waarschijnlijk verschillen tussen de issues. Bepaalde actoren zullen aan sommige specifieke issue meer waarde hechten dan aan andere issues. Hierdoor krijgen de actoren voor elke specifiek issue een waarde voor het belang. Er is gekozen een waarde van nul (geen enkel belang) tot 5 (erg groot belang) te geven per issue aan de verschillende actoren. Er is gekozen voor een 5-puntsschaal, omdat dit de mogelijke associatie met de beleidsschalen en beleidsposities wegneemt en de respondenten dit als afzonderlijke vraag zullen beschouwen. De neiging om een belang hoger in te schatten wanneer actoren bijvoorbeeld een hogere positie innemen zal hierdoor beperkt worden.

Stemmacht

Uiteindelijk zullen politieke beslissers in de Tweede Kamer een besluit nemen. De stemmacht zal daarom het aantal zetels in de Tweede Kamer zijn. Door het vallen van het kabinet is onzeker wat de toekomstige zetelverdeling zal zijn, daarom is in de eerste instantie gekozen de modellen toe te passen op de huidige zetelverdeling. De zetelverdeling zal voor de politieke partijen in elk issue hetzelfde zijn. De huidige zetelverdeling is bekend en is verder niet gevraagd in de vraaggesprekken.

Hulpbronnen

Beïnvloeders kunnen bepaalde hulpbronnen bezitten waardoor zij mogelijk invloed hebben in de besluitvorming. Deze hulpbronnen kunnen zij inzetten om de beslissers te overtuigen van een bepaalde voorkeur. Torenvlied (1996) maakt onderscheid tussen acht verschillende hulpbronnen; de bevoegdheid tot het nemen van bindende besluiten, expertise of specialistische kennis op een bepaald beleidsterrein, reputatie als onpartijdige bemiddelaar, financiële middelen, het vermogen om medewerkers of leden te mobiliseren, het vermogen om de publieke opinie te mobiliseren, faciliteiten waaronder huisvesting en de beschikking over werkgelegenheid. Voor een toelichting van de verschillende informele hulpbronnen verwijs ik naar de theorie over besluitvormingsmodellen in hoofdstuk 3. Er zal per actor een algemene numerieke waarde aan de hulpbronnen toegekend worden. De numerieke waarde zal liggen tussen 0 (geen enkele macht) en 5 (erg veel macht). Hier is eveneens gekozen voor een 5-puntsschaal om zo een gelijkwaardig cijfer aan belang en de hulpbronnen te kunnen geven. Om het onderzoek beperkt te houden wordt aangenomen dat een actor bepaalde hulpbronnen bezit, los van het specifieke inhoudelijke onderwerp waarover een besluit genomen zal worden. De betrokken beïnvloeders zullen dus in elk van de issues evenveel hulpbronnen bezitten.

Toegangsrelaties

In de eerste plaats zal een compleet netwerk van beslissers en beïnvloeders in kaart gebracht worden. Aan experts zullen verschillende combinaties van actoren gepresenteerd worden en zal gevraagd worden of een actor advies geeft of krijgt van een andere actor. Dit is een methode die door Torenvlied & Van Schuur (1994) ontwikkeld is met als doel op een betrouwbare manier het algehele netwerk in kaart te brengen. Deze gegevens zullen vervolgens in een netwerkmatrix weergegeven worden, waarbij op de x-as en y-as de verschillende actoren weergegeven worden. Hierdoor wordt inzichtelijk hoe het netwerk van actoren omtrent deze besluitvorming eruit ziet.

In hoofdstuk 3 is al toegelicht dat bij de toepassing van het tweefasenmodel slechts de toegangsrelaties van beïnvloeders op politieke beslissers meegenomen worden. Een deel van de bovenbeschreven netwerkmatrix zal dan meegenomen worden bij de toepassing van dit model. Er zal dan per combinatie van beïnvloeder en beslisser een waarde 0 of 1 gegeven worden aan respectievelijk een afwezige of aanwezig relatie. Dan zal per beïnvloeder inzichtelijk worden met welke politieke beslisser zij een relatie onderhoudt. Dit wordt dat weergegeven in een matrix met op de x-as de politieke beslissers en de y-as de informele beïnvloeders.

Controle

In hoofdstuk 3 is al toegelicht dat in het tweefasenmodel uiteindelijk de controle berekend wordt die beïnvloeders op de politieke beslissers hebben. De toegangsrelaties worden vermenigvuldigd met de hulpbronnen. Een actor met veel hulpbronnen, maar zonder toegang zal namelijk geen invloed hebben in de besluitvorming (Berveling, 1994). Evenals een actor met toegang, maar zonder hulpbronnen. De controle van beïnvloeders wordt per politieke beslisser bepaald. Hierbij zal dan de totale controle op een beslisser 1 zijn en wordt relatief ten op zichten van elkaar de controle van beïnvloeders bepaald. In de eerste plaats worden alle hulpbronnen opgeteld van de actoren die toegang hebben tot één specifieke beslisser, waarna de hulpbronnen van één specifiek beïnvloeder gedeeld door dit totaal aan hulpbronnen aangeeft hoeveel controle deze beïnvloeder uit kan oefenen op de beslisser (Stokman, 1994). Naarmate een politieke beslisser bijvoorbeeld meer beïnvloeders heeft, er hebben meer beïnvloeders in de besluitvorming toegang tot deze beslisser, zal de controle van elke beïnvloeder op deze beslisser afzonderlijk afnemen. Hiernaast zal ook wanneer de hulpbronnen van de andere actoren groter zijn, de controle van een specifieke beïnvloeder relatief kleiner worden. In een datamatrix, met op de x-as de politieke beslissers en de y-as de informele beïnvloeders, zal dan per combinatie van beïnvloeder en beslisser de controle weergegeven worden.

5. Resultaten

In dit hoofdstuk zullen de resultaten van de besluitvormingsmodellen belicht worden. In de eerste plaats zullen de kernelementen die in deze modellen centraal staan afzonderlijk belicht worden. In paragraaf 5.2 zal vervolgens de toepassing van de modellen leiden tot waarschijnlijke besluiten. Vervolgens zullen in paragraaf 5.3 zullen robuustheidsanalyse volgen. Er zullen twee elementen gewijzigd worden, waarna de analyses herhaald worden om te controleren wat het effect hiervan op de uitkomsten van de modellen zijn. Dit heeft betrekking op de hulpbronnen van de politieke beslissers en de zetelverdeling in de Tweede Kamer.

5.1 Beschrijvende resultaten

Er zal een beschrijving van de kernelementen volgen die noodzakelijk zijn voor de toepassing van zowel de basismodellen als het tweefasenmodel; beleidspositie, belang, stemmacht, hulpbronnen, toegangsrelaties en controle. Deze verschillende kernelementen zijn verzameld aan de hand van in totaal twaalf vraaggelbesprekken met experts en actoren. De vorm van deze databestanden zal hieronder eerst kort belicht worden. Vervolgens zal na een gemaakte afweging de definitieve waarden van de kernelementen gepresenteerd worden. De data zijn in april 2012 verzameld en door de actualiteit van de huidige discussie kunnen bepaalde elementen op een later moment een nieuwe waarde gekregen hebben.

5.1.1 Data

In hoofdstuk 4 is de manier waarop deze gegevens verzameld zijn uitgebreid belicht. De benodigde elementen voor toepassing van de besluitvormingsmodellen zijn verzameld door een documentanalyse, interviews met experts en met een selectie van de betrokken actoren. Deze verschillende respondenten hebben in een vraaggelbesprek numerieke waarden gegeven aan de beleidsposities en het belang met betrekking tot de zeven verschillende issues en een score voor de hulpbronnen en toegangsrelaties met betrekking tot de besluitvorming in het algemeen.

De gegevens over de kernelementen zijn per respondent verwerkt in een Excel bestand, zodat de data inzichtelijk werd. De zes experts hebben voor alle betrokken actoren per issue de beleidspositie en het belang ingevuld, waarna vervolgens met betrekking tot de besluitvorming in het algemeen een waarde is ingevuld voor de hulpbronnen en de toegangsrelaties. Dit resulteerde in zes databestanden met scores voor de beleidsposities en belangen per actor voor alle zeven beleidsissues en een score voor de hulpbronnen in de besluitvorming in het algemeen. Hiernaast is zes keer een netwerkmatrix ingevuld. Op de x-as en y-as zijn alle beslissers en beïnvloeders weergegeven en in de matrix is een 0 voor een afwezige relatie ingevuld en een 1 voor een aanwezige relatie.

Vervolgens is een selectie van zes betrokken actoren uit de verschillende subgroepen ondervraagd. Hierin is met name informatie over deze actor zelf terug te vinden. Echter door de betrokkenheid en het enthousiasme van deze actoren tijdens de vraaggesprekken, hebben zij ook waardevolle informatie verstrekt over andere actoren in de besluitvorming. Dit heeft geleid tot zes databestanden met in ieder geval voor de desbetreffende actor scores voor de beleidsposities en belangen met betrekking tot de zeven verschillende issues en een waarde voor de eigen hulpbronnen. Hiernaast is het deel over de eigen relaties van de algehele netwerkmatrix per actor ingevuld. Aanvullende informatie die verstrekt is over andere actoren is ook meegenomen en verwerkt in deze databestanden.

Hiernaast kan met betrekking tot de vraaggesprekken nog gesteld worden, dat de respondenten door enthousiasme en betrokkenheid vaak bij de vragen met betrekking tot de kernelementen toelichting gaven en hierdoor meer waardevolle informatie verstrekt hebben. Dit is bijvoorbeeld teruggekomen in de inleiding.

5.1.2 Afweging tussen numerieke waarden

Door de aparte Excel databestanden naast elkaar te kunnen inzien, werd duidelijk met betrekking tot welke elementen veel consensus was en waar tegenstrijdige waarden zijn gegeven. Over het algemeen was de consensus tussen de ondervraagden hoog. Met name de beleidsposities van de beslissers en beïnvloeders was duidelijk en consistent. Het belang van de actoren bij deze beleidsposities en specifieke issues leidde ook tot een eenduidig resultaat. De hulpbronnen en relaties van beïnvloeders gaven echter tegenstrijdige resultaten. Met name de hulpbronnen en relaties van de bouwsector en de hulpbronnen van de consumenten gaven een wisselend beeld. Hiernaast waren de relaties van de economen die als adviseur in de discussie betrokken zijn niet consistent.

Bij de bovengenoemde inconsistente waarden, is gekozen in de eerste instantie de informatie en kennis uit de documentanalyse mee te laten wegen bij de bepaling van de definitieve waarden. Wanneer duidelijk was welke expert of actor meer kennis en inzicht had, is hiernaast besloten de waarden van deze ondervraagde zwaarder mee te laten wegen. Er was vaak duidelijk onderscheid te maken tussen experts of actoren met meer kennis en inzicht in de besluitvorming in het algemeen of specifiek over een bepaalde actor. De ondervraagden gaven vak zelf aan het niet zeker te weten. Andere ondervraagden reageerden bijvoorbeeld twijfelachtig, gaven inconsistente waarden met eerdere vragen of konden het niet helder beargumenteren. In de gesprekken met Maas als senior beleidsmedewerker van Vereniging Eigen Huis is gesproken over de eigen positie als vertegenwoordiger van eigenhuizenbezitters, daarnaast is hij uitgeweid over de bouwsector. Maas bleek goede inzichten te hebben doordat hij midden in de huidige discussie met veel andere beïnvloeders relaties onderhoud over de beleidsplannen. Er is gekozen zijn visie op Vereniging Eigen Huis en de actoren in de bouwsector zwaarder mee te laten wegen. Hierbij is nadrukkelijk de kennis en informatie van de documentanalyse meegenomen, om te voorkomen dat een mogelijk eigenbelang van Vereniging Eigen

Huis meespeelt. Informatie van Kerste als adviseur bij SEO is ook waardevol gebleken en zwaarder meegewogen als het gaat om de hulpbronnen van de bouwsector. SEO wilde zich inhoudelijk niet met de discussie mengen en mede hierdoor nam Kerste duidelijk een onafhankelijke en kritische positie in als het gaat om de actoren die betrokken zijn bij de besluitvorming. De informatie die SEO gaf is consistent gebleken met Vereniging Eigen Huis. De visie van blogger Ronzato is hierbij minder zwaar meegewogen. Ronzato heeft wel een waardevolle objectieve visie als het gaat om een goed algemeen overzicht, echter zij gaf aan de relaties en hulpbronnen moeilijk precies in te kunnen schatten.

Bij de tegenstrijdige gegevens over de relaties van de verschillende economen als adviseurs met een eigen beleidsplan is gekozen de waarden van Bovenberg en Schoenmaker zwaarder mee te wegen. Zij zijn de initiatiefnemers van het zesstappenplan en hebben hierdoor meer kennis van het beleidsplan, de doelstelling en de relaties die hierbij aangegaan zijn. Uit de gegevens blijkt bovendien dat Bovenberg en Schoenmaker op één lijn zaten, terwijl Boelhouwer en Wijffels veel minder consistent antwoorden ten opzichte van elkaar en ten opzichte van de andere economen.

5.1.3 Kernelementen

Na het maken van deze afweging zijn er definitieve waarden aan de kernelementen gegeven. In deze paragraaf zal een beschrijving volgen van deze verschillende kernelementen van de besluitvormingsmodellen.

Beleidspositie

De waarden die de beleidsposities van de betrokken actoren representeren zijn in de onderstaande tabel per issue weergegeven. Het is interessant op te merken dat er verschillende actoren zijn die een dermate specifieke voorkeur hanteren dat zij hierdoor slechts op enkele issues daadwerkelijk een beleidspositie innemen. De andere issues negeren zij. Met name met betrekking tot issue 3 is opmerkelijk dat geen van de beïnvloeders daadwerkelijk een positie inneemt. Bij de toepassing van het tweefasenmodel zal ik hier verder op ingaan. Opvallens is hiernaast dat de beleidsposities van de actoren met betrekking tot issue 4 en issue 5 identiek zijn. Na de toepassing van de modellen in paragraaf 5.2 zal ik daar nog op terug komen. Een toelichting op opvallende specifieke waarden in de tabel zal hieronder volgen. De tabellen zijn dermate groot dat het

Tabel 9. *Beleidspositie.*

Actor	Score positie issue 1	Score positie issue 2	Score positie issue 3	Score positie issue 4	Score positie issue 5	Score positie issue 6	Score positie issue 7
VVD	100	100	100	100	100	100	100
CDA	100	100	100	75	75	100	100
PVV	100	100	100	100	100	100	100
SGP	100	100	100	100	100	100	100
PvdA	0	55	95	90	90	x	x
SP	0	72	35	90	90	x	25
Groen Links	0	80	100	0	0	50	25
D66	0	80	75	75	75	50	25
CU	0	80	75	75	75	50	25
VNO NCW	100	100	100	100	100	x	x
Telegraaf	100	100	100	100	100	100	100
Ministerie van Financiën	20	x	x	x	x	x	x
BZK – W, B, I	20	x	x	x	x	x	x
DNB	0	x	x	25	25	0	x
AFM	0	x	x	x	x	x	x
CPB	25	x	x	x	x	x	x
SER	0	80	x	15	x	x	25
SEO	0	x	x	x	x	x	x
Economen	0	80	x	x	x	50	25
ING	50	80	x	x	x	100	25
Rabobank	50	x	x	25	25	100	x
NVB	50	x	x	x	x	x	x
VV	50	x	x	x	x	100	100
EIB	80	x	x	100	100	100	100
NVB-Bouw	80	x	x	100	100	100	100

VEH	75	80	x	x	x	100	25
EC	0	x	x	20	20	x	x
IMF/OESO	0	x	x	20	20	x	x
Ratingbureaus	x	x	x	20	20	x	x

Noot: Beslissers en beïnvloeders krijgen een waarde van 0 tot 100 als de beleidspositie. Issue 1: structurele hervormingen hypotheekrenteaftrek. Issue 2: maximum percentage renteaftrek. Issue 3: maximum hypotheek bedrag. Issue 4: stimuleren tot aflossen. Issue 5: onderscheid tussen soorten hypotheeken. Issue 6: maximale verstrekking. Issue 7: nieuwe of bestaande klanten.

In de eerste plaats is te zien dat de VVD, CDA, SGP over het algemeen een conservatieve positie innemen, voor het behouden van de volledige renteaftrek. De andere politieke partijen nemen een meer gemiddelde positie in. Met betrekking tot het eerste issue over de noodzaak tot structureel hervormen is het opvallend dat behalve VNO NCW en De Telegraaf, geen enkele andere beïnvloeder op dit moment in de discussie stelt dat de renteaftrek volledig moet blijven. De ratingbureaus nemen als enige actor geen positie in met betrekking tot dit eerste issue, maar controleren wel op de schulden in Nederland. Hierdoor nemen zij wel een positie in op de issues over het verminderen van de hypotheekschulden in Nederland (issue 4 en issue 5). De Europese Commissie stelt heel duidelijk dat een hervorming van de hypotheekrenteaftrek noodzakelijk is voor de financiële stabiliteit van Nederland en Europa. Zij nemen daarom ook een standpunt in gericht op een bepaalde vermindering van de hypotheekschuld van gezinnen en de staat. Hiernaast is te zien dat DNB ook met name stelt dat de hypotheekschulden verminderd moet worden en geen positie inneemt op de issues over een beperking van de hogere inkomens (issue 2 en issue 3).

Met betrekking tot het tweede issue over een maximum percentage aan hypotheekrenteaftrek dat teruggevraagd kan worden, hanteren de beïnvloeders die een positie innemen een gelijke voorkeur. Een waarde 80 correspondeert met een bepaald maximum percentage, maar wel in combinatie met een belastingsverlaging zodat het een bepaalde budgetneutrale verlaging van het maximum percentage wordt. Interessant is hiernaast dat met betrekking tot issue 3 over een maximum bedrag aan hypotheek geen enkele beïnvloeder een positie inneemt. De overige issues zullen dan meer aandacht krijgen. Dit in tegenstelling tot issue 6 over de maximale verstrekking. Daar is te zien dat veel belangroepen een positie innemen en zich hierdoor bemoeien met de discussie over de maximale verstrekking. Veel beïnvloeders hebben een waarde 100 die correspondeert met het behouden van de huidige maximale verstrekking van 106%. Consumenten zullen meer eigen vermogen moeten sparen en kunnen hierdoor minder snel een huis kopen. Banken, verzekeraars en de bouwsector zullen dan nu inkomsten mislopen en stellen daarom dat de maximale verstrekking hoog moet blijven. Vereniging Eigen Huis als vertegenwoordiger van de consumenten stelt dat de een verlaging de starter het meest benadeeld en dit zal de doorstroom belemmeren. Issue 7 over de groep klanten die de nieuwe regelgeving opgelegd

zullen krijgen geeft interessante waarden. Een deel van de beslissers en beïnvloeders stelt op het moment van dataverzameling dat dit geen enkele klant moet zijn, terwijl een ander deel van de actoren stelt dat dit zowel nieuwe als bestaande zal moeten zijn in een complete hervorming. Adviseurs stellen dat een complete hervorming van de woningmarkt, waarbij zowel bestaande als nieuwe klanten te maken krijgen met een nieuwe regelgeving, de beste optie is.

Interessant is verder nog dat er een aantal actoren zijn die enkel met betrekking tot het eerste issue een positie innemen en zich niet met de verdere discussie bemoeien: de Ministeries, AFM en NVB. De Ministeries en AFM stellen beide dat het noodzakelijk is dat er hervormingen plaatsvinden, maar de manier waarop is een politieke discussie. Daar bemoeien zij zich niet mee. De banken die door de NVB vertegenwoordigd worden zijn verdeeld over de verdere issues, waardoor de overkoepelende belangenorganisatie geen positie inneemt. Toch zijn alle banken het wel eens over het feit dat er iets aan de hypotheekrenteaftrek gedaan moet worden.

Belang

Het belang dat actoren hechten aan een issue is hieronder weergegeven. De actoren die geen beleidspositie ingenomen hebben, zullen hier ook geen waarde krijgen (aangeduid met x). In het algemeen kan gesteld worden dat de belangen van de actoren die een beleidspositie in nemen groot zijn. Door belangen op deze manier weer te geven kan geconcludeerd worden wat de verschillen zijn tussen de actoren, maar ook tussen issues. Dit zal hieronder verder toegelicht worden.

Tabel 10. *Belang*

Actor	Score belang issue 1	Score belang issue 2	Score belang issue 3	Score belang issue 4	Score belang issue 5	Score belang issue 6	Score belang issue 7
VVD	5	5	5	4	4	4	5
CDA	4	4	4	3	3	3	5
PVV	5	5	5	4	4	4	5
SGP	4	4	4	3	3	3	5
PvdA	5	5	4,5	3,5	3,5	x	x
SP	5	5	5	4,5	4,5	x	3
Groen Links	5	4,5	4	3	3	3	4
D66	4	4	4	3	3	3	4

CU	4	4	4	3	3	3	4
VNO NCW	5	5	5	4	4	x	x
Telegraaf	5	5	5	5	5	4	4
Ministerie van Financiën	5	x	x	x	x	x	x
Beleidssterrein Wonen, Bouwen en Integratie	5	x	x	x	x	x	x
DNB	5	x	x	5	5	5	x
AFM	5	x	x	x	x	x	x
CPB	3	x	x	x	x	x	x
SER	3	4	x	3	3	x	4
SEO	2	x	x	x	x	x	x
Economen	5	5	x	x	x	4	5
ING	5	5	x	x	x	5	5
Rabobank	5	x	x	4	4	5	x
NVB	3	x	x	x	x	x	x
VV	4	x	x	x	x	5	5
EIB	5	x	x	5	5	5	5
NVB-Bouw	5	x	x	5	5	5	5
VEH	5	5	x	x	x	5	5
EC	5	x	x	5	5	x	x
IMF/OESO	4	x	x	4	4	x	x
Ratingbureaus	x	x	x	4	4	x	x

Noot: Beslissers en beïnvloeders krijgen een waarde van 0 (geen enkel belang) tot 5 (heel veel belang). Issue 1: structurele hervormingen hypotheekrenteaftrek. Issue 2: maximum percentage renteaftrek. Issue 3: maximum hypotheek bedrag. Issue 4: stimuleren tot aflossen. Issue 5: onderscheid tussen soorten hypotheeken. Issue 6: maximale verstrekking. Issue 7: nieuwe of bestaande klanten.

Tussen de verschillende beslissers en beïnvloeders zijn weinig verschillen te zien. Het is echter wel opvallend dat het belang van de VVD en PPV over het algemeen groter zijn dat de belangen van de overige politieke beslissers. VVD en PPV zullen dus in vergelijking met andere beslissers zich meer inzetten om hun stem te laten horen en minder gemakkelijk te overtuigen zijn door beïnvloeders. Vervolgens is te zien dat VNO NCW en De Telegraaf veel belang hechten aan de besluitvorming over de hypotheekrenteaftrek. DNB en AFM hechten veel belang aan de situatie vanuit hun rol als toezichthouder. Banken en verzekeraars, consumenten vertegenwoordigd door Vereniging Eigen Huis

en de bouwsector hechten veel belang aan de verschillende issues. De discussie over de hypotheekrenteaftrek betreft hun eigen portemonnee. Internationale partijen hechten veel belang door de noodzaak tot een stabiele financiële situatie te komen in Europa. Structurele hervormingen die bijdragen aan het verminderen van de (hypotheek)schulden zijn dan belangrijk. Het belang van NVB is relatief laag. Doordat banken onderling niet op een lijn kunnen komen en zij zich hierdoor niet in de besluitvorming kunnen mengen, hechten zij op dit moment vanuit de rol als NVB minder belang aan de besluitvorming.

Tussen de verschillende issues is eveneens weinig verschil te zien. Echter de belangen van de politieke beslissers zijn over het algemeen iets lager bij de issues over het verminderen van de hypotheekschuld (issue 4 en issue 5 en issue 6) en iets hoger bij de issues over het beperken van de voordelen van de hogere inkomens (issue 2 en issue 3). Hieruit is af te leiden dat de issues over de beperking van de voordelen van de hogere inkomens de gevoelige inkomenspolitiek raakt. Beïnvloeders hechten hiernaast over het algemeen veel belang aan issue 6 over de maximale verstrekking en issue 7 over voor welke groep klanten de beperking in zal gaan. Er is bij de beschrijving van de beleidsposities al toegelicht dat issue 6 ingrijpt op de portemonnee van veel beïnvloedende actoren. Issue 7 zal met name te maken hebben met de verwachte effecten van een beperking invoeren voor alleen nieuwe klanten of ook bestaande klanten, op het functioneren van de woningmarkt als geheel.

Het is interessant specifiek in te gaan op de posities en belangen van issue 4 en issue 5. Te zien is dat deze kernelementen identieke waarden hebben. Na de dataverzameling bleek dat de eerste vraag met betrekking tot een fiscale beperking waardoor aflossing gestimuleerd werd en de tweede vraag over welke hypotheek aftrek mogelijk zal blijven, een gelijke vraag betreft. Wanneer er enkel voor een annuïtaire hypotheek (issue 5 over soorten hypotheek) renteaftrek blijft bestaan, zal dit tegelijkertijd een fiscale aanpassing zijn, waardoor gestimuleerd wordt tot aflossen van de hypotheek (issue 4 over de mate waarin aangespoord moet worden tot aflossen van de hypotheek). Hierdoor bleken de actoren een zelfde waarde in te nemen als het gaat om deze twee vragen en hiermee ook een gelijke mate van belang te hechten aan de twee vragen. Over het algemeen kan gesteld worden dat issue 4 en issue 5 beide betrekking hebben op een fiscale aanpassing gericht op het stimuleren van het aflossen van de hypotheek.

Stemmacht en hulpbronnen

De verschillende politieke partijen die uiteindelijk de beslissing zullen nemen zijn hieronder weergegeven met de zetelverdeling in de Tweede Kamer. Er is in hoofdstuk 4 al beargumenteerd dat hiervoor de bestaande zetelverdeling meegenomen wordt. Hiernaast zullen de beïnvloeders bepaalde hulpbronnen bezitten waarmee zij invloed uit proberen te oefenen op de politieke beslissers. Deze stemmacht en hulpbronnen zullen in de verschillende issues hetzelfde zijn, daarom wordt dit in tabel 11 voor de complete besluitvorming weergegeven.

Tabel 11. *Stemmacht en hulpbronnen.*

Actoren	Stemmacht (v)	Hulpbronnen (r)
VVD	31	5
CDA	21	5
PVV	23	5
SGP	2	5
PvdA	30	5
SP	15	5
GroenLinks	10	5
D66	10	5
CU	5	5
VNO NCW	0	5
Telegraaf	0	5
Ministerie van Financiën	0	4
Beleidssterrein Wonen, Bouwen en Integratie	0	4
DNB	0	5
AFM	0	3,5
CPB	0	4
SER	0	4
SEO	0	2
Economen	0	4
ING	0	2
Rabobank	0	2
NVB	0	2,5
VV	0	2,5
EIB	0	3
NVB-Bouw	0	3
VEH	0	3
Europese Commissie	0	5
IMF/OESO	0	5

Ratingbureaus	0	4
---------------	---	---

Noot: De stemmacht betreft de zetelverdeling in de Tweede Kamer en de hulpbronnen krijgen een waarde van 0 (geen enkele hulpbronnen) tot 5 (heel veel hulpbronnen).

Te zien is dat de VVD, PvdA, CDA en PVV de grootste vier zijn, gevolgd door de SP, D66 en GroenLinks en de kleiner vertegenwoordigde partijen zijn de CU en SGP. De politieke partijen krijgen hiernaast een waarde voor de hulpbronnen die zij bezitten. Deze wordt meegenomen in de berekening van het effect van de beïnvloeding van de beïnvloedende actoren op de voorkeur van de politieke beslissers. Politieke partijen hechten over het algemeen veel waarde aan de eigen standpunten die veelal komen uit een bepaalde partijideologie. Doordat zij uiteindelijk de beslissing nemen over het wel of niet aanpassen van de eigen voorkeur krijgen zij de hoogste waarde krijgen die mogelijk is voor de hulpbronnen: een score 5.

VNO NCW en de Telegraaf bezitten veel hulpbronnen. Hiernaast heeft ook de DNB als toezichthouder veel hulpbronnen. Opvallend is dat de andere toezichthouder, de AFM, een lagere waarde heeft. In het vraaggesprek met de AFM wordt gesteld dat zij een bepaald alarm afgeven, maar dat DNB inhoudelijk veel actiever bezig is met het onderwerp en daardoor in de huidige discussie meer hulpbronnen bezit. De internationale actoren hebben veel hulpbronnen. Dit wordt verklaard door de internationale crisissituatie. De adviseurs en ministeries hebben beide een gelijkwaardige hoge waarde en zullen beide een bepaald advies geven aan de hand van kennis en expertise. De banken hebben een opvallend lage waarde. Dit wordt door de experts verklaard door de slechte reputatie in de financiële crisis en gebrek aan consensus tussen banken. De belangengroepen van de banken en verzekeraars (NVB en VV) hebben een iets hogere waarde doordat zij een gezamenlijk belang vertegenwoordigen en hierdoor meer leden en mobilisatiekracht hebben. Eerder werd echter al duidelijk dat door gebrek aan consensus zij alleen geen verdere beleidspositie innemen. De bouwsector en de consumenten hebben iets meer hulpbronnen. De bouwsector heeft een betere reputatie en wordt door sommige andere actoren gezien als belangrijk aspect van de complete economie. De consumenten, vertegenwoordigd door Vereniging Eigen Huis, hebben net zoveel hulpbronnen. De consumenten die een eigen huis hebben of binnenkort zouden willen kopen zijn een grote groep in Nederland, waardoor Vereniging Eigen Huis als vertegenwoordiger van deze groep meer hulpbronnen heeft dan bijvoorbeeld een bank.

Toegangsrelaties

Voor het overzicht van het algehele netwerk omtrent deze besluitvorming over de hypotheekrenteaftrek is gekozen in de eerste plaats een netwerkmatrix met betrekking tot alle betrokken beslissers en beïnvloeders in kaart te laten brengen. Aan de hand van deze netwerkmatrix kan geconcludeerd worden dat er veel relaties zijn tussen beïnvloeders en beslissers, maar ook tussen beïnvloeders onderling. Het betreft een dicht netwerk waarbij tussen alle betrokken actoren veel

directe relaties zijn. Doordat het netwerk een hoge dichtheid heeft, zal een schematische weergave van het netwerk tot een onoverzichtelijk geheel van verbindingen leiden. Dit zal daarom hier niet weergegeven worden. Een opvallend aspect was echter dat enkel de actoren in de bouwsector weinig relaties hadden met andere beïnvloedende actoren. Volgens de experts heeft deze sector zulke specifieke belangen met betrekking tot de woningmarkt, dat zij zichzelf hierdoor buitensluiten in de discussie over de hypotheekrenteaftrek.

Voor de toepassing van het tweefasenmodel is slechts een deel van de algehele netwerkmatrix relevant, zoals in hoofdstuk 4 bij de operationalisatie al is belicht. Dit model richt zich enkel op de mogelijke toegang van beïnvloedende actoren op de beslissers. De toegangsrelaties van de verschillende beïnvloeders op de politieke beslissers zijn hieronder in een matrix weergegeven. Een waarde 1 staat voor een aanwezige relatie en een waarde 0 staat voor een afwezige relatie. Zoals in de algehele netwerkmatrix het geval was, is ook hier te zien dat er veel toegangsrelaties zijn tussen beïnvloeders en politieke beslissers. Volgens experts is dit te wijden aan de verdeeldheid van de politiek betreffende dit onderwerp. Wanneer de politiek verdeeld is, maar toch tot een besluit zal moeten komen, is er meer ruimte voor beïnvloeding van voorstellen om het op te lossen vanuit andere actoren.

Tabel 12. *Toegangsrelaties.*

	VVD	CDA	PVV	SGP	PvdA	SP	GroenLinks	D66	CU
VNO NCW	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Telegraaf	1	0	1	0	0	0	0	0	0
Ministerie van Financiën	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Beleidssterrein Wonen, Bouwen en Integratie	1	1	1	1	1	1	1	1	1
DNB	1	1	1	1	1	1	1	1	1
AFM	1	1	1	1	1	1	1	1	1
CPB	1	1	1	1	1	1	1	1	1
SER	1	1	1	1	1	1	1	1	1
SEO	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Economen	1	1	1	1	1	1	1	1	1
ING	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Rabobank	1	1	1	1	1	1	1	1	1
NVB	1	1	1	1	1	1	1	1	1
VV	1	1	1	1	1	1	1	1	1
EIB	1	1	1	1	0	0	0	0	0
NVB-Bouw	1	1	1	1	0	0	0	0	0
VEH	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Europese Commissie	1	1	0	1	1	0	1	1	1
IMF/OESO	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Ratingbureaus	1	1	1	1	1	1	1	1	1

Noot: Beïnvloeders op de y-as hebben wel (1) of geen (0) toegang heeft tot een beslisser op de x-as.

In de tabel is te zien dat VNO NCW vooral met de VVD een relatie onderhoudt. Werkgevers zijn over het algemeen de achterban van de VVD. De Telegraaf beperkt zich tot de VVD en PVV. Het grootste gedeelte van de lezers van deze krant zijn VVD en PVV stemmers. Deze krant kan invloed hebben op de manier waarop VVD en PVV stemmer de politieke partijen zien en hiermee hebben zij indirect invloed op deze politieke partijen.

De SP en PVV zullen niet beïnvloed worden door de Europese Commissie. Zij krijgen hierdoor een waarde 0. Andere internationale partijen, zoals de internationale toezichthouders en ratingbureaus die de Nederlandse situatie controleren hebben wel invloed op de SP en PVV. Deze politieke partijen willen dus minder “Brussel”, maar worden tegelijkertijd wel beïnvloed door de voorkeur van de internationale partijen en hierdoor worden zij indirect alsnog door Europa beïnvloed. Ratingbureaus geven bijvoorbeeld een rating aan Nederland die gedeeltelijk gebaseerd is op het behalen van een maximum begrotingstekort dat door Europa bepaald is. Het verliezen van de AAA rating kunnen zij naast zich neerleggen, maar tegelijkertijd zal Nederland hierdoor wel beïnvloed worden.

De bouwsector heeft met name relaties met de politieke partijen die ook een conservatieve beleidspositie innemen. Dit komt doordat zij in het verleden vaker op een lijn zaten en tegen een aanpassing van de renteaftrek waren. Vereniging Eigen Huis heeft juist met alle politieke partijen een relatie. Te zien is dat ook de adviseurs met bepaalde kennis en informatie met alle politieke partijen een relatie hebben. SEO heeft echter juist met geen enkele politieke partij een relatie. Zij bemoeien zich niet expliciet met de discussie, echter uit het algehele netwerk blijkt dat SEO wel een onderzoek gedaan heeft voor het NVB. SEO blijkt geen directe rol als beïnvloeder te hebben. In tabel 10 was al te zien dat hun belang erg laag is.

Controle

Sommige relaties zullen mogelijk sterker zijn dan andere relaties. Bij het bepalen van de controle die beïnvloeders uitoefenen op politieke beslissers zal daarom de hulpbronnen van de beïnvloeders gecombineerd worden met de toegangsrelaties. Hieruit kan dan bepaald worden hoeveel invloed beïnvloeders hebben op een politieke beslisser. Deze controle speelt dus een rol in de eerste fase van het tweefasenmodel. Deze fase is gericht op beïnvloeding en het berekenen van de nieuwe beleidsposities van politieke beslissers. Er zou beargumenteerd kunnen worden dat de politieke partijen in fase één ook invloed op elkaar uit proberen te oefenen. In dit onderzoek wordt dit echter niet meegenomen. In de eerste plaats heeft dit een praktische reden. Door de val van het kabinet is moeilijk te bepalen welke partijen met welke andere partijen een toegangsrelatie onderhouden. Wanneer er een daadwerkelijk kabinet is, kan duidelijk worden dat de coalitiepartijen vooral een toegangsrelatie met elkaar onderhouden. Hiernaast kan ook gesteld worden dat de hypotheekrenteaftrek politiek gevoelig blijkt te zijn. De verschillende politieke partijen hebben al een duidelijk standpunt ingenomen en naar buiten gepresenteerd. Zij zullen daardoor in deze eerste fase waarschijnlijk niet beïnvloed worden door elkaar. Wanneer in de tweede fase bijvoorbeeld tot een compromis gekomen moet worden, zullen de politieke partijen elkaar uiteraard wel beïnvloeden. Er wordt hiernaast wel verondersteld dat de politieke beslissers een relatie met zichzelf onderhouden. Zij zullen ook naar hun eigen (partijideologische) voorkeur luisteren. Dit wordt meegenomen wanneer de nieuwe posities van deze politieke beslissers berekend wordt.

De controle van beïnvloeders op de politieke beslissers is in de onderstaande tabel weergegeven. Dit is de relatieve controle van verschillende beïnvloeders op een politieke beslisser. Wanneer minder partijen toegang hebben tot een beslisser, zal de controle van de overige actoren op deze beslisser groter worden. De totale controle op een beslisser is 1. In deze tabel zijn echter afgeronde getallen weergegeven. Het optellen van de controles van beïnvloeders op één specifieke beslissers zal dus op ongeveer 1 uitkomen. Wanneer er geen toegang was, is hier een waarde 0 voor de controle gegeven. De tabel zal niet verder toegelicht worden, de controle is met name voor de toepassing van het tweefasenmodel. Dit zal in de volgende paragraaf aan de orde komen.

Tabel 13. *Controle.*

	VVD	CDA	PVV	SGP	PvdA	SP	GroenLinks	D66	CU
VVD	0,070	x	x	x	x	x	x	x	x
CDA	x	0,082	x	x	x	x	x	x	x
PVV	x	x	0,082	x	x	x	x	x	x
SGP	x	x	x	0,082	x	x	x	x	x
PvdA	x	x	x	x	0,091	x	x	x	x
SP	x	x	x	x	x	0,1	x	x	x
GroenLinks	x	x	x	x	x	x	0,091	x	x
D66	x	x	x	x	x	x	x	0,091	x
CU	x	x	x	x	x	x	x	x	0,091
VNO NCW	0,070	0	0	0	0	0	0	0	0
Telegraaf	0,070	0	0,082	0	0	0	0	0	0
Ministerie van Financiën	0,056	0,066	0,066	0,066	0,073	0,08	0,073	0,073	0,073
Beleidssterrein W, B, I	0,056	0,066	0,066	0,066	0,073	0,08	0,073	0,073	0,073
DNB	0,070	0,082	0,082	0,082	0,091	0,1	0,091	0,091	0,091
AFM	0,049	0,057	0,057	0,057	0,064	0,07	0,064	0,064	0,064
CPB	0,056	0,066	0,066	0,066	0,073	0,08	0,073	0,073	0,073
SER	0,056	0,066	0,066	0,066	0,073	0,08	0,073	0,073	0,073
SEO	0	0	0	0	0,034	0,04	0,034	0,034	0,034
Economen	0,056	0,066	0,066	0,066	0,073	0,08	0,073	0,073	0,073
ING	0,028	0,033	0,033	0,033	0,034	0,04	0,034	0,034	0,034

Rabobank	0,028	0,033	0,033	0,033	0,034	0,04	0,034	0,034	0,034
NVB	0,035	0,041	0,041	0,041	0,045	0,05	0,045	0,045	0,045
VV	0,035	0,040	0,0401	0,040	0,045	0,05	0,045	0,045	0,045
EIB	0,042	0,049	0,049	0,049	0	0	0	0	0
NVB-Bouw	0,042	0,049	0,049	0,049	0	0	0	0	0
VEH	0,042	0,049	0,049	0,049	0,056	0,06	0,056	0,056	0,056
EC	0,070	0,082	0	0,082	0,091	0	0,091	0,091	0,091
IMF/OESO	0,070	0,082	0,082	0,082	0,091	0,1	0,091	0,091	0,091
Rating b	0,056	0,066	0,066	0,066	0,073	0,08	0,073	0,073	0,073

Noot: De totale controle op een beslisser is 1 en relatief ten opzichte van elkaar is aan de hand van toegang en de hoeveelheid hulpbronnen de controle van één beïnvloeder op de beslisser bepaald.

5.2 Toepassing modellen

In deze paragraaf zullen de resultaten van de toepassing van de besluitvormingmodellen besproken worden. In de eerste plaats de basismodellen; median voters theorema en compromismodel I en compromismodel II. Vervolgens zullen de resultaten die uit het tweefasenmodel volgen weergegeven worden. Bij het bespreken van deze resultaten zal teruggekoppeld worden naar de eerder beschreven kernelementen voor meer inzicht en een verklaring van de uitkomsten.

5.2.1 Basismodellen

Het median voters theorema en het compromismodel zijn twee verschillende basismodellen die toegepast worden om de besluitvorming te analyseren wanneer enkel de politieke beslissers een rol spelen. Deze basismodellen hebben betrekking op het nemen van een meerderheidsbesluit of het sluiten van een compromis tussen politieke beslissers in de Tweede Kamer. Aan de hand van median voters theorema zal een meerderheidsbesluit geanalyseerd worden en dan zal de voorkeur van de mediane kiezer de voorspelling van het besluit zijn. In het compromismodel wordt het sluiten van een compromis tussen politieke beslissers geanalyseerd en zal het gemiddelde van de voorkeuren de voorspelling van het besluit zijn. De uitkomst zal gewogen worden naar de zetelverdeling in de Tweede Kamer (compromismodel I) of naar deze stemmacht *en* belang van politieke beslissers (compromismodel II). In de onderstaande tabel zijn de uitkomsten als score op de verschillende beleidsschalen van de issues weergegeven. Deze corresponderen met een waarschijnlijk besluit en zal hier verder belicht worden.

Tabel 13. *Uitkomsten basismodellen.*

	Issue 1	Issue 2	Issue 3	Issue 4	Issue 5	Issue 6	Issue 7
Median voters theorema	100	100	100	90	90	100	100
Compromismodel I	52	85	90	84	84	91	84
Compromismodel II	53	84	90	86	86	90	86

Noot: Deze waarden corresponderen met een besluit op de beleidsschalen. Issue 1: structurele hervormingen hypotheekrenteaf trek. Issue 2: maximum percentage renteaftrek. Issue 3: maximum hypotheek bedrag. Issue 4: stimuleren tot aflossen. Issue 5: onderscheid tussen soorten hypotheeken. Issue 6: maximale verstrekking. Issue 7: nieuwe of bestaande klanten.

Te zien is dat wanneer er een meerderheidsbesluit genomen zal worden door de politieke beslissers met een bepaald aantal zetels in de Tweede Kamer, halen de VVD CDA, PVV en SGP in veel issues een meerderheid van de stemmen. Zij hebben een voorkeur gericht op het behouden van de huidige situatie. Er zal dan besloten worden dat hervormingen geen optie zijn (issue 1), er zal geen maximum bedrag of maximaal percentage ingevoerd worden (issue 2 en issue 3). De maximale verstrekking zal ook op 106% blijven staan (issue 6) en een beperking zal voor niemand ingaan (issue 7). Enkel met betrekking tot issue 4 en issue 5 over het stimuleren van aflossen is een waarde 90 als waarschijnlijk besluit te zien. Dit correspondeert met een erg beperkte aansporing tot aflossing, maar zonder aanpassing van de fiscale regels.

Wanneer politieke beslissers met een bepaald aantal zetels en belang een compromis sluiten (compromismodel I en compromismodel II) is volgens het model een meer gemiddelde beleidspositie de uitkomst van het eerste issue over de noodzakelijke hervormingen. Een waarde tussen de 44 en 53 correspondeert met de wenselijkheid van een hervorming met betrekking tot de hypotheekrenteaf trek. Er zal dan besloten worden dat er iets aan de hypotheekrenteaf trek gedaan moet worden. Vervolgens zal besloten moeten worden op wat voor manier deze hervorming of beperking gerealiseerd zal moeten worden. Dit heeft betrekking op twee strijdpunten. In de eerste plaats kan dit betrekking hebben op een beperking van de voordelen van de hogere inkomens en hiernaast kan dit betrekking hebben op het verminderen van de hypotheekschuld. Met betrekking tot het eerste strijdpunt (issue 2 en issue 3) is te zien dat wanneer een compromis gesloten wordt een score rond 85 op issue 2 en een score 90 op issue 3 de uitkomst zal zijn. Een waarde rond 85 op issue 2 over het maximum percentage correspondeert met een minimale aanpassing van het maximum percentage. Hooguit een kleine verlaging, maar dan wel in relatie met een verlaging van de inkomstenbelasting. Een score 90 op issue 3 over een maximum hypotheek waarover afgetrokken mag worden, correspondeert met een minimale aanpassing van het maximale bedrag aan hypotheek waarover afgetrokken mag worden. De volgende drie issues (issue 4, issue 5 en issue 6) hebben betrekking op het strijdpunt omtrent het verminderen van de hypotheekschuld. Wanneer er een compromis gesloten wordt zal de uitkomst liggen tussen 84

en 86 voor zowel issue 4 als issue 5. Deze score correspondeert met eventueel een hele beperkte aansporing tot aflossing zonder aanpassing van de fiscale regelgeving en renteaftrek blijft voor alle hypotheeklen mogelijk. De uitkomst van issue 6 over een aanpassing van de maximale verstrekking zal na het sluiten van een compromis iets verschoven zijn naar 105%. Als laatste zal er een besluit genomen moeten worden over op welke klanten een beperking in zal gaan (issue 7). Wanneer er een compromis gesloten wordt zal een score van 84 tot 96 corresponderen met een uitkomst tussen niemand en alleen nieuwe gevallen in. Er zal dus besloten worden niemand of hooguit alleen voor nieuwe gevallen een beperking op te leggen. In ieder geval zullen bestgaande klanten buiten de regel vallen. Over het algemeen kan gesteld worden dat wanneer er een compromis gesloten zal worden in de Tweede Kamer, zonder beïnvloeding van andere actoren de uitkomsten corresponderen met een voorzichtige en hele beperkte aanpassing van de huidige situatie. Mogelijk zal wel een verlaging van de maximale verstrekking plaats vinden. Het besluit zal uiteindelijk op niemand of hooguit enkel nieuwe klanten betrekking hebben. Dat niemand tot een van de twee waarschijnlijke uitkomsten behoort, onderstreept ook het voorzichtige besluit wanneer politieke beslissers in de Tweede Kamer een compromis zullen sluiten.

5.2.2 Tweefasenmodel

In hoofdstuk 3 zijn de twee fasen die elkaar opvolgen in het tweefasenmodel uitvoerig belicht. Om de inzicht in de besluitvorming te vergroten zullen hier deze fasen apart toegepast worden. In de eerste plaats zal dan inzichtelijk worden wat de nieuwe posities van de politieke beslissers zijn, na de lobby van andere actoren. Aan de hand van median voters theorema en het compromismodel zal daarna wederom bepaald worden wat de meest waarschijnlijke besluiten zijn.

Nieuwe posities politieke beslissers

De nieuwe posities van de politieke partijen zijn bepaald met behulp van de controle van beïnvloeders op een specifieke politieke beslisser. Hiernaast spelen de belangen van zowel beïnvloeders als de politieke beslissers een rol als het gaat om de mate waarin beïnvloeders zich inzetten en politieke beslissers toe zullen geven. In de tabel hieronder zijn de nieuwe posities van de politieke beslissers weergegeven. Wanneer actoren op het moment van dataverzameling nog geen voorkeur en belang hadden met betrekking tot bepaalde issues is ook geen nieuwe positie berekend. Er kan beargumenteerd worden dat zij momenteel in de discussie nu juist wel een positie ingenomen hebben door de voorkeuren en hulpbronnen van beïnvloedende actoren. Dit wordt echter niet meegenomen in dit tweefasenmodel. De tabel zal verder toegelicht worden en er zal aandacht zijn voor de actoren die de meeste invloed hebben gehad in de verschuiving van de beleidsposities van de politieke beslissers.

Tabel 14. *Nieuwe posities politieke beslissers.*

	Issue 1	Issue 2	Issue 3	Issue 4	Issue 5	Issue 6	Issue 7
VVD	42	91	100	58	58	79	69
CDA	33	78	100	42	42	79	70
PVV	39	89	100	55	55	77	66
SGP	31	85	100	45	45	75	64
PvdA	16	73	95	28	28	x	x
SP	18	78	35	34	34	x	48
GroenLinks	16	80	100	22	22	62	35
D66	17	80	75	22	22	62	35
CU	17	80	75	22	22	62	35

Noot: Beslissers hebben na beïnvloeding een nieuwe beleidspositie tussen 0 en 100. Issue 1: structurele hervormingen hypotheekrenteaftrek. Issue 2: maximum percentage renteaftrek. Issue 3: maximum hypotheek bedrag. Issue 4: stimuleren tot aflossen. Issue 5: onderscheid tussen soorten hypotheeken. Issue 6: maximale verstrekking. Issue 7: nieuwe of bestaande klanten.

In vergelijking met de oorspronkelijke posities van de politieke beslissers die in tabel 9 in paragraaf 5.1 weer gegeven zijn, is te zien dat de beleidsposities over de noodzaak van de structurele hervormingen (issue 1) veel verschoven zijn. Met name de posities van de VVD, CDA, PVV en SGP hadden eerder nog een positie van 100, terwijl na beïnvloeding de VVD met 42 de hoogste positie inneemt op dit issue. De andere beslissers hebben ook een positie ingenomen gericht op een sterk wenselijke hervorming van de hypotheekrenteaftrek. Aspecten die hierbij van belang zijn is in de eerste plaats dat slechts enkele actoren stellen dat een hervorming helemaal geen optie is. Alleen nog VNO NCW, De Telegraaf en de bouwsector stonden op het moment van dataverzameling kritisch ten opzichte van een wijziging. De invloed van VNO NCW en De Telegraaf heeft echter enkel betrekking gehad op de beleidspositie van de VVD en PVV. Zij kunnen de voorkeuren van de overige politieke partijen niet kunnen beïnvloeden. De bouwsector heeft ook een beperkte toegang tot de politieke beslissers. Er zijn enkel met rechts georiënteerde politieke partijen relaties waardoor de bouwsector met een relatief hoge score op het eerste issue enkel de voorkeuren van politiek rechts heeft kunnen beïnvloeden.

De posities op de issues met betrekking tot het tweede deelbesluit over de invulling van een beperking zijn ook verschoven door de beïnvloeders. In de eerste plaats is te zien dat de posities van de politieke beslissers met betrekking tot het eerste strijdpunt over de beperking van de hogere inkomens (issue 2 en issue 3) in veel mindere mate verschoven zijn, dan de posities met betrekking tot de vermindering van de hypotheekschuld (issue 4, issue 5 en issue 6). Vooral met betrekking tot issue 4 en issue 5 over

het stimuleren tot aflossen heeft beïnvloeding veel effect gehad. De beleidsposities zijn veel naar een lagere waarde verschoven. Een waarde dicht bij 0 en verder van 100 correspondeert met een steeds extremere beperking ten opzichte van de huidige volledige renteaftrek. Het strijdpunt over de vermindering van de hypotheekschuld blijft buiten de inkomenspolitiek. Politieke partijen hechten minder belang aan dit issue en hierdoor zullen zij sneller beïnvloed kunnen worden. Specifiek met betrekking tot VVD, CDA, PVV en SGP is bijvoorbeeld te zien dat zij tegen een aanpassing van de hypotheekrenteaftrek zijn, maar minder belang hechten aan het strijdpunt met betrekking tot het verminderen van de hypotheekschuld in Nederland. Uit de eerder beschreven resultaten kan hiernaast geconcludeerd worden dat de Europese Commissie (en in lijn hiermee ratingbureaus en IMF/OESO) en DNB veel macht en toegang hebben tot politieke beslissers. DNB heeft iets meer toegangsrelaties dan de Europese Commissie en hierdoor kan gesteld worden dat DNB meer invloed heeft in de besluitvorming. Beide actoren spelen met name in op de schulden problematiek in Nederland en hiermee sturen zij de besluitvorming in de richting van het verminderen van de hypotheekschuld door aflossen te stimuleren. Dit is een tweede reden waardoor de posities van de politieke beslissers met betrekking tot issue 4 en issue 5 meer verschoven zijn. DNB stuurt ook nog expliciet aan op issue 6 over de maximale verstrekking. Door uitblijven van andere machtige actoren met betrekking tot het issue over de maximale verstrekking is hier in mindere mate een verschuiving van posities te zien. Beïnvloedende actoren zijn tegen, maar door beperkte controle heeft dit niet genoeg effect op de voorkeuren van politieke beslissers.

De posities op de issues binnen het strijdpunt met betrekking tot de voordelen van de hogere inkomens (issue 2 en issue 3) zijn in veel mindere mate gewijzigd. De voorkeur van VVD, CDA, PVV, SGP en PvdA zijn iets gematigder geworden als het gaat om het maximum percentage dat afgetrokken kan worden van de belasting (issue 2). De PvdA heeft juist een iets hogere positie ingenomen. De reden dat deze verschuiving op issue 2 heeft plaats gevonden is met name door de onafhankelijke economen als adviseurs hebben ingespeeld op deze politieke discussie door een zesstappenplan te presenteren die een bepaalde budget neutrale aanpak had over issue 2. Een vermindering van het maximum percentage van de renteaftrek, maar de inkomstenbelasting zal hierbij ook verlaagd worden. Door de hulpbronnen van de economen hebben zij invloed gehad op dit issue, echter door de grote belangen van met name politiek rechts neemt de invloed van de economen op dit issue relatief af in vergelijking met de invloed van DNB en de Europese Commissie op de issues over het stimuleren van aflossen. Met betrekking tot issue 3 over het maximale bedrag waarover renteaftrek mogelijk zou kunnen zijn (issue 3) heeft geen lobby plaats gevonden. De andere issues krijgen in deze besluitvorming meer aandacht en issue 3 verdwijnt meer naar de achtergrond. Politieke beslissers zullen hierover moeilijk tot een besluit kunnen komen doordat dit te maken heeft met de gevoelige inkomenspolitiek. Er kan hierdoor verondersteld worden dat de kans groter is dat er over dit issue geen politiek besluit wordt genomen en dat de situatie zal blijven zoals die op dit moment is, zonder een maximaal bedrag (score 100).

Met betrekking tot de groep klanten voor wie een beperking in zal gaan (issue 7) zijn ook iets gematigdere posities ingenomen. Met name de VVD hecht veel belang aan dit issue. Wanneer zij enkel voor nieuwe klanten een beperking in zullen gaan voeren, hebben zij in mindere mate de kiezersbelofte verbroken. Hierbij worden zij bijvoorbeeld beïnvloed door De Telegraaf.

Politieke besluiten

Na het bepalen van deze nieuwe posities van de politieke beslissers kunnen opnieuw de meest waarschijnlijke besluiten bepaald worden. Dit zal dan gedaan worden aan de hand van het median voters theorema en compromismodel I en compromismodel II. De uitkomsten hiervan zijn in de onderstaande tabel weergegeven.

Tabel 14. *Uitkomsten tweefasenmodel.*

	Issue 1	Issue 2	Issue 3	Issue 4	Issue 5	Issue 6	Issue 7
Tweefasenmodel (median voters theorema)	33	80	100	42	42	75	64
Tweefasenmodel (compromismodel I)	28	82	90	40	40	74	59
Tweefasenmodel (compromismodel II)	28	82	90	41	41	75	60

Noot: Deze waarden corresponderen met een besluit op de beleidsschalen. Issue 1: structurele hervormingen hypotheekrenteaftrek. Issue 2: maximum percentage renteaftrek. Issue 3: maximum hypotheek bedrag. Issue 4: stimuleren tot aflossen. Issue 5: onderscheid tussen soorten hypotheek. Issue 6: maximale verstrekking. Issue 7: nieuwe of bestaande klanten.

In de eerste plaat is te zien dat de uitkomsten aan de hand van het median voters theorema en compromismodel I en compromismodel II veel dichterbij elkaar liggen, dan in de basismodellen zonder beïnvloeding. Het eerste issue heeft betrekking op een mogelijke hervorming van de hypotheekrenteaftrek. Een waarde tussen de 28 en 33 correspondeert met een noodzakelijke of sterk wenselijke hervorming van de hypotheekrenteaftrek. Het is dus waarschijnlijk dat de renteaftrek hervormd zal worden. De verschillende beslissers en beïnvloeders zullen dan een discussie voeren over de invullen van een bepaalde hervorming of beperking van de hypotheekrenteaftrek.

De issues 2 tot en met issue 6 hebben betrekking op het tweede deelbesluit over de invulling van een beperking. Het eerste strijdpunt heeft betrekking op de voordelen van de hogere inkomens (issue 2 en issue 3). Er kan gesteld worden dat met betrekking tot het invoeren van een maximum percentage waarover renteaftrek mogelijk is een score tussen de 80 en 82 correspondeert met een waarschijnlijke uitkomst gericht op het invoeren van een maximum percentage, waarbij de hogere inkomens wel gecompenseerd worden door een verlaging van de belasting. Een uitkomst van het issue over maximum bedrag aan hypotheek heeft dezelfde uitkomst als de eerder beschreven basismodellen.

Geen enkele beïnvloeder bemoeit zich met dit issue. Een uitkomst zal dan tussen de 90 en 100 liggen, dit correspondeert met een minimale vermindering van het maximum hypotheek bedrag. Met betrekking tot issue 4 en issue 5 over het stimuleren van aflossen van de hypotheekschuld, zal de uitkomst ongeveer 41 zijn en is veel meer verschuiving richting 0 te zien. 41 correspondeert met een besluit gericht op het invoeren van een fiscale aanpassing van de regelgeving waardoor mensen geen voordeel hebben om niet af te lossen. Met betrekking tot issue 5 over welke hypotheek dan nog wel een renteaftrek zullen krijgen correspondeert een waarde tussen 40 en 42 met een renteaftrek enkel als afgelost wordt of gespaard of belegd voor aflossing aan het einde van de looptijd. Vervolgens is met betrekking tot issue 6 over de maximale verstrekking een besluit waarschijnlijk die correspondeert met een maximum van ongeveer 104%.

Het laatste issue heeft betrekking op het deelbesluit over of een beperking alleen voor nieuwe of ook voor bestaande klanten in zal gaan. Een waarde tussen 59 en 64 correspondeert met het invoeren van een beperking voor alleen nieuwe klanten. Het is dus waarschijnlijk dat er voor de bestaande klanten die nu een hypotheek hebben, geen verandering van de regelgeving plaats zal vinden. Enkel nieuwe klanten die een huis willen gaan kopen en hiervoor een hypotheek af willen sluiten zullen waarschijnlijk te maken krijgen met een beperking. De schuldenproblematiek vanuit de Europese Commissie en DNB blijken veel invloed te hebben in de verschuiving van de posities en het zal waarschijnlijk zijn dat er een besluit genomen zal worden gericht op een fiscale aanpassing van de regelgeving zodat mensen in de eerste plaats geneigd zijn om te gaan aflossen. In de tweede plaats zal een beperking van de maximale verstrekking een waarschijnlijk besluit zijn. Nieuwe klanten zullen dus waarschijnlijk meer eigen vermogen moeten bezitten voordat zij een huis aan kunnen schaffen en zij zullen door een aanpassing van de fiscale regelgeving waarschijnlijk gestimuleerd worden de hypotheekschuld daadwerkelijk af te lossen.

5.3 Robuustheidsanalyses

Het is interessant om een aantal waarden van kernelementen aan te passen en vervolgens opnieuw de besluitvormingsmodellen toe te passen. Hieruit kan dan geconcludeerd worden wat de waarschijnlijke besluiten zijn als bepaalde aspecten in de omgeving veranderen. Tegelijkertijd zal op deze manier gecontroleerd worden voor de gevoeligheid van bepaalde elementen als het gaat om de uitkomsten van de besluitvormingsmodellen. In de eerste plaats is het interessant om kort stil te staan bij de waarde die aan de hulpbronnen van de politieke beslissers is gegeven, een maximale waarde van 5. In verschillende hoofdstukken is al beargumenteerd dat de beperking van de hypotheekrenteaftrek over het algemeen een politiek gevoelig onderwerp is. Hierdoor zou beargumenteerd kunnen worden dat de hulpbronnen van de politieke partijen hoger zijn dan de hoogste waarde van een informele beïnvloeder. Er is gekozen om een waarde van 10 aan de hulpbronnen van de politieke beslissers te geven en opnieuw het bovenstaande tweefasenmodel toe te passen en hiermee te bepalen wat voor effect

dit zal hebben op de verschuiving van de posities van de politieke beslissers. In de tweede plaats is het door de val van het kabinet is interessant dezelfde analyse nog een keer uit te voeren na beïnvloeding van informele beïnvloeders en dan met de nieuwe zetelverdeling aan de hand van de peilingen van Maurice de Hond.

5.3.1 Politieke hulpbronnen

Zoals hierboven al kort toegelicht is kan beargumenteerd worden dat de hulpbronnen van de politieke beslissers zwaarder meegewogen moeten worden dan de maximum waarde van 5. De hulpbronnen van de politieke beslissers heeft daarom in deze analyse een waarde 10 gekregen. Vervolgens is opnieuw het tweefasenmodel toegepast. In de eerste plaats is hiervoor opnieuw de controle van beïnvloeders op politieke beslissers uitgerekend. De controle is bepaald uit de toegang en de hulpbronnen. Doordat de hulpbronnen van de politieke beslissers nu een waarde 10 hebben in plaats van een waarde 5 zullen de beïnvloeders relatief minder invloed hebben. Met behulp van de nieuwe waarde voor controle van beïnvloeders op politieke beslissers kan bepaald worden wat na beïnvloeding de nieuwe posities van de politieke beslissers waarschijnlijk zullen zijn. De beïnvloeding van de politieke partijen blijkt logischerwijs iets minder effectief te zijn geweest. De richting komt echter wel overeen met de richting die geconcludeerd werd uit de basismodellen. Vervolgens zijn median voters theorema en compromisemodel I en compromisemodel II wederom toegepast om de uiteindelijke besluiten te bepalen. Het verschil in uitkomst is minimaal. Er zal nog steeds besloten worden dat er iets aan de hypotheekrenteaftrek gedaan zal moeten worden (issue 1) en met name issue 4 en issue 5 over het stimuleren tot aflossen zijn in de richting 0 verschoven. Er is vastgesteld worden dat een aanpassing van de waarde voor de hulpbronnen van de politieke partijen erg beperkte invloed heeft op de uitkomsten van de modellen. Bovendien wijzen de uitkomsten nog steeds in dezelfde richting.

Tabel 15. *Uitkomsten tweefasenmodel met aanpassing politieke hulpbronnen.*

		Issue 1	Issue 2	Issue 3	Issue 4	Issue 5	Issue 6	Issue 7
Tweefasenmodel (median voters theorema)		35	80	100	50	50	78	70
Tweefasenmodel (compromisemodel I)		28	78	90	51	51	78	66
Tweefasenmodel (compromisemodel II)		32	78	90	52	52	79	68

Noot: Deze waarden corresponderen met een besluit op de beleidsschalen. Issue 1: structurele hervormingen hypotheekrenteaftrek. Issue 2: maximum percentage renteaftrek. Issue 3: maximum hypotheek bedrag. Issue 4: stimuleren tot aflossen. Issue 5: onderscheid tussen soorten hypotheeken. Issue 6: maximale verstrekking. Issue 7: nieuwe of bestaande klanten.

5.3.2 Nieuwe zetelverdeling

Een tweede verandering in de besluitvormingsmodellen heeft betrekking op de zetelverdeling in de Tweede Kamer. Door de val van het kabinet is de stemmacht van de betrokken politieke beslissers een onzekere factor geworden. In eerste instantie is voor de analyse gekozen de huidige zetelverdeling in de Tweede Kamer mee te nemen als de stemmacht van de politieke beslissers. Het is echter interessant om de analyse te herhalen met betrekking tot de zetelverdeling van de Tweede Kamer na de verkiezingen. Hieronder zijn de peilingen van Maurice de Hond van 16 juni 2012 weergegeven.

Tabel 16. *Peilingen.*

VVD	26
CDA	13
PVV	24
SGP	2
PvdA	19
SP	33
GroenLinks	6
D66	16
CU	6

Bron: De Hond. (16 juni 2012).

In de bovenstaande tabel is te zien is dat met name de SP erg in de peilingen stijgt, terwijl de zetels van de PVV ook relatief hoog blijven. Er kan verwacht worden dat de invloed van de Europese Commissie op het besluit minder groot is, doordat de Europese Commissie geen toegang heeft tot deze politieke beslissers. Bij het beschrijven van de toegangsrelaties in paragraaf 5.1 blijkt echter al dat zij door andere internationale actoren (IMF/OESO en ratingbureaus) wel beïnvloed worden. Dit zal dus invloed blijven hebben in de besluitvorming. Door de hoge zetels van de VVD zal echter de rechtse ideologie en de kiezersbelofte van de VVD een rol blijvende spelen in de discussie. Met behulp van de nieuwe zetelverdeling in de Tweede Kamer is het tweefasenmodel opnieuw toegepast. De voorkeur van de politieke beslissers is na beïnvloeding in principe niet veranderd, de stem die zij hebben in het uiteindelijke besluit is wel groter of kleiner geworden. Hierdoor zijn dezelfde ‘nieuwe posities’ gebruikt als in de standaard analyse. Vervolgens zijn in de onderstaande tabel met de nieuwe zetelverdeling de nieuwe uitkomsten bepaald.

Tabel 17. *Uitkomsten tweefasenmodel met nieuwe zetelverdeling.*

	Issue 1	Issue 2	Issue 3	Issue 4	Issue 5	Issue 6	Issue 7
tweefasenmodel (median voters theorema)	18	80	95	43	43	62	48
tweefasenmodel (compromismodel I)	23	82	81	47	47	73	48
tweefasenmodel (compromismodel II)	27	82	80	48	48	74	57

Noot: Deze waarden corresponderen met een besluit op de beleidsschalen. Issue 1: structurele hervormingen hypotheekrenteaftrek. Issue 2: maximum percentage renteaftrek. Issue 3: maximum hypotheek bedrag. Issue 4: stimuleren tot aflossen. Issue 5: onderscheid tussen soorten hypotheeken. Issue 6: maximale verstrekking. Issue 7: nieuwe of bestaande klanten.

De uitkomsten van de modellen zijn weinig verschoven. Hieruit kan gesteld worden dat ook een nieuwe zetelverdeling weinig invloed heeft op de uitkomsten van de besluitvorming. Deze kleine verschuiving kan mogelijk verklaard worden door de tegenstrijdige voorkeuren van SP en PVV. Zij hebben beide in de peilingen veel zetels, maar door tegenstrijdigheden zullen zij niet in staat zijn het besluit gezamenlijk een bepaalde kant op trekken. Vanuit de partij ideologie hanteren zij sterk tegengestelde standpunten.

Uit deze robuustheidsanalyses kan geconcludeerd worden dat de uitkomsten van de modellen in sterke mate robuust zijn. Wanneer de waarde voor de hulpbronnen van de politieke partijen of de stembmacht, in de vorm van de zetelverdeling, aangepast wordt heeft dit slechts beperkte invloed op de uitkomsten van de modellen. De richting van de uitkomsten zijn gelijk aan de uitkomsten die in paragraaf 5.2 uit de standaard analyses afgeleid kunnen worden.

6. Slotbeschouwing

In deze slotbeschouwing zal ik in de eerste plaats aan de hand van het beantwoorden van de deelvragen de conclusies van het onderzoek belichten. Vervolgens zal in de discussie ruimte zijn voor een kritisch beoordeling van het onderzoek, waarna eventueel suggesties voor vervolgonderzoek belicht kunnen worden. Als laatste zullen bepaalde aanbevelingen volgen, welke afgeleid zullen worden van de belangrijkste resultaten uit dit onderzoek.

6.1 Conclusie

In dit onderzoek staat de actuele discussie over de hypotheekrenteaftrek centraal met de volgende onderzoeksvraag: *Wat zijn de meest waarschijnlijke politieke besluiten over de hypotheekrenteaftrek en waarom zijn deze waarschijnlijker dan andere?* Om deze vraag goed te beantwoorden zijn er een aantal deelvragen opgesteld. Als eerste twee deelvragen die betrekking hebben op een algemeen overzicht van de besluitvorming over de hypotheekrenteaftrek: de betrokken actoren en de specifieke discussiepunten, ook wel deelbesluiten genoemd (Bueno de Mesquita, 2011). Deze aspecten staan centraal in de verdere analyse van de besluitvorming, waarbij bepaald wordt wat de waarschijnlijke uitkomsten zijn en waarom deze waarschijnlijker zullen zijn dan andere uitkomsten. Hieronder zijn de deelvragen weergegeven, deze zullen in hier behandeld worden.

1. Wat zijn de belangrijkste actoren in de besluitvorming?
2. Welke deelbesluiten staan centraal in de besluitvorming?
3. Wat zijn de meest waarschijnlijke uitkomsten van de deelbesluiten?
4. Waarom zijn deze uitkomsten waarschijnlijker dan andere uitkomsten?

Verschillende beslissers en beïnvloeders zijn betrokken bij de besluitvorming over de hypotheekrenteaftrek. De beslissers zijn de politieke partijen met een bepaald aantal zetels in de Tweede Kamer en zullen uiteindelijk een besluit nemen. Andere actoren die betrokken zijn kunnen de voorkeuren van beslissers beïnvloeden en hiermee via een indirecte weg uiteindelijk ook het besluit. Deze beïnvloeders kunnen onderverdeeld worden in verschillende subgroepen: ministeries, toezichthouders, adviseurs, banken en verzekeraars, de bouwsector, consumenten en internationale partijen. De Telegraaf wordt ook als belangrijke beïnvloeder genoemd. Deze verschillende beslissers en beïnvloeders sturen met een voorkeur de discussie over de hypotheekrenteaftrek. Hieruit kunnen dan drie specifieke deelbesluiten afgeleid worden. In de eerste plaats zal er besloten worden of de hypotheekrenteaftrek structureel hervormd zal moeten worden. Wanneer er besloten zal worden iets aan de hypotheekrenteaftrek te doen, moet bepaald worden hoe deze hervorming of beperking dan vormgegeven zal worden. Er kan gesteld worden dat hierbinnen twee strijdpunten vallen die betrekking hebben op een algemene richting waarop een beperking vormgegeven kan worden. In de

eerste plaats een beperking van de voordelen van de hogere inkomens, dit kan te maken hebben met een maximum percentage waarover afgetrokken kan worden of een maximum hypotheekbedrag waarover aftrek mogelijk is. Een tweede strijdpunt heeft betrekking op het verminderen van de hypotheekschuld. Er kan bijvoorbeeld een fiscale aanpassing ingevoerd worden, waardoor het niet meer voordelig is om niet af te lossen. Hiernaast kan een verlaging van de maximale verstrekking die consumenten kunnen ontvangen om de woning te financieren ingevoerd worden. Als laatste zal dan bepaald moeten worden of de gekozen beperking voor nieuwe of ook voor bestaande klanten in zal gaan.

Om te bepalen wat de waarschijnlijke uitkomsten zijn met betrekking tot deze drie specifieke deelbesluiten zijn besluitvormingsmodellen toegepast. In de eerste plaats zijn basismodellen toegepast. Deze modellen nemen enkel de voorkeur en belangen van politieke partijen mee die een bepaald aantal zetels in de Tweede Kamer hebben. Deze beslissers kunnen een meerderheidsbesluit nemen of een compromis sluiten. Uit deze modellen kan geconcludeerd worden dat wanneer zij een meerderheidsbesluit nemen de VVD, CDA, PVV en SGP over het algemeen in staat zijn een meerderheid van de stemmen te halen met betrekking tot de deelbesluiten. Deze vier politieke besluiten stellen dat de huidige situatie zal moeten blijven zoals het is, een volledige hypotheekrenteaftrek. Dus wanneer politieke partijen een meerderheidsbesluit nemen in de Tweede Kamer, zonder invloed van andere actoren, zal er waarschijnlijk geen beperking ingevoerd worden.

Wanneer politieke beslissers in de Tweede Kamer een compromis sluiten zullen zij elkaar net zo lang beïnvloeden totdat er een besluit op tafel ligt waar iedereen het mee eens is. Uit dit compromismodel kan geconcludeerd worden dat de partijen dan uiteindelijk stellen dat een hervorming of beperking van de hypotheekrenteaftrek wenselijk is. Uit de modellen blijkt verder dat nadat er besloten is iets aan de hypotheekrenteaftrek te doen, er moeizaam een compromis gesloten kan worden over de invulling van deze hervorming. De uitkomsten zijn gericht op een erg voorzichtige aanpassing van de hypotheekrenteaftrek. Mogelijk zal er wel een compromis gesloten kunnen worden over een verlaging van de maximale verstrekking. Vervolgens kan geconcludeerd worden dat deze voorzichtige aanpassing in zal gaan voor niemand of enkel de nieuwe klanten.

In het tweefasenmodel is daarna de rol van de beïnvloeders meegenomen. De beïnvloeders kunnen zich inzetten om de voorkeur van de politieke beslissers te beïnvloeden waar zij toegang tot hebben. In de eerste plaats kan dan berekend worden wat de nieuwe posities van de politieke beslissers zijn. Vervolgens zal bepaald worden wat de uitkomst van de besluitvorming is als de beslissers met deze nieuwe posities in de Tweede Kamer een besluit nemen. In de eerste plaats kan geconcludeerd worden dat het waarschijnlijk is dat de hypotheekrenteaftrek hervormd zal worden. Enkel de VNO NCW, De Telegraaf en de bouwsector stellen dat een hervorming geen optie is. Zij hebben echter beperkte

toegang waardoor dit niet veel effect heeft op het uiteindelijke besluit. Onder de overige beïnvloeders met meer toegang tot de politiek, is juist veel consensus over het invoeren van een beperking.

Met betrekking tot het tweede deelbesluit over de manier waarop een beperking ingevoerd zal moeten worden, kan geconcludeerd worden dat het in ieder geval waarschijnlijk is dat een fiscale aanpassing plaats zal vinden waardoor het niet meer voordelig is om niet af te lossen en hiernaast zal de maximale verstrekking waarschijnlijk verlaagd worden. De belangen van de politieke partijen zijn minder groot bij dit strijdpunt dat betrekking heeft op het verminderen van de hypotheekschuld. Het strijdpunt over de beperking van de voordelen van de hogere inkomens heeft alles te maken met de inkomenspolitiek en hierdoor is minder beïnvloeding mogelijk van beïnvloeders op politieke partijen. Zij zullen sterk vasthouden aan de partijideologie. Hiernaast zullen politieke partijen elkaar ook minder kunnen beïnvloeden in het uiteindelijke besluit in de tweede fasen van het model. Hiernaast kan ook geconcludeerd worden dat DNB en Europa machtige actoren zijn met veel toegang tot de politiek. Zij sturen met name aan op een vermindering van de (hypotheek)schuld zodat de financiële stabiliteit van Nederland versterkt wordt, volgens eigen zeggen. Zij bemoeien zich niet met de inkomenspolitieke kwestie. Opvallend is echter dat met betrekking tot de maximale verstrekking verschillende beïnvloeders, zoals de bouwsector en banken, tegen zijn. Zij stellen dat dit de starters benadeelt en hierdoor de doorstroom met betrekking tot de algehele woningmarkt. Deze beïnvloeders hebben echter niet genoeg toegang en hulpbronnen om dit deelbesluit effectief te beïnvloeden.

Met betrekking tot het derde deelbesluit over bestaande of nieuwe klanten kan geconcludeerd worden dat dit enkel voor nieuwe klanten in zal gaan. De belangrijke beïnvloeders als DNB en Europa bemoeien zich niet met dit deelbesluit. De andere beslissers en beïnvloeders zijn verdeeld, waarbij enkele stellen dat dit er geen beperking in moet gaan en dus voor niemand, terwijl andere actoren stellen dat het compleet hervormd moet worden voor zowel bestaande als nieuwe klanten. Na beïnvloeding van beïnvloeders op beslissers zal waarschijnlijk enkel voor nieuwe klanten een beperking in gaan.

In het voorlopige Lenteakkoord is te zien dat de voorspellingen die uit het tweefasenmodel afgeleid kunnen worden overeenkomen met dit (voorlopige) besluit. Er is voorlopig besloten om nadrukkelijk gericht op het verminderen van de schulden een beperking van de hypotheekrenteaf trek in te voeren. De maximale verstrekking wordt verlaagd en er zal annuïtair afgelost moeten worden om in aanmerking te komen voor de hypotheekrenteaf trek. Hieruit kan geconcludeerd worden dat het tweefasenmodel in deze besluitvorming een goede voorspeller is. De beïnvloeders hebben een cruciale rol in deze besluitvorming over de hypotheekrenteaf trek. De uitkomsten van de basismodellen, waarin deze beïnvloeders niet meegenomen worden, wijkt namelijk erg af van de voorlopige politieke besluiten. Hiernaast blijkt het tweefasenmodel waardevol om de elementen aan te kunnen wijzen die de belangrijkste rol hebben in deze besluitvorming. De macht van Europa en DNB worden

inzichtelijk, gecombineerd met de politieke belangen die een belangrijke rol spelen bij het overtuigen met betrekking tot de verschillende issues. Interessant is hiernaast dat het compromismodel een iets betere voorspelling doet dan het median voters theorema. Dit kan verklaard worden aan de hand van twee aspecten. In de eerste plaats is dit een onderwerp waarop het waarschijnlijk is dat politieke beïnvloeders elkaar beïnvloeden door tegenstrijdige standpunten die van te voren zijn ingenomen. Deze beïnvloeding, waarbij de belangen van politieke beslissers een rol spelen wordt geanalyseerd in het compromismodel. In median voters theorema wordt enkel een meerderheid van de stemmen geteld. Hiernaast kan uit de vraaggesprekken gesteld worden dat de noodzaak tot een breed gedragen beslissing groot is. Er moeten daadwerkelijk structurele hervorming doorgevoerd worden en om de onzekerheid van consumenten, banken en de bouwsector weg te nemen moet er politiek gezien veel draagvlak zijn. In het compromismodel wordt uiteindelijk een besluit genomen, waar na beïnvloeding alle politieke beslissers het mee eens zijn. Vervolgens kan gesteld worden dat er tussen compromismodel I en compromismodel II weinig verschillen in uitkomsten te zien zijn. Er kan dan geconcludeerd worden dat bij het sluiten van een compromis de stemmacht een belangrijk aspect is dan de belangen van de politieke partijen in de Tweede Kamer.

Door de val van het kabinet zullen de verschillende politieke beslissers echter na de verkiezingen een ander aantal zetels in de Tweede Kamer hebben. Er is gekozen de peilingen van Maurice de Hond van 16 juni 2012 te gebruiken om de analyse te herhalen. Na het uitvoeren van deze analyse blijkt echter dat de uitkomst in dezelfde richting wijst. De uitkomsten van de besluitvorming zal niet sterk veranderen na de Tweede Kamer verkiezingen. Er zal dan nog steeds besloten worden de hypotheekrenteaftrek hervormd moet worden. Dit zal waarschijnlijk gericht zijn op een fiscale aanpassing waardoor gestimuleerd wordt tot aflossen en zal mogelijk gericht zijn op het verlagen van de maximale verstrekking. Dit zal dan alleen betrekking hebben op nieuwe klanten. Klanten die nu al een hypotheek hebben, zullen niet te maken krijgen met een beperking.

6.2 Discussie

Het toepassen van wetenschappelijke besluitvormingsmodellen om de actuele besluitvorming over de hypotheekrenteaftrek te analyseren heeft tot waardevolle voorspellingen en interessante inzichten geleid. Er kunnen echter een aantal beperkingen genoemd worden, die in deze paragraaf verder belicht worden. In de eerste plaats kan gesteld worden dat de data analyse op basis van verschillende kernelementen die centraal staan in de besluitvormingsmodellen, geen daadwerkelijke statistische analyse betreft. Er kan hierdoor niet geconcludeerd worden hoe groot de kans is dat een bepaald besluit genomen zal worden en of dit significant is. Er kan enkel geconcludeerd worden welk besluit waarschijnlijk is *als* er een besluit genomen zal worden. Echter in deze data analyse is juist wel ruimte voor een aanpassing van de data aan een veranderende omgeving, waarna de analyse opnieuw

uitgevoerd kan worden en meer actuele uitkomsten gepresenteerd kunnen worden. In dit onderzoek heeft dit bijvoorbeeld betrekking op een nieuwe zetelverdeling in de Tweede Kamer.

De verschillende experts en geselecteerde actoren hebben in de vraaggesprekken een bepaalde waarde gegeven aan de elementen die centraal staan in deze data analyse. Er kan echter gesteld worden dat andere actoren mogelijk andere waarden zouden geven en dat dit de uitkomsten van de modellen vervolgens zal beïnvloeden. Door datatriangulatie is hiervoor gecontroleerd en zal inzichtelijk zijn met betrekking tot welke uitkomsten tegenstrijdigheden zijn ontstaan. Er is in dit geval een afweging gemaakt aan de hand van verschillende databronnen. In de eerste plaats zijn documenten meegewogen en in de tweede plaats is een afweging gemaakt tussen de verschillende experts en geselecteerde actoren. In veel gevallen was duidelijk welke ondervraagde meer inzicht had in de besluitvorming in het algemeen of over een bepaalde actor of kernelement specifiek. Zij gaven dit bijvoorbeeld vaak zelf aan. Vervolgens zijn enkele robuustheidsanalyses uitgevoerd om hiervoor te controleren. Wanneer de hulpbronnen van de politieke partijen een hogere waarde krijgen of de zetels in de Tweede Kamer veranderen zullen de uitkomsten van de besluitvormingsmodellen slechts in hele beperkte mate veranderen. Hiermee kan gesteld worden dat de uitkomsten robuust zijn. Er is echter niet voor alle verschillende kernelementen een dergelijke analyse uitgevoerd. Dit is mogelijk interessant voor vervolg onderzoek.

Hulpbronnen en toegangsrelaties als twee van de kernelementen, zijn meegenomen per actor voor de besluitvorming in het algemeen. Er werd verondersteld dat dit deze elementen betrekking hebben op een actor en niet per onderwerp wisselt. Hiernaast is deze keuze gemaakt om de analyse beperkt te houden. Er zou echter beargumenteerd kunnen worden dat de hulpbronnen en toegang mogelijk wel wisselt tussen verschillende deelbesluiten, strijdpunten en issues. Een actor kan over één bepaald issue meer kennis en informatie hebben dan over een ander issue. Deze actor zal dan meer hulpbronnen bezitten met betrekking tot het issue waar deze actor meer kennis en informatie over heeft. Tegelijkertijd is het mogelijk dat bepaalde actoren met betrekking tot sommige issues wel toegang heeft tot een politieke beslisser en met betrekking tot andere issues niet. In sommige issues zullen politieke beslissers wellicht meer vragen aan onafhankelijk adviseurs, terwijl andere issues puur politiek zijn. Onafhankelijke adviseurs hebben dan mogelijk in het tweede geval geen toegangsrelatie. Voor vervolg onderzoek naar deze of een andere besluitvorming kan het interessant zijn om wel onderscheid te maken met betrekking tot de hulpbronnen en toegangsrelaties van de beïnvloeders tussen de verschillende issues.

Naast de toegang en hulpbronnen staan er andere kernelementen centraal in de besluitvormingsmodellen, zoals de voorkeur, belang en stemmacht van de actoren. De besluitvormingsmodellen zijn met deze elementen een vereenvoudigde weergaven van de werkelijkheid. Niet alle aspecten uit de werkelijkheid kunnen meegenomen worden. Een model zou

anders net zo complex, onoverzichtelijk en ingewikkeld worden als de werkelijkheid. Terwijl het doel van een model juist is om meer overzicht te krijgen van deze werkelijkheid. In de modellen wordt daarom enkel de belangrijkste aspecten van de werkelijke besluitvorming meegenomen. Echter een belangrijke context factor in de huidige besluitvorming is de onzekerheid waarin de beïnvloeders verkeren. Zij worden negatief beïnvloed door de onzekerheid en zullen hierdoor mogelijk op een andere manier handelen of hun voorkeur aanpassen. Een tweede context factor is de huidige economische crisis. In een crisis situatie zullen snel maatregelen genomen moeten worden. Met name politieke beslissers zullen hierdoor snel tot een besluit moeten komen. In vervolg onderzoek zal het wellicht interessant zijn om onzekerheid van beïnvloeders en een crisis omgeving die roept om snel handelen van beslissers, in te bouwen als kernelementen in de besluitvormingsmodellen.

Vervolgens is op verschillende plekken in dit onderzoek is de politieke gevoeligheid van dit onderwerp benadrukt. Er kan gesteld worden dat de politieke belangen in deze specifieke besluitvorming mogelijk niet sterk genoeg meegewogen zijn in de besluitvormingsmodellen. Hierdoor is gekozen de hulpbronnen van de politieke partijen te verhogen en de analyse vervolgens te herhalen. Er is hieruit gebleken dat dit niet een groot effect had op de uitkomsten van de modellen en de richting van de waarschijnlijke besluiten. Hiernaast kan mogelijk ook nog verondersteld worden dat de kiezers in deze politiek beladen besluitvorming niet genoeg aan de orde zijn gekomen als belangrijke beïnvloedende actor. Deze worden als individuen niet meegenomen, omdat in de modellen verondersteld wordt dat een individu geen stem en invloed heeft in de besluitvorming. Er kan echter verondersteld worden dat via indirect weg deze kiezers op verschillende manieren toch meegenomen worden. In de eerste plaats hebben de belangen van de politieke partijen hebben over het algemeen betrekking op het politieke spel en hierbij spelen ook de kiezers een belangrijke rol. De belangen van politieke partijen zijn waarschijnlijk groter wanneer kiezers dit onderwerp belangrijk vinden en zij vanuit hun partijideologie handelen of moeten handelen om kiezers te behouden en eventueel aan te trekken. Hiernaast kan De Telegraaf als beïnvloeder van met name politiek rechts gezien worden. Deze krant heeft invloed op VVD en PVV en spreekt vooral namens de achterban van deze actoren. Waarbij de VVD en PVV een kiezersbelofte gedaan hebben niks aan de hypotheekrenteaftrek te doen. De kiezers van politiek rechts zijn belangrijker in deze besluitvorming, doordat deze politieke beslissers een nieuwe voorkeur aan in zullen moeten nemen die mogelijk niet in lijn is met de eerder gemaakte beloften en de partijideologie. Politiek links en midden hebben een voorkeur die over het algemeen ondersteund of geaccepteerd wordt door de achterban. De kiezers zullen in mindere mate invloed uit willen oefenen op de voorkeur van deze politieke partij.

Naast de verschillende model – en procesmatige beperkingen en suggesties voor verder analyses, zijn er ook enkele inhoudelijke opmerkingen te maken. In deze besluitvorming naar de hypotheekrenteaftrek zou de huurmarkt een belangrijk aspect kunnen zijn van een besluit gericht op de koopmarkt. Zij zullen mogelijk tegenstrijdige belangen hebben en hierdoor is het interessant te

analyseren op wat voor manier de voorkeuren en belangen binnen de huursector samenhangt met een besluit over de hypotheekrenteaftrek. Om het onderzoek beperkt te houden is dat in deze besluitvormingsanalyse niet meegenomen, maar voor vervolg onderzoek naar de besluitvorming over de hypotheekrenteaftrek is het mogelijk wel interessant dit mee te nemen. Een laatste suggestie met betrekking tot deze specifieke besluitvormingsanalyse betreft een herhaling op een later moment. Op dit moment is de discussie der mate actueel dat beïnvloeders mogelijk nog andere posities aannemen of dat er nog nieuwe toegangsrelaties ontstaan. Hiernaast komt in Stokman (1999) naar voren dat informatie verstrekken de belangrijkste manier is om iemand te overtuigen van een bepaalde voorkeur. Verschillende aspecten kunnen ervoor zorgen dat deze informatie meer invloed heeft bij het overtuigen en op de besluitvorming, waaronder het moment waarop de informatie verstrekt wordt en de mate waarin dit nieuwe informatie betreft (Stokman, 1999). Er zou dus verondersteld kunnen worden dat wanneer een beïnvloedende actor nog nieuwe informatie in een bepaald beleidsplan presenteert, de hulpbronnen en mogelijk ook de invloed van deze beïnvloeder groter wordt. Hiernaast kan verondersteld worden dat er nog andere issues zullen ontstaan in de actuele discussie, doordat er mogelijk nog nieuwe informatie verstrekt kan worden in een bepaald beleidsplan. De nieuwe issues zullen dan mogelijk meer aandacht krijgen en tegelijkertijd kunnen andere eerder opgestelde issues naar de achtergrond verdwijnen. Het is dan minder interessant de waarschijnlijke uitkomsten te bepalen over deze issues.

6.3. Aanbevelingen

Deze paragraaf over aanbevelingen zal uit twee delen bestaan. In de eerste plaats zullen aanbevelingen volgen naar aanleiding van de meest waarschijnlijke besluiten. Deze zijn gericht op mogelijke aanpassingen in de producten die WestlandUtrecht Bank aanbiedt. In de tweede plaats kunnen aanbevelingen volgen gericht op een lobby van deze bank. Dit is relevant doordat er op dit moment nog geen uiteindelijke besluit genomen is en een bank als WestlandUtrecht Bank mogelijk nog invloed uit kan oefenen op de besluitvorming.

6.3.1 Beleidsaanbevelingen

In deze paragraaf zullen beleidsaanbevelingen gepresenteerd worden die gericht zijn op een aanpassing van bepaalde producten of focusgebieden van een bank als WestlandUtrecht Bank. Waarschijnlijke besluiten over de invulling van een beperking hebben betrekking op enerzijds een fiscale aanpassing van de renteaftrek en anderzijds een verlaging van de maximale verstrekking. Hieruit kunnen twee algemene beleidsaanbevelingen afgeleid worden.

Diversiteit in annuïtaire hypotheek

Uit de besluitvormingsanalyse kan geconcludeerd worden dat het waarschijnlijk is dat een beperking ingevoerd zal worden en dat deze betrekking heeft op een bepaalde fiscale aanpassing waardoor klanten af moeten lossen om in aanmerking te komen voor hypotheekrenteaftrek. Er zullen daardoor

meer nieuwe klanten voor een annuïtaire hypotheek kiezen. De verschillende andere hypotheeken zullen mogelijk in de toekomst een minder grote rol spelen. Er kan hierbij gezocht worden naar manieren waarop toch verschillende hypotheeken aangeboden kunnen worden die wel op een bepaalde manier aan de voorwaarden van annuïtair aflossen voldoen. Hierdoor kan er mogelijk nog steeds ingespeeld worden op de financiële situatie en specifieke wensen van verschillende klanten.

Meer eigen vermogen

De maximale verstrekking zal waarschijnlijk verlaagd worden. Het gevolg hiervan is dat klanten die een huis zouden willen aanschaffen mogelijk meer eigen vermogen moeten bezitten voordat zij een huis kunnen aanschaffen. Dit is nadelig voor een bank omdat hierdoor minder snel een hypotheek afgesloten kan worden door een klant. In deze crisis en met een op slot zittende woningmarkt is dit al erg laag. Echter dit biedt ook kansen voor een bank. Er kan verondersteld worden dat de banken in de tussentijd het spaargeld van de klanten bewaren. Mogelijk kunnen zij meer spaargeld aantrekken door met behulp van een marketingstrategie in te spelen op een spaarrekening gericht op het sparen voor een huis. Hierdoor zal de klant gericht en mogelijk meer en sneller sparen.

6.3.2 Strategische aanbevelingen

In deze paragraaf zullen strategische aanbevelingen centraal staan die gericht zijn op de positie van WestlandUtrecht Bank in de huidige besluitvorming. Er is vooralsnog geen definitief besluit genomen, hierdoor zal een bank als WestlandUtrecht Bank door een bepaalde lobby nog invloed kunnen hebben op de besluitvorming. Deze aanbevelingen zijn afgeleid uit de afzonderlijke kernelementen in de besluitvorming, waarbij belangrijke elementen aangewezen kunnen worden waarop een public affaire strategie op aangepast kan worden.

DNB als cruciale beïnvloeder

Uit de besluitvormingsanalyse kan geconcludeerd worden dat DNB een belangrijke beïnvloeder is in de besluitvorming over de hypotheekrenteaftrek. In de eerste plaats heeft dit te maken met de hoeveelheid hulpbronnen die zij in kunnen zetten en in de tweede plaats met de toegang die zij hebben tot alle politieke beslissers. Bij het bepalen van een public affaire strategie kan dan verondersteld worden dat het belangrijk is rekening te houden met deze belangrijke beïnvloeder. Wanneer DNB mee gaat in een bepaalde voorstel of voorkeur van een bank als WestlandUtrecht Bank, zal dit veel meer invloed hebben in de besluitvorming. DNB stuurt aan op de financiële stabiliteit en heeft dit zelf vertaald naar een fictief aflossingsschema waardoor er slechts renteaftrek mogelijk is, wanneer er daadwerkelijk afgelost wordt. Meer klanten zullen dan aflossen en de hypotheekschuld, als onderdeel van de volledige schuld van Nederland, zal verminderen. Er kan dan verondersteld worden dat het belangrijk is om deze probleemperceptie van DNB als achtergrond mee te nemen bij het ontwikkelen van een public affaire strategie in de besluitvorming. Wanneer een voorkeur of plan inhaakt op de

probleemperceptie van DNB met betrekking tot het verminderen van de hypotheekschulden en het waarborgen van de financiële stabiliteit, zal DNB sneller in het plan meegaan.

Een reputatie als onafhankelijke actor

De banken hebben niet veel hulpbronnen. De waarde gegeven door experts en actoren is over het algemeen laag. Dit heeft met name te maken met de slechte reputatie in de huidige economische crisis. De informatie en voorstellen die banken doen worden met wantrouwen bestudeerd. Het is moeilijk als bank een reputatie als onafhankelijke actor te realiseren. Het is echter wel mogelijk de informatie die zij verstrekken een meer onafhankelijk karakter te geven. Bijvoorbeeld door bepaalde aspecten van een voorstel door te laten rekenen door een onderzoeksbureau of door bepaalde onafhankelijke economen. Een bank als WestlandUtrecht Bank zal dan meer hulpbronnen kunnen bezitten en hiermee meer invloed hebben in de besluitvorming.

NVB als versterker

NVB als belangengroep van de banken heeft evenveel toegang tot beslissers als de individuele banken, maar meer hulpbronnen doordat zij de gehele sector vertegenwoordigen. Zij hebben meer invloed in de besluitvorming over de hypotheekrenteaftrek. Door interne verdeeldheid nemen zij echter verder geen inhoudelijk standpunt in. Er zou verondersteld kunnen worden dat de banken gezamenlijk op dezelfde manier geraakt worden door een beperking van de hypotheekrenteaftrek. Wanneer banken de belangen van deze sector duidelijker op een rij krijgen, kunnen zij mogelijk toch een gezamenlijk standpunt innemen. NVB zal dan met eigen voorstellen meer invloed hebben dan de afzonderlijke banken in de besluitvorming. Hierbij zou het dan belangrijk zijn om te investeren in meer samenwerking tussen banken onderling. Er kan mogelijk vaker contact gezocht worden om te overleggen over de woningmarkt en specifiek de hypotheekrenteaftrek en de consequenties van een bepaalde aanpassing voor de banken. Hierbij zou het interessant zijn mogelijk ook op een lijn te komen met het Verbond van Verzekeraars. Wanneer op een hoger niveau ook NVB en VV op een lijn komen, zal dit in zijn geheel nog meer invloed hebben in de besluitvorming. Een kanttekening hierbij is echter, dat samenwerking met zoveel actoren mogelijk in mindere mate tot de realisatie van de eigen doelen van WestlandUtrecht Bank leidt. Echter de belangen van banken en verzekeraars zullen mogelijk in bepaalde mate genoeg overeen kunnen komen door een gelijke rol in de maatschappij.

Politieke belangen

In de besluitvorming blijkt dat de politieke belangen cruciaal zijn bij het effect van de beïnvloeding van politieke beslissers. Met betrekking tot het deelbesluit over het verminderen van de voordelen van de hogere inkomens blijken grote politieke belangen een rol te spelen. Hieruit kan verondersteld worden dat een beïnvloeder als WestlandUtrecht Bank mogelijk minder invloed uit kan oefenen op deze issues. Er is meer mogelijk op de andere issues over het verminderen van de hypotheekschuld. Deze issues hadden enerzijds betrekking op een fiscale aanpassing waardoor klanten gestimuleerd

worden de hypotheekschuld daadwerkelijk af te lossen en anderzijds op het mogelijk verlagen van de maximale verstrekking. Er zou dus verondersteld kunnen worden dat als banken inspelen op deze issues met een eigen voorkeur dit meer effect zal hebben in de verschuiving van de posities van politieke beslissers en in de uitkomsten.

Uit de bovenstaande aanbevelingen gericht op enerzijds de producenten van een bank en anderzijds op een public affaire strategie in de besluitvorming kan geconcludeerd worden dat er in de huidige context kansen en mogelijkheden liggen voor WestlandUtrecht Bank. In de eerste plaats biedt de huidige veranderende en onzekere omgeving juist nu kansen om bijvoorbeeld meer spaargeld aan te trekken. In de tweede plaats zijn er mogelijkheden voor een bank als WestlandUtrecht Bank om nog invloed uit te oefenen op de besluitvorming door strategische keuzes te maken in de actuele besluitvorming.

Referenties

- Arregui, J., Stokman, F. & R. Thomson. (2004). Bargaining in the European Union and Shifts in Actor's Policy Positions. *European Union Politics*, 5, 47, pp, 47 – 71.
- Berveling, J. (1994). *Het stempel op de besluitvorming*. Amsterdam: Thesis Publishers.
- Bueno de Mesquita, B. (1984). Forecasting policy decisions: An expected utility approach to post-Khomeini Iran. *PS* (Spring), pp. 226–236.
- Bueno de Mesquita, B. (1994). Policy forecasting: An expected utility model. In: B. Bueno de Mesquita & F. Stokman (eds.). *European Community Decision Making: Models, Applications and Comparisons* (pp. 71 – 104). New Haven, CT: Yale University Press.
- Bueno de Mesquita, B. (2011). *The predictioneer's game*. New York: Random House Trade Paperbacks.
- Bovens, M., Hart P & M. Van Twist. (2007). *Openbaar Bestuur. Beleid, organisatie en politiek*. Alphen aan de Rijn: Kluwer.
- Grob, S. G. (2005). Hypotheekrenteaftrek in perspectief. *Economische Statistische Berichten*, 90, 4455, pp. 1- 3.
- 't Hart, H., Boeijs H., J. Hox. (2005). *Onderzoeksmethoden*. Hoofddorp: Boom Onderwijs.
- Koppenjan, J. & Klijn, E. (2004). *Managing uncertainties in networks*. Londen & New York: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Laumann, E.o. & Knoke, D. (1987). *The organizational state. Social choice in national policy domain*. Madison: WI: University of Wisconsin Press.
- Shepsle, K. (1997). *Analyzing Politics*. Londen: Norton & Company.
- Stokman. (1992). *Empirische Sociologie als Opdracht. Een integrale visie op macht*. Groningen: MB-Boek.
- Stokman. (1994). Besluitvormingsmodellen binnen beleidsnetwerken. *Methoden van invloedsanalyse* (pp. 165 – 187), Amsterdam Meppel: Boom.

Stokman, F. (1999). Strategische Besluitvorming. Adviesraad voor Wetenschaps- en Technologiebeleid (eds.). *Gedragwetenschapper in context. Essays over beleidsrelevante en wetenschappelijke uitdagingen* (pp. 189 – 206). Den Haag: Sdu Uitgevers.

Stokman, F. (2005). Corporatisme en lobbyisme gezien vanuit fundamentele processen van collectieve besluitvorming. *Beleid en Maatschappij*, 32, pp. 211-220.

Stokman, F. & Van den Bos, J. (1992). A two stage model of policy making with an empirical test in the US energy policy domain. *Research in Politics and Society*, 4, pp. 219 – 253.

Stokman, F. & Van Oosten, R. (1994). The exchange of voting positions: an object oriented model of policy networks. B. Bueno de Mesquita & F. Stokman (eds.). *European Community Decision Making: Models, Applications and Comparisons* (pp. 105 – 147). New Haven, CT: Yale University Press.

Stokman, F. & Zeggelink, E.. 1996. Is Politics Power or Policy Driven? A Comparative Analysis of Dynamic Access Models in Policy Networks. *Journal of Mathematical Sociology*, 21, pp. 77-111.

Torenvlied, R. & Van Schuur, H. (1994). A procedure for assessing large-scale 'total' networks using information from key informants. *Connections*, 17, 2, pp. 56-60.

Torenvlied, R. (1996). *Besluiten in uitvoering*. Amsterdam: Thesis Publishers.

Website

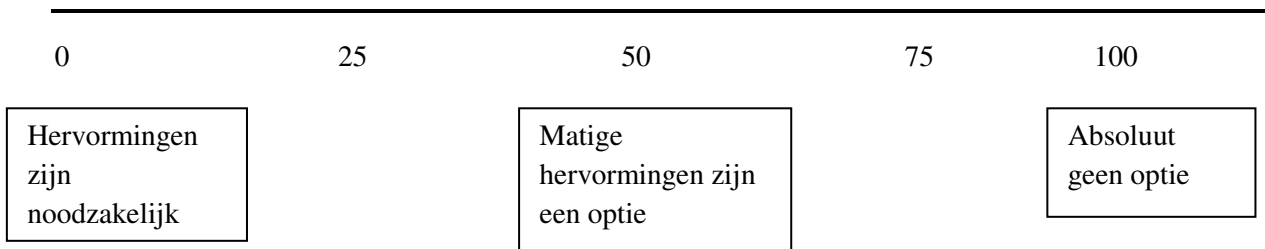
Vereniging Eigen Huis: www.EigenHuis.nl

Geraadpleegd op 10 maart 2012.

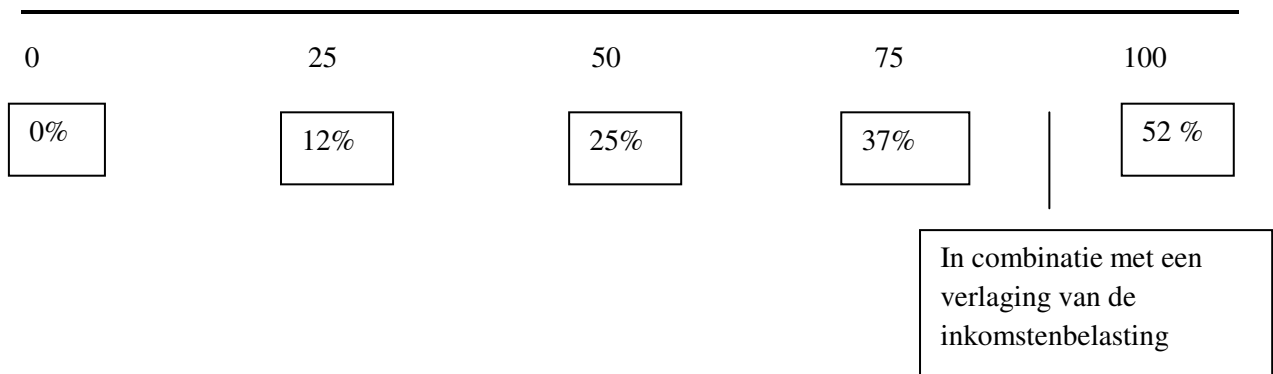
Bijlage

Beleidsschalen

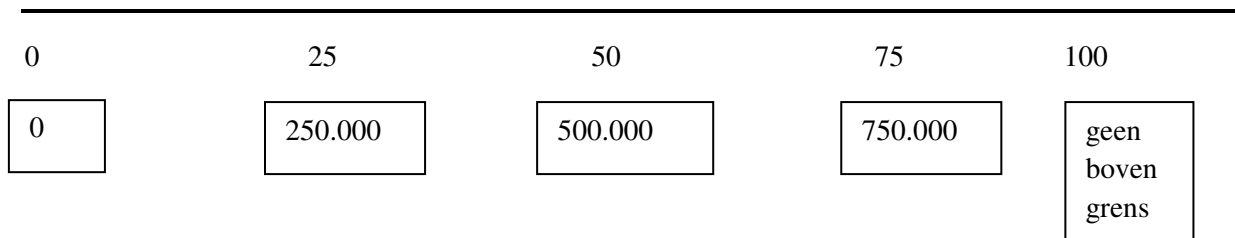
1. In hoeverre moet de hypotheekrenteaftrek structurele hervormingen door maken?

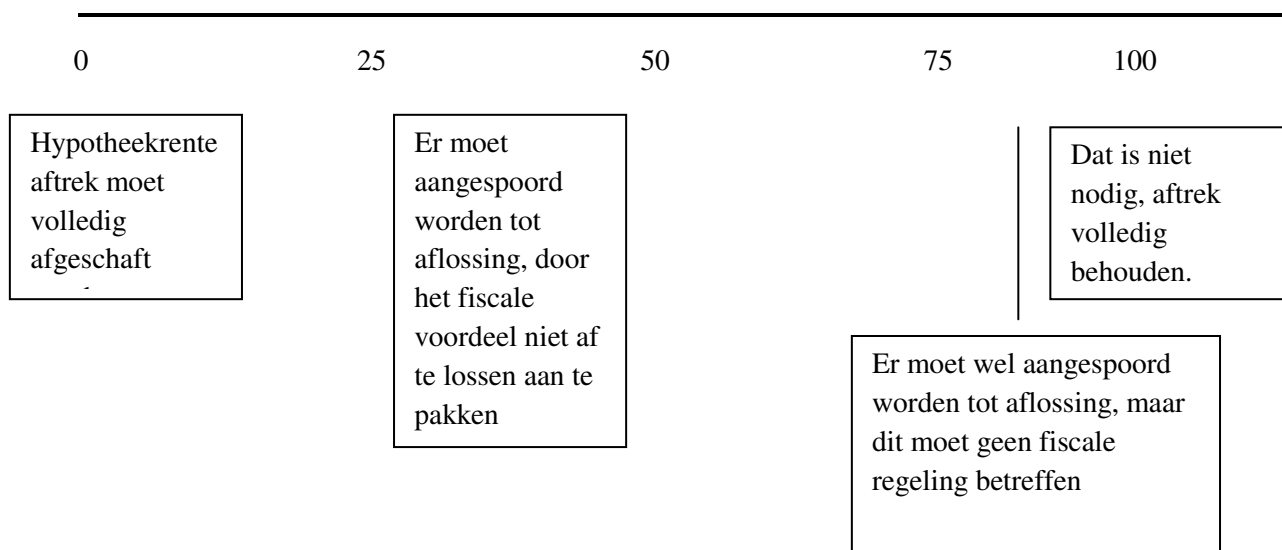
2. Hoe hoog moet het maximum percentage worden dat via de belasting van de betaalde hypotheekrente kan worden teruggekregen?

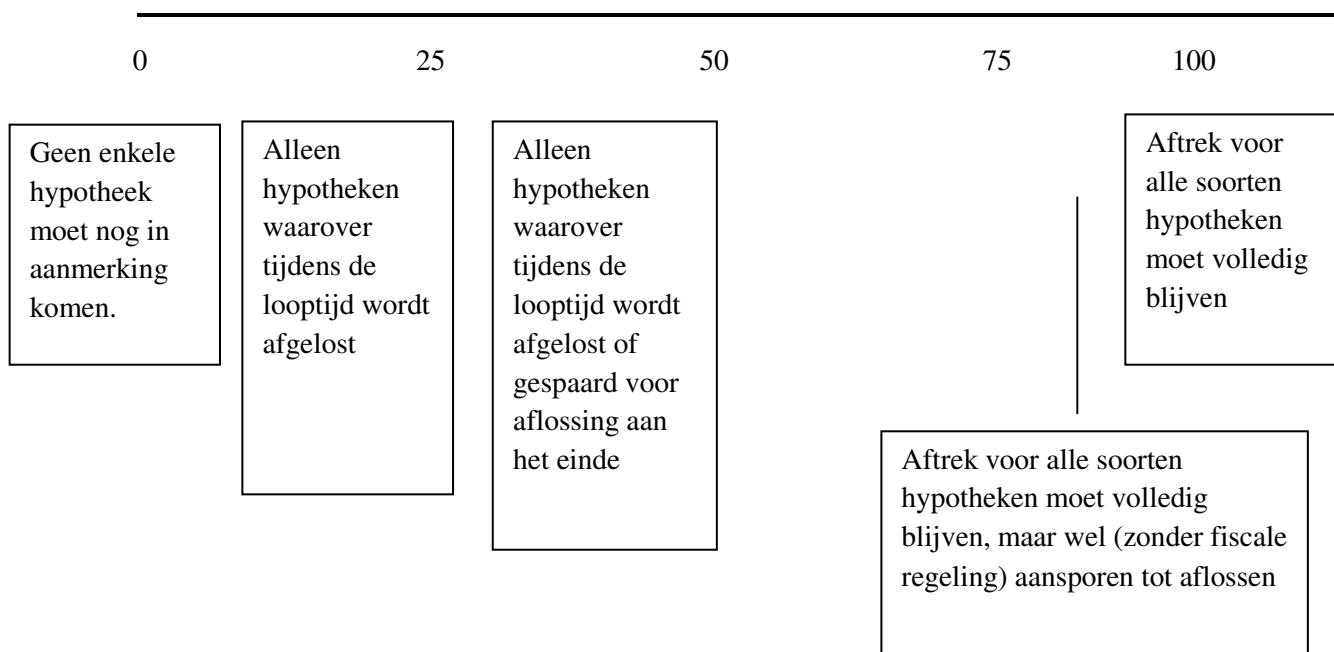
3. Hoe hoog mag de hypotheek maximaal zijn waarvoor belastingaftrek van de hypotheekrente mogelijk is?

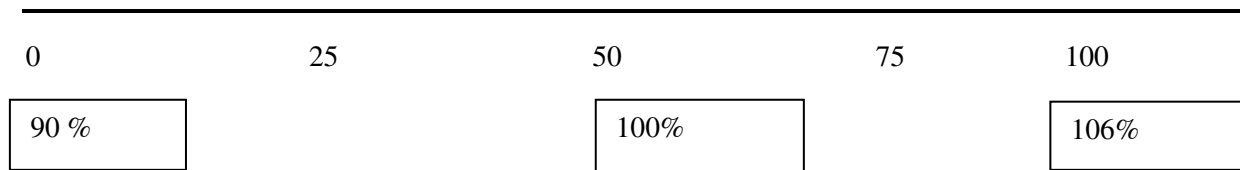
4. In welke mate zal er aangespoord worden tot een daadwerkelijke aflossing van de hypotheek?

5. Welke hypotheek zullen nog in aanmerking komen voor een belastingaftrek?

6. Hoe hoog zal de maximale verstrekking zijn?

7. Voor wie zal een beperking gelden?

